

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Nina BEROVIČ

**EKOVAS KOT NOVA OBLIKA SKUPNOSTI V
PROSTORU**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Nina BEROVIČ

EKOVAS KOT NOVA OBLIKA SKUPNOSTI V PROSTORU

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

ECOVILLAGE AS A NEW FORM OF PLACE-BASED COMMUNITY

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja diplomskega dela imenovala izr. prof. dr. Draga Kosa.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. mag. Mateja Kregar Tršar
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: izr. prof. dr. Drago Kos
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: doc. Darja Matjašec
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je diplomsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Nina Berovič

KLJUČNA RAZISKOVALNA DOKUMENTACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK 711.3:502.131.1:316.334.5(043.2)
KG	ekovas/skupnost/družba/razvoj podeželja/vas/sobivanjske skupnosti/trajnostni razvoj
AV	BEROVIČ, Nina
SA	KOS, Drago (mentor)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2016
IN	EKOVAS KOT NOVA OBLIKA SKUPNOSTI V PROSTORU
ID	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	X, 115 str., 45 sl., 134 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	Diplomsko delo obravnava pomen skupnosti in način, na katerega se slednje odražajo v prostoru, ter primerja značilnosti različnih oblik skupnosti. Skupnost pomeni prostorsko opredeljeno medsebojno povezane ljudi. Človek je socialno bitje, ki lahko nekatere svoje temeljne potrebe uspešno zadovoljuje le v skupnosti. V diplomski nalogi so predstavljeni trije večji sklopi, in sicer sociološke opredelitve pojma skupnosti, sintezni pregled sodobnih sobivanjskih skupnosti ter analiza dejavnikov sodobnih skupnosti z empirično pridobljenimi informacijami s polstrukturiranimi intervjuji. V sklepnem delu sledi razprava o pomenu ekovasi za razvoj odmaknjenih območij v Sloveniji. V tradicionalni skupnosti na podeželju so ljudje sobivali zaradi sorodstvenih vezi ali narave dela. Proces modernizacije so prinesli številne prednosti v življenje posameznika, v prostorskem pogledu pa so se manifestirali v obliki širjenja urbanega prostora in zmanjševanju občutka skupnosti. Ekovasi so oblika sobivanjskih skupnosti, ki lahko prispeva h krepitvi trajnostnega razvoja v prostoru. Diplomsko delo poskuša dokazati, da so ekovasi priložnost za oživljanje tistih predelov, ki so zaradi sodobnih življenjskih navad postali predmet razvojne stagnacije v prostoru.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Dn
DC	UDC 711.3:502.131.1:316.334.5(043.2)
CX	ecovillage/community/society/rural development/village/co-housing/sustainable development
AU	BEROVIČ, Nina
AA	KOS, Drago (supervisor)
PP	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY	2016
TI	ECOVILLAGE AS A NEW FORM OF PLACE-BASED COMMUNITY
DT	Graduation thesis (University studies)
NO	X, 115 p., 45 fig., 134 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	The thesis discusses the importance of communities and the way in which they are reflected in space, and compares the characteristics of the different types of communities. Community is defined as an interrelated group of members who live in a certain locality. As social beings, humans can only satisfy some of their basic needs within a community. The thesis presents three major sections: the sociological definitions of a community, a synthetic overview of contemporary cohousing communities, and analysis of the characteristics of modern communities based on the empirical information obtained through semi-structured interviews. The concluding section consists of a discussion on the importance of ecovillages for the development of remote areas in Slovenia. In traditional rural communities, people lived together on the basis of kinship or nature of the work. Processes of modernization have brought many benefits to the lives of individuals. In terms of space, these benefits have manifested themselves in the form of the expansion of urban space and reduced sense of community. Ecovillages as a form of cohousing community can contribute to strengthening spatial sustainable development. The thesis seeks to demonstrate that ecovillages represent an opportunity for the revival of the areas that have experienced stagnation in spatial development due to modern lifestyle patterns.

KAZALO VSEBINE

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA (KDI)	III
KEY WORDS DOCUMENTATION (KDW)	IV
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO PREGLEDNIC	VIII
KAZALO SLIK	IX
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	2
1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA	3
1.3 DELOVNE HIPOTEZE	3
1.4 METODE DELA	3
2 TEORETSKI IN ZGODOVINSKI PREGLED RAZISKOVANJA IN NASTAJANJA SKUPNOSTI	5
2.1 POJEM SKUPNOSTI SKOZI RAZLIČNE SOCIOLOŠKE OPREDELITVE	5
2.1.1 Ferdinand Tönnies (1855–1936)	5
2.1.2 Émile Durkheim (1858–1917)	7
2.1.3 Pitirim Sorokin (1889–1968)	8
2.1.4 Sodobni pogledi na pojem skupnosti	8
2.2 SKUPNOST IN DRUŽBA	10
2.3 POMEN SKUPNOSTI	12
2.3.1 Skupnost kot socialno omrežje nasproti individualizaciji	12
2.3.2 Skupnost kot socialni kapital	14
2.3.3 Skupnost kot občutek pripadnosti in povezanosti	16
2.3.4 Skupnost kot identiteta	17
2.4 SKUPNOST IN PROSTOR	19
2.4.1 Ideja vrtnega mesta in gibanje za vrtno mesto	21
2.4.2 Prostor kot kraj srečevanja	23
2.4.3 Virtualne skupnosti	25

2.5	TRADICIONALNA SKUPNOST.....	27
2.5.1	Delo in medsebojni odnosi	27
2.5.2	Družinska kmetija kot prostor dela in druženja	29
2.5.3	Primer tradicionalne skupnosti v odmaknjenem hribovskem območju	30
2.5.4	Prostor in vrednote.....	30
2.6	TEORIJA IN ZNAČILNOSTI SODOBNIH SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI	33
2.6.1	Dinamičen model nastajanja skupnosti.....	36
3	SINTEZNI PREGLED SODOBNIH SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI	38
3.1	TRAJNOSTNE URBANE SOSESKE	38
3.1.1	Cascade Cohousing, Avstralija	39
3.1.2	Earthsong, Nova Zelandija.....	39
3.1.3	Soseska Vauban v mestu Freiburg, jugozahodna Nemčija	41
3.2	EKOVASI.....	43
3.2.1	Opredelitev ekovasi	43
3.2.2	Filozofska izhodišča in načela ekovasi.....	46
3.2.3	Razvoj ekovasi skozi zgodovino	48
3.2.4	Ekovas kot priložnost za razvoj podeželja	50
3.2.5	Sodelovanje ekovasi z okoliškimi skupnostmi	51
3.2.6	Skupni dogovori in proces odločanja o skupnih zadevah.....	52
3.2.7	Odnos do dela	53
3.2.8	Članstvo v skupnosti in prostovoljstvo.....	53
3.2.9	Težave in izzivi skupnega sobivanja	54
3.3	PREDSTAVITEV IZBRANIH PRIMEROV EKOVASI V TUJINI.....	57
3.3.1	Auroville, Indija	57
3.3.2	Torri Superiore, Italija	60
3.3.3	ZEGG, Nemčija	62
3.3.4	Damanhur, Italija.....	63
3.4	PREDSTAVITEV EKOVASI V SLOVENIJI	66
3.4.1	Trajnostni park Istra, Hrvoji.....	66
3.4.2	Mokri Potok, Kočevska Reka.....	68
4	ANALIZA DEJAVNIKOV SODOBNIH SKUPNOSTI.....	71

4.1	KONCEPT POSAMEZNIKOVEGA DOŽIVLJANJA SKUPNOSTI	71
4.1.1	Štiri ravni delovanja skupnosti	72
4.1.2	Uporabnost koncepta pri razumevanju skupnosti	73
4.2	PRIMERJAVA ZNAČILNOSTI IN ELEMENTOV RAZLIČNIH OBLIK SKUPNOSTI	75
4.3	ANALIZA DEJAVNIKOV EKOVASI	78
4.4	POVZETKI INTERVJUJEV	79
4.5	KLJUČNE UGOTOVITVE IZ INTERVJUJEV	97
5	SKLEP IN RAZPRAVA O POMENU EKOVASI	100
6	POVZETEK	105
7	VIRI	107

ZAHVALA

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Udeležba prebivalcev skupnosti na skupnih dogodkih	35
Preglednica 2: Primerjava značilnosti in elementov različnih oblik skupnosti	75
Preglednica 3: Analiza dejavnikov ekovasi.....	78

KAZALO SLIK

Slika 1: Diagram treh magnetov vrtnega mesta.....	21
Slika 2: Zasnova koncepta vrtnega mesta s središčem in pripadajočimi naselji v bližini ...	22
Slika 3: Dinamičen model nastajanja skupnosti	37
Slika 4: Logotip ekovasi Cascade Cohousing	39
Slika 5: Naselje hiš v ekovasi Cascade Cohousing	39
Slika 6: Naselje hiš v ekovasi Earthsong.....	39
Slika 7: V ekovasi Earthsong živijo številne družine z otroki.....	40
Slika 8: Skupnostni ritual izražanja spoštovanja do vodnih virov.....	40
Slika 9: Eden od grafitov v trajnostni urbani soseski Vauban.....	41
Slika 10: Ozelenjene fasade večstanovanjskih stavb.....	41
Slika 11: Starostno heterogena struktura stanovalcev Vaubana.....	42
Slika 12: Električno za nizkoenergijske tri ali štirinadstropne stavb pridobivajo s uporabo obnovljivih virov energije.....	42
Slika 13: Prikaz razvoja prostorske urbanistične zasnove trajnostne soseske Vauban skozi čas	43
Slika 14: Vauban je otrokom in družinam prijazna soseska s številnimi otroškimi igrišči	43
Slika 15: Grafični prikaz izzivov ekovasi.....	55
Slika 16: Simbol ekovasi Auroville.....	57
Slika 17: Idejna zasnova ekovasi Auroville v obliki galaksije.....	58
Slika 18: Prostorska zasnova ekovasi Auroville v obliki coninga.....	58
Slika 19: Eden od odprtih prostorov za druženja in različne dogodke v skupnosti	58
Slika 20: Pogled na vas iz zraka	59
Slika 21: Eden od umetniških ateljejev v vasi	60
Slika 22: Rastlinska čistilna naprava v vasi.....	60
Slika 23: Logotip ekovasi Torri Superiore	60
Slika 24: Ekovas Torri Superiore predstavlja revitalizacijo nekdanje srednjeveške vasice Torri	60
Slika 25: V ekovasi Torri Superiore si pri delu pomagajo tudi z osli	61
Slika 26: Redna srečanja prebivalcev ekovasi potekajo tedensko.....	61
Slika 27: Ozke ulice so dediščina zasnove srednjeveške vasi	61

Slika 28: Strehe objektov so pokrite s sončnimi celicami	62
Slika 29: Skupnost v ekovasi Zegg je številna	63
Slika 30: Skupnost v Damanhurju šteje okrog 600 prebivalcev.....	63
Slika 31: Notranjost enega od templjev v vasi	64
Slika 32: V Damanhurju bivajo številne družine	64
Slika 33: Skupnostnih srečanj se udeležuje večina njenih prebivalcev.....	65
Slika 34: Stavbe v Damanhurju so nizke, eno ali dvonivojske	65
Slika 35: Prostovoljci pogosto priskočijo na pomoč domačinom pri delu in opravilih	66
Slika 36: Prenova notranjosti starega župnišča po principih naravne gradnje	66
Slika 37: Prenova strehe glavnega objekta.....	66
Slika 38: Prenovljena notranjost skupnega objekta.....	67
Slika 39: Sortiranje gradbenega materiala za obnovo	67
Slika 40: Pogled na osrednji prostor bodoče ekovasi z gozdovi v ozadju.....	68
Slika 41: Idejna zasnova postavitve objektov v vasi Mokri potok.....	69
Slika 42: Idejna zasnova postavitve objektov v vasi Sadni hrib.....	69

1 UVOD

Analize »postmoderne« (gl. npr. Filipovič, 2007) nakazujejo, da življenje na ravni posameznika izgublja svoje temeljno jedro, skupinsko identiteto, kot smo jo poznali v tradicionalnih oblikah skupnosti. Ta proces pa se ni zaključil s popolnim izginotjem skupnosti, temveč se je izrazil v novih, sodobnih oblikah (nastajajočih) skupnosti, kot izraz težnje po druženju in sodelovanju, ki sta v temeljih lastna vsakemu posamezniku. V času postmoderne se družbeno tkivo v obliki preživetih vzorcev skupnostnega bivanja počasi razkaja. Povezanost med ljudmi se danes izkazuje v drugačnih oblikah, kot je bilo značilno za čas uniformiranih tradicionalnih skupnosti. Te so (bile) simbol prostorske in osebne bližine, ki se je tkala na podlagi verskih, kulturnih in skupnih prepričanj neke družbe. Glavni pomen skupnosti je, da nudi okvir srečevanju in povezovanju med ljudmi ter emocionalno varnost vsakemu članu. Več časa in energije ko vsak posameznik vlaga v skupnost, večja stopnja povezanosti med člani in skupnostjo kot celoto bo zgrajena. Ta povezanost pa je podlaga za razvoj občutka identitete in pripadnosti skupnosti (McMillan in Chavis, 1986: 13–14).

Skupnost kot taka ni bila nikoli izrinjena iz družbe kot širše enote (Tönnies, 1999). Posameznik je v sodobni kapitalistični družbi v vse večji meri dezorientiran, kar povzroča odtujenost od sočloveka in od celotne skupnosti. Sodobne skupnosti lahko pomembno prispevajo k osebni in družbeno-kulturni identiteti, lahko pa postanejo tudi izgovor za pretirano poudarjanje interesov posameznika in skupnosti same, so zaprte do drugih ali celo škodljivo vplivajo na svojo okolico. Po Bahovcu (2005) so to t. i. psevdoskupnosti. Dejstvo ostaja, da človek skozi odnose izraža svoja doživljanja in zato je potrebno merilo uspešnosti delovanja skupnosti iskati v načinu reševanja napetosti in nesporazumov ter ne v stopnji medsebojne harmonije, ki je zgolj posledica učinkovitega soočanja s problemi znotraj skupnosti.

Danes ne obstaja zgolj ena močna skupnost, ki bi ji posameznik pripadal, zato se je primoran povezovati z večjim številom skupnosti, kar potencialno vodi k notranjemu konfliktu in razdvojenosti. Novodobne skupnosti, nastale ne podlagi skupnih interesov, zadovoljujejo zgolj določene specifične potrebe in funkcije, ki so včasih v celoti zadovoljevale tradicionalno močne skupnosti. Na eni strani se odvija razpad tradicionalnih skupnosti, kot jih poznamo, kreirajo pa se nove, ki so bolj fragmentirane. Posameznik lahko izbira med velikih številom in vrstami skupnosti, ki jim želi pripadati, pri tem pa se zastavlja vprašanje, ali pri današnjih oblikah skupnosti sploh še lahko govorimo o skupnosti kot o celostnem socialnem sistemu (Jeriček, 2004).

Že Durkheim (2014) je podal teorijo sodobne skupnosti, ki ni toliko prostorsko določena, temveč je povezana s skupnimi interesi, veščinami, znanji in prepričanji. Mnogi avtorji, tako Filipovič (2007), trdijo, da se v pozni moderni oblikujejo številne nove oblike (sobivanjskih) skupnosti. Te se ne povezujejo več nujno samo s prostorom, kot je to veljalo za tradicionalne skupnosti, ampak nastajajo tudi v virtualnem svetu, kjer je anonimnost posameznika

zagotovljena, kar je bilo v tradicionalnih skupnostih nekaj nepredstavljivega. Tradicionalne skupnosti so temeljile na stiku, druženju, tradiciji, normah in skupnih vrednotah ter so predstavljale jedro identitete in prostorske bližine. Zaradi mobilnosti prostor že dolgo ne pomeni več tako močne omejitve kot nekoč, vse manj pa je tudi sidrišče individualnih in skupinskih identitet. To diplomsko delo bo osvetlilo nove oblike skupnosti, ki pa so še vezane na prostor in se v prostoru tudi jasno odražajo.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Sodobne vrednote in z njimi povezani načini bivanja se oddaljujejo od nekdanjega razumevanja pomena skupnosti. Tradicionalne skupnosti so za posameznika predstavljale varno zavetje in podporo ter so spodbujale medsebojno pomoč in sodelovanje. Po drugi strani pa so zaradi številnih omejitev in pravil postale pretesen okvir za mnoge njihove člane. Odgovor na te utesnjenosti je bil pojav individualizacije. Okrepilo se je zavedanje o lastnih potrebah in po delovanju bolj v skladu s sabo in (vedno) manj v skladu s tradicionalnimi predstavami o skupnosti. Kljub procesu individualizacije, ki je posameznika osvobodila od nekaterih zavezujočih in utesnjenih pravil bivanja v skupnostih, posameznik še vedno stremi k iskanju identitete in vse pogostejše s tem namenom oblikuje nove skupnosti.

Primer tradicionalnih skupnosti so podeželske kmečke vasi. Industrijski razvoj je s številnimi možnostmi zaposlitve in obljubami o boljšem življenju v mesta vabil delovno silo s podeželja. Migracije iz vasi v mesta so povzročile praznjenje vasi in naglo rast mest, kar je na eni strani privedlo do razvoja infrastrukture in gospodarstva, na drugi pa do razvojne stagnacije oziroma celo nazadovanja podeželja. Zmanjšal se je obseg kmetovanja, tradicionalna kulturna krajina se je postopoma zaraščala. Podeželje je postalo vir za širjenje urbanega prostora, ob tem pa izgubljalo lastno identiteto. Hitrejši ritem življenja, pomanjkanje časa za osebne stike in neprekinjeno odseljevanje (zlasti mladih) s podeželja so siromašili vaške skupnosti in povzročili zmanjševanje števila kmečkih družin ter opuščanje nekaterih tradicij in običajev. Nekdaj skupne aktivnosti in druženja vaščanov so zamenjali bolj individualni načini preživljanja prostega in delovnega časa, skupne zadeve pa so se pričele urejati preko formalnih kanalov in ne več v neformalnih druženjih (Barbič, 1991).

Moderni razvoj s poudarkom na gospodarski rasti je nedvomno prispeval k izboljšanju mnogih kazalcev kakovosti življenja ljudi, obenem pa je ogrozil tako naravne vire, ki so temelj človekovega obstoja, kot tudi skupnosti same (Barbič, 2005). Bistvena skupnostna načela so posledično v precejšni meri izgubila svoj pomen v družbi. Kljub temu se je zavest o tem ohranila in danes zopet pridobiva na pomenu. To se izraža tudi skozi porast številnih sobivanjskih (ekoloških) skupnosti v prostoru povsod po svetu in v zadnjem času tudi pri nas.

Pojem skupnosti je kompleksna raziskovalna tema, ki terja natančno poglobljanje v obsežno literaturo, raziskave in različne metodološke pristope. Posledično je vsak pristop neizbežno

redukcionističen, subjektivno selektiven in ne zmore zajeti vseh razsežnosti problematike. V svojem delu bom v luči teh ugotovitev poskusila odgovoriti na vprašanje, ali je koncept ekovasi lahko sodobna alternativna oblika bivanja v skupnosti.

1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA

Namen diplomskega dela je na temelju teoretskega in zgodovinskega raziskovanja ter individualnih intervjujev spoznati osnovne značilnosti skupnosti in snovalcev ekovasi ter ugotoviti, v kolikšni meri ekovasi izpolnjujejo značilnosti skupnosti in kako se te značilnosti odražajo v življenju neke skupnosti.

Cilji naloge so:

- predstaviti pojem skupnosti skozi različne sociološke opredelitve;
- proučiti tradicionalne vaške skupnosti in njihove značilnosti;
- opisati nekatere obstoječe sobivanjske skupnosti in njihove značilnosti v tujini in pri nas;
- narediti primerjavo med elementi tradicionalnih in sodobnih oblik skupnosti;
- podrobneje spoznati ustanavljanje in delovanje ekovasi.

1.3 DELOVNE HIPOTEZE

S pomočjo pregleda obsežne literature na temo skupnosti in informacij na temo sodobnih oblik sobivanja v prostoru se bom ukvarjala z naslednjimi tezami:

- Tradicionalna skupnost je determinirana s prostorom, ekovas pa z okoljem.
- Ekovas je postmoderna prostorska skupnost.
- Sobivanje v skupnosti izpolnjuje socialne potrebe posameznika.

1.4 METODE DELA

Diplomska naloga je sestavljena iz treh (povečini teoretsko naravnanih) vsebinskih sklopov. V prvem sklopu je skozi opredelitve številnih sociologov, od klasičnih do sodobnih avtorjev, predstavljen pojem skupnosti. Sledi razmejitev pojma družbe in skupnosti ter s tem povezan pomen skupnosti, ki se kaže skozi proces individualizacije, skozi vlogo identitete in socialnega kapitala ter skozi občutek povezanosti ter pripadnosti. Sledijo podpoglavja o povezanosti skupnosti in prostora, značilnostih in pomenu tradicionalnih skupnosti ter uvod v teorijo različnih oblik sodobnih sobivanjskih skupnosti.

Drugi del naloge predstavlja sintezni pregled sodobnih sobivanjskih skupnosti, in sicer je v začetku predstavljen koncept in nekaj primerov trajnostnih urbanih sosesk, podrobneje – s

podrobnejšimi opisi primerov v praksi v tujini in pri nas – pa so v posebnem podpoglavju obravnavane ekovasi.

Naslednje poglavje zajema analizo dejavnikov sodobnih skupnosti z empiričnim pridobivanjem informacij s pomočjo polstrukturiranih intervjujev s posamezniki, ki imajo neposredne izkušnje z bivanjem v ekovasi. V tem delu sem prišla do ključnih ugotovitev, ki so bistveno pripomogle k boljšemu razumevanju problematike ustanavljanja in delovanja skupnosti. S pomočjo koncepta posameznikovega doživljanja skupnosti (angl. *sense of community*) analiziram bistvene značilnosti in elemente različnih oblik skupnosti ter s pomočjo metode, ki sledi principom analize SWOT navedem prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti, ki jih prinaša delovanje in bivanje v skupnosti.

Zadnji sklop vsebuje povzetek vseh pridobljenih informacij ter sklep in razpravo o pomenu ekovasi za razvoj odmaknjenih območij v Sloveniji.

2 TEORETSKI IN ZGODOVINSKI PREGLED RAZISKOVANJA IN NASTAJANJA SKUPNOSTI

Bistvena skupnostna načela so v precejšni meri izgubila svoj pomen in vrednost v družbi. Vse bolj je prisoten individualizem, posameznik je obrnjen k sebi, kar je Christopher Lasch (1979) označil kot pojav sodobnega narcisizma. Ljudje se niso več v tolikšni meri pripravljeni udeleževati v skupinskih dejavnostih in se v tem pogledu oddaljujejo od skupnostnega (so)delovanja. Ravno vključenost v skupnost pa je po mnenju Bahovca (2005) pomembna za posameznikovo (aktivno) delovanje v širšem prostoru.

Kot pravi Igor Bahovec (2005: 140), so skupnosti »vse prej kot zdravilo za vse probleme sodobnega sveta, povečano pozornost zanje pa lahko prepoznamo kot znak, da so skupnosti sestavni in nenadomestljiv del konceptov in prakse sodobnih razvitih družb«.

Kljub temu se je zavest o pomenu sobivanja ohranila in danes zopet pridobiva na pomenu. To se odraža skozi porast številnih sobivanjskih (ekoloških) skupnosti v prostoru povsod po svetu in v zadnjem času tudi pri nas. Današnji čas torej prinaša potrebo po ponovnem razmisleku, kaj obstoj skupnosti pomeni za človeka in za družbo ter kakšne potrebe na individualni ravni lahko skupnost zares izpolnjuje.

2.1 POJEM SKUPNOSTI SKOZI RAZLIČNE SOCIOLOŠKE OPREDELITVE

Pojem »skupnost« je v preteklosti pomenil povezano skupino ljudi, živečo na določenem kraju. Skupnosti so članom nudile oporno mrežo, znotraj katere je bilo bolj ali manj poskrbljeno za vse njihove potrebe. Skupnost je vzorec dogajanja, ki je hkrati entiteta in proces, ki ustvarja to entiteto (Jeriček, 2004: 40). V obsežni literaturi se skupnost pogosto povezuje s pojmi, kot sta identiteta in socialni kapital, ter z občutkom povezanosti in pripadnosti.

Vsem definicijam in opisom je skupno, da človeka opredeljujejo kot socialno bitje, ki lahko svoje temeljne in globlje potrebe uspešno zadovoljuje v skupnosti, v kateri so njeni člani medsebojno povezani s sorodstvenimi vezmi in skupnimi interesi.

2.1.1 Ferdinand Tönnies (1855–1936)

Eden pomembnejših teoretikov je v svojem delu *Skupnost in družba* (1999) podal temeljno sociološko klasifikacijo načinov sobivanja ljudi, in sicer v obliki skupnosti (nem. *Gemeinschaft*) in družbi (nem. *Gesellschaft*). Skupnost je opredelil kot »živ organizem«, za katerega so značilni enotnost, trajnost in pristno sožitje. Družba pa je na drugi strani mehanska tvorba, interesno integrirana. Družba je zanj skupina ljudi, živečih drug ob drugem, ki niso tesno povezani, medtem ko skupnost sestavljajo ljudje, ki kljub morebitnim razhajanjem ostajajo tesno povezani (Tönnies, 1999: 55–84). Glavno razliko med skupnostjo in družbo Tönnies vidi v trajnosti in intenzivnosti interakcij med posamezniki. V skupnostih je vez med ljudmi praviloma močna in celovita ter se ohranja kljub razlikam in razhajanjem.

V družbi pa so vezi med posamezniki izbrane iz čisto razumskih vzgibov, zato ostajajo šibke in delne, posamezniki pa se ne povežejo v enotno organsko povezavo.

Tönnies je v središče svojega zanimanja postavil vprašanje, kateri vzgibi vodijo ljudi v združevanje. Vzroki so po njegovem številni – vse od sorodstvenih vezi, prostorske povezanosti in dela do specifičnih idejnih, duhovnih in psiholoških razlogov (Bahovec, 2005: 24).

Svojo zamisel o skupnosti je utemeljil z argumentom naravne volje (nem. *Wesenwille*), pri čemer je pojem *Wesen* možno prevesti kot »nekaj živega« ali »bistvo«. Temelj skupnosti je odnos, temelječ na naravni volji posameznika, naravni občutek dolžnosti, ki lahko izvira iz naklonjenosti, ljubezni ali razuma. Pri tem je najpomembnejša uravnoteženost stikov z visoko mero individualne svobode (Tönnies, 1999: 265). Skupnost je po njegovem visoko kohezivna in solidarnostna tvorba, ki zajema celovit človekov obstoj.

V kasnejših interpretacijah Tönniesovega dela je naravna volja poimenovana kot primarna (angl. *essential will*), racionalna pa kot izbirna volja (angl. *arbitrary will*). Za prvo so značilni čustveni, impulzivni in intuitivni nagibi, pri drugi pa, nasprotno, miselni, ozaveščeni in preudarjeni vzgibi. Primarna volja združevanja se odraža v družini, sosedstvu, domačiji, prijateljskih odnosih, zadrugah, verskih skupnosti ipd. Racionalna volja pa oblikuje društva, organizacije in podjetja, v prostorskem smislu pa velemesta, industrijska mesta, države ipd. Razlika med obema je predvsem v odnosih, ki se ustvarjajo znotraj skupnosti, ter v medsebojnih vezeh, ki se tkejo med posamezniki. Pogosto pa se obe volji prepletata v eno, kar je vidno na primeru javnega mnenja – ta je bližje racionalni volji, izraža pa vidike skupnosti, ki tvorijo javnost (Bahovec, 2005: 25–26).

Tönnies vse vrste združb, ki jih oblikuje predvsem racionalna volja, imenuje družba. Racionalna volja temelji na odnosu »daj, da bom dal«, kar je nasprotno kot pri naravni volji in odnosu, ki se vzpostavi samodejno, iz človekovih pristnih teženj.

Temeljna oblika skupnosti (družina) je nastala na temelju potrebe po reprodukciji. Razširjena oblika skupnosti (vas) je utelešala sodelovanje in medsebojno pomoč pri delu za preživetje (lov, poljedelstvo). Tönnies je bil mnenja, da je zgodovinski pogled na skupnost in družbo nepomemben z vidika osnovne človekove potrebe po združevanju. Pomen skupnosti je videl v zadovoljevanju individualnih potreb posameznika, ki se lahko izrazijo le skozi delovanje v skupnosti. Skupnost izvira iz težnje človeka po skupnem sobivanju, sožitju in medsebojni pomoči ter pogosto izraža podobnost interesov. Pri tem poudari pomen t. i. pojma *consensus*, ki je zavezujoče skupno in vzajemno delovanje neke skupnosti, ki po tem principu sprejema skupne odločitve in s tem vzpostavlja trdno medsebojno razumevanje. Tak pristop je posebna socialna sila, ki drži posameznike skupaj, kot dele neke celote.

Tönnies v svojem delu potrjuje pomen občutka varnosti za posameznika: »[S]kupnostno življenje je vzajemno posedovanje in uživanje skupnih dobrin. Volja po posedovanju in uživanju je potreba po občutku varnosti« (Tönnies, 1999: 70).

Nadaljuje, da so za skupnost značilni povezanost in konsenz, prostorska bližina, povezanost z zemljo in delom ter psihična bližina. »Skupnost nekega kraja se izkazuje skozi skupno bivanje, skupnost duha, skupno učinkovanje in delovanje v isto smer in v enakem smislu« (Tönnies 1999: 63).

Kritičen je tudi do moderne kapitalistične družbe, ki je po njegovem »kolektiv gospodarske narave«, ki ga v prvi vrsti sestavljajo tisti, ki so udeleženi pri njegovem (finančnem) bogatenju. Meni, da je kapitalistična družba pri svojem razvoju izgubila značilnosti skupnosti, spremembe pa naj bi dosegle vrhunec v individualizmu (Tönnies 1999: 271–273).

2.1.2 Émile Durkheim (1858–1917)

Durkheim je francoski sociolog, pogosto opredeljen kot »oče sociologije«. V svojih delih išče odgovor na vprašanje, kako naj skupnosti ohranjajo svojo integriteto in povezanost svojih članov v času, ko tradicionalne vrednote in vera nimajo več takšne družbene moči.

Povezanost v družbi opiše skozi koncept mehanske in organske solidarnosti. Pri prvi je posameznik neposredno povezan z družbo, pri drugi pa družba temelji na specializiranih funkcijah, kjer posamezniki niso več razvrščeni glede na podobnost oziroma sorodnost, ampak glede na svojo družbeno aktivnost. Ta vez pa je glede na prvo šibkejša oziroma bolj dinamične narave, saj je bolj v ospredju posameznikova svobodna volja in delovanje.

V družbah na prehodu iz 19. v 20. stoletje so procesi modernizacije po mnenju Durkheima prispevali k manjši povezanosti družbe. Svojo predpostavko, da povezanost družbe zagotavlja posameznikovo individualno blaginjo, utemeljuje: »Vezi, ki so v tradicionalnih skupnostih posameznika vezale na družino in tradicije družbene skupine, ki ji je pripadal, so danes zrahljane. Kolektivna zavest posledično slabi, krepí pa se individualna zavest. V vsaki družbi imajo posamezniki tako kolektivno kot individualno zavest, odvisno od same družbe in časa pa je, katera je prevladujoča in ima prednost. Med njima ni nasprotovanja glede cilja (družbena kohezija, solidarnost), prednost ene nasproti drugi pa je odvisna od zgodovinskega trenutka« (Durkheim, 2014: 329–331).

V sodobnih družbah je prisotna višja stopnja sprejemanja individualnih razlik med posamezniki. Povezanost v sodobnih družbah vse manj temelji na religiji, politični pripadnosti ali družini. Durkheim je bil mnenja, da ima lahko vsaka skupina medsebojno povezanih ljudi vpliv na zmanjšanje trenda individualizacije v družbi. Oživljanje tradicij, ki ne ustrezajo več obstoječim družbenim razmeram, naj ne bi bilo smiselno, obenem pa je posvaril pred pretiranim zagovarjanjem tradicionalne oblike povezanosti kot zdravila za sodobno družbeno dezintegracijo.

V sodobnem času so za občutek pripadnosti posameznika družbi potrebne raznovrstne vezi, in ne samo tiste, ki temeljijo na podobnosti. V svojem delu *Delitev dela* v družbi opiše princip delitve dela kot argument za ustvarjanje solidarnosti med ljudmi, ki hkrati pomeni sistem pravic in dolžnosti, ki jih tudi dolgoročno povezuje.

Giddens (1995) navaja, da je bil Durkheim kritičen do Tönniesa in njegovega pogleda na (ne)povezanost ljudi v modernih družbah. Po njegovem mnenju v slednjih obstaja kolektivna identiteta, kolektivna zavest, ki pa je splošnejša, obenem pa dopušča individualne razlike.

Kljub temu Durkheim (2014) izrazi optimizem, da »zunaj popolnoma individualnih aktivnosti ostaja v modernih družbah kolektivna dejavnost, ki je ravno tako naravnana kot v majhnih družbah preteklih dob«.

2.1.3 Pitirim Sorokin (1889–1968)

Rusko-ameriški sociolog Pitirim Sorokin je bil mnenja, da skupnost v družbi obstaja samo v primeru, ko slednja živi in deluje kot enota; to pa je takrat, ko so posamezniki med seboj povezani z vezmi, ki privedejo do soodvisnosti, istovetnosti in skupnih interesov. Razlikoval je dva tipa skupnosti – elementarno skupnost, katere člani so povezani zgolj z eno vezjo (sorodstvo, teritorialna bližina), ter kumulativno skupnost, katere člani so medsebojno povezani z več vezmi. Slednje skupnosti se med seboj razlikujejo po stopnji kompleksnosti, skupni pa so jim občutek navezanosti na kraj bivanja, nefleksibilnost in počasnost sprejemanja sprememb. Opozoril je, da so spreminjajoči se družbeni procesi močno vplivali na kompleksne vezi v skupnostih, ki so postopoma razpadle na elementarne vezi. Te se izražajo v načinu povezovanja med ljudmi, ki ni nujno vezano na kraj, ki je postal heterogeno stičišče posameznikov, ampak tudi na skupnosti zunaj nekega kraja. Sorokin takšne skupke poimenuje funkcionalna »združenja«, kjer je težko opredeliti značilnosti, ki bi jim še dale značaj skupnosti. Takšna združenja niso vezana zgolj na kraj bivanja, temveč se navezanost vzpostavlja med posamezniki, pripadniki združenja, ne glede na lokacijo. S tem je podal tezo, da je glavni povezovalni dejavnik novonastalih skupnosti, ki niso zgodovinsko opredeljene, skupen interes (Sorokin, cit. po Jeriček, 2004).

2.1.4 Sodobni pogledi na pojem skupnosti

Obstoj skupnosti je temeljnega pomena za človekov osebni razvoj, identiteto ter razvoj družbe kot celote (Kopač, 2005). Bahovec (2005) omenja »klic po skupnosti«, ki v postmoderni dobi postaja čedalje glasnejši. Potreba po skupnosti naj bi bila pomembna z vidika razvoja posameznikove individualnosti, sposobnosti in veščin ter spodbujanja aktivne udeležbe posameznika na nivoju družbenega odločanja. Skozi pripadnost skupnosti nastaja delitev na individualno in kolektivno odgovornost. Z njim se strinjata Selbourne (1994) in Etzioni (1993), ki v svojih delih poudarjata razhajanja med pravicami posameznika in njegovimi dolžnostmi do skupnosti. Rešitve vidita v obujanju skupnosti kot vrednote za zagotavljanje širše socialne blaginje posameznika in celotne družbe. Posameznik je odgovoren tako zase kot tudi za druge ravni družbenih vezi, od sebi najbližjih ljudi do širšega družbenega okolja.

Giddens (2003) meni, da je za obstoj družbe nujna struktura, ki jo predstavljajo pravila in viri. Ti postavljajo okvir za delovanje posameznikov znotraj družbe. Fizične lastnosti

prostora se povezujejo z rutinami vsakdanjega življenja posameznikov in vplivajo na institucionalne parametre, hkrati pa se, obratno, skozi te poti oblikujejo tudi institucionalni parametri. Po Giddensu (1999) je podlaga za družbeno življenje rutinizacija vsakdanjega življenja. Njegova strukturacijska teorija govori o tem, da strukture in institucije niso objektivno dane, temveč jih vzpostavljamo ljudje z vsakdanjo prakso. Giddens poudarja tudi pomen t. i. lokalitete. Ta se nanaša na prostor kot okvir interakcij in vključuje tudi kontekst interakcij. V primeru soseske je slednja prostor številnih interakcij, ki so po Giddensu podlaga za socialno integracijo, obenem pa kot prostor skupnega bivanja omogoča stike med ljudmi in je zato pomembno stičišče družbene kohezije.

Bauman (2001) govori o razpadu prostorske povezanosti skupnosti, ki jo je prinesel razvoj novih tehnologij, ki nam omogočajo hitrejša premagovanja fizičnih razdalj v kratkem času. Prostor vidi kot kraj združevanja ljudi, ki lahko doprinese k občutku povezanosti in domačnosti med njegovimi prebivalci. Današnji prostor pa se neprestano spreminja, kar onemogoča človeku, da se nanj naveže, poleg tega pa je tudi struktura prostora vse bolj brezosebna in spodbuja odtujenost med ljudmi. Sodobne skupnosti omogočajo posamezniku večji občutek svobode, hkrati pa manj opore, pomoči in virov.

»Razvoj elektronskih komunikacij in informacijskih sistemov omogoča naraščanje disasociacije med prostorsko bližino in funkcijami vsakdanjega življenja – delom, potrošnjo, zabavo, bivanjem, izobraževanjem, javnimi storitvami ipd.« (Castells 1996: 394).

Moser in sod. (2002) navajajo, da z diverzifikacijo prostora in dejavnosti prihaja do vedno večje kompleksnosti v odnosu posameznik – prostor. Skupnost, vezana zgolj na prostor, v tem pogledu težko ohranja pomen središča družbene identitete in povezanosti. Številne dejavnosti znotraj doma zmanjšujejo možnost stikov, ki so jih prej omogočale dejavnosti zunaj doma (npr. delo na zemlji).

Po mnenju Filipovičeve (2007) današnji posamezniki iščejo zasebnost in ne preveč močnih vezi, ki bi jih omejevale. Avtorica se ob tem sprašuje ali pri takšnih vezeh znotraj skupnosti še lahko govorimo o konceptu družbene kohezije, kot je to veljalo za lokalno omejene tradicionalne skupnosti.

Loughran (2003) po drugi strani ugotavlja, da se pripisuje prevelik pomen skupnosti kot temelju našega družbenega obstoja, kar velja tako za skupnosti v preteklosti kot tudi v sedanjosti. Meni, da je bila vloga skupnosti v preteklosti precenjena, zaradi česar se preveč poudarja tudi njena (premajhna) vloga danes.

Castells (1996) izpostavlja socialno diferenciacijo urbanega prostora in njegovo funkcionalno povezovanje brez fizične bližine. Govori o pojavu t. i. megamest, ki so med seboj povezana globalno, lokalno pa ostajajo nepovezana, tako v družbenem kot fizičnem smislu. Pomen skupnosti se posledično v teh procesih zmanjšuje. Mlinar (2001) meni, da globalna povezanost in močna lokalna povezanost ne moreta soobstajati. Temu oporeka Strassoldo (1990) in argumentira s pojavi rasti gospodarskih regij, ki temeljijo na lokalnih virih in razcvetom ekoloških gibanj v podporo lokalnega okolja. Te pojave poimenuje »novi

lokalizem«, za katerega je značilno, da je sodobni prostor stičišče različnih tokov. Identiteta posameznika in družbe se ustvarja skozi to raznoliko križišče, združevanje posameznikov pa poteka predvsem iz funkcionalnih razlogov.

Goldsmith (1998) sodobne skupnosti pojmuje kot »skupnosti izbire« (angl. *communities of choice*). Te so nasprotne tradicionalnim skupnostim v preteklosti in tako niso več v nasprotju s posameznikovo avtonomijo in individualnimi potrebami ter na posameznika ne delujejo omejujoče, saj so izbira.

Bahovec (2005) meni, da je skupnost omrežje ljudi, med katerimi obstajajo odnosi, ki segajo preko interesov posameznika, ter izraža jasno identiteto in odprtost navzven.

Koncept skupnosti v psihologiji sta raziskovala tudi McMillan in Chavis (1986), ki ju je kasneje dopolnil McMillan (1996), in sicer je definiral občutek skupnosti (angl. *sense of community*) kot »povezovalni duh, občutek, da obstaja struktura avtoritete, ki ji lahko zaupamo, zavest o izmenjavi in vzajemni koristi, ter skupnostni duh, ki izhaja iz deljenih izkušenj« (McMillan 1996: 315).

Po svoji definiciji so vsi socialni fenomeni rezultat interakcije med posamezniki. Skupnost je kot socialno okolje skupek manjše ali večje skupine posameznikov, odnosov, ki se v skupinah vzpostavijo, in procesov, ki v njih potekajo. Znotraj tega okvirja poteka proces socializacije, kjer se posamezniki učijo socialnih norm in socialnega vedenja. Skupnost je celota, ki jo tvorijo posamezniki, njihova aktivnost in medsebojna interakcija, socialni odnosi, strukture in konkretne vsebine, ki so plod socialne interakcije. Socialna resničnost nastane, ko vzorci človeške interakcije zavzamejo dovolj stabilno in trajno obliko, da pridobijo neodvisni status v obliki socialnega ogrodja za življenje (Repovš, 2000).

Nasprotno od občutka skupnosti pa mnogi avtorji, med njimi Bauman (2001), Gergen (1991) in Putnam (1995) poudarjajo procese individualizacije, odtujevanja in izgubljanja občutka skupnosti v pozni moderni (povzeto po Filipovič, 2007: 7), o čemer bom pisala v poglavju Skupnost kot socialno omrežje nasproti individualizaciji.

2.2 SKUPNOST IN DRUŽBA

Danes se nahajamo v prehodnem času, ko stari vzorci mišljenja in obnašanja ne dajejo več zagotovil o tem, kako naj bi življenje posameznika potekalo. Razpad zaupanja in vere v velike ideologije moderne dobe ter njihove vsebine in sodobni čas, ki prinaša številne izbire, povzročajo občutke negotovosti in pomanjkanja stabilnosti v družbi. Sočasno s procesom razpadanja nekaterih družbeni vezi znotraj družbe kot celote nastajajo načini povezanosti v obliki novih skupnosti, kar se odraža tudi v prostoru. »Pojav novih skupnosti lahko interpretiramo kot odziv na pretiran individualizem sodobnosti, iskanje celovitejše pripadnosti in potrebe po ukoreninjenosti. Treba je opredeliti okvir, v katerem skupnost predstavlja pomembno sestavino kvalitetnega načina življenja« (Bahovec, 2005).

Pomembno je, da jasno ločimo oba pojma – skupnost in družba. Že Tönnies je podal klasifikacijo družbenosti (sobivanje ljudi), in sicer je opredelil dva tipa – skupnost in družbo – ki ju ustvarja različna oblika volje. Slednja je po njegovem posledica t. i. racionalne volje, ki pa je v medsebojni soodvisnosti z naravno voljo, ki v največji meri oblikuje odnose v skupnosti. Pojem »družba« po Tönniesu zajema tako društva in organizacije kot mesta in države. Njegove razdelitve pa ne gre enačiti z zgodovinsko-sociološkim poimenovanjem družbe. Slednji opredeljuje družbo kot pojav, ki traja v različnih časovnih intervalih in zgodovinskih obdobjih. Kontinuiteta družbe se izraža s prenašanjem kulturnega izročila iz roda v rod in nosi pomen družbene dediščine (Flere, 1999: 102). V tem pogledu lahko v grobem razdelimo družbo na tradicionalno in sodobno družbo.

Za predmoderno, tradicionalno (predindustrijsko ruralno) družbo je bila značilna zaprtost in statičnost, ki je posameznika postavila v ozadje in mu ni dopuščala aktivne vloge ter svobodne izbire. Status v družbi je določal spol in družinsko poreklo posameznika, odnosi med ljudmi so bili strogo predpisani, vloga spola in starosti je bilo jasno ločena in opredeljena. Moderna (industrijska) družba pa označuje čas industrijske tehnologije, hitrih sprememb ter razvoj kapitalizma. Industrializacija je povzročila visoko družbeno delitev dela, preseljevanje, urbanizacijo, povečevanje števila izobraženih ljudi in sekularizacijo. Ideja napredka je zamenjala rigidne tradicionalne poglede in prepričanja ter prevetrila nekatere tradicije. Za posameznika so te spremembe prinesle večje možnosti izbire in priložnosti. Več avtonomnosti pa je privedlo tudi do izgube tradicionalnih nazorov, ki so za posameznika predstavljali okvir vedenja, čustvovanja in doživljanja v tradicionalni družbi. Življenje posameznika se je postopoma ločevalo od družbeno determiniranih pravil obnašanja in je pričelo dobivati svoj prostor. V tem času že prihaja do zametkov individualizma, ki po eni strani posameznika osvobaja družbenih pritiskov, po drugi pa ga pahne v odvisnost od dejavnikov, kot so iskanje zaposlitve, pridobivanje izobrazbe, iskanje bivalnih možnosti ipd. (Hauptman in Komotar, 2010).

Za čas sodobne – postmoderne (postindustrijske) družbe je značilna širitev storitvenih dejavnosti ter poudarek na znanju, znanosti, izobraževanju in informacijah, kar posledično vpliva tudi na strukturo zaposlenosti in izobrazbe. V zadnji polovici 20. stoletja je prišlo do razmaha informacijske tehnologije, ki je povzročila pospešen znanstveno-tehnološki razvoj. Posledično se ta proces odraža v načinu življenja, predvsem na ravni individualizacije, ki je eden od značilnih pojavov sodobne družbe. Posameznik je sedaj sam odgovoren za svoje življenje in odločitve, ki jih sprejema. Narava sodobne družbe narekuje veliko izzivov in odločitev, ki jih sociolog Beck (2001) imenuje *tvegane*. Večje možnosti izbire prinesejo več odgovornosti in tveganja za napačno izbiro, zato Beck sodobno družbo poimenuje *družba tveganja*.

Vsakdanje življenje posameznika je zaradi večje odgovornosti v množici izbir danes obremenjeno s tveganji pri odločitvah o izobraževanju, ustvarjanju družine, pri izbiri poklicne poti ipd. Sodobni čas prav tako ustvarja pritiske in ujetost posameznika, le da so vzrok temu številne izbire in tveganja, zato je svoboda in neodvisnost v mnogih primerih

bolj navidezna kot resnična. Individualizacija, kot jo vidi Beck (2001), je način prenove sodobne družbe, ki se odraža v dinamiki in različnih življenjskih stilih. Beck proces individualizacije deli na tri stopnje, in sicer na osvobajanje posameznika od tradicionalno predpisanih pravil, odnosov in pozicije v družbi kot okvira delovanja, na fazo soočanja z izgubo občutka varnosti in zaupanja, ki so ga ta pravila predstavljala, ter na zadnja stopnjo, t. i. reintegracijo, ponovno povezovanje med posamezniki, ki ga tokrat vodijo individualni interesi in lastna volja.

2.3 POMEN SKUPNOSTI

Filipovič (2007) v svojem delu opiše empirične raziskave, ki so bile izvedene z namenom preučevanja družbene povezanosti. Povzema, da ljudje kljub družbenim spremembam v določeni meri ostajajo opredeljeni po kraju bivanja in so z njim povezani, pomembni so tudi sosedski stiki kot del vsakdanjega življenja ljudi. Raziskave skupnosti so potekale skozi preučevanje naslednjih dejavnikov:

- skupnost kot socialno omrežje nasproti individualizaciji,
- skupnost kot socialni kapital,
- skupnost kot občutek navezanosti in pripadnosti skupnosti,
- skupnost kot krajevna identiteta.

V naslednjem sklopu sledi opis skupnosti skozi različne pomene, povzete po zgoraj omenjenih raziskavah.

2.3.1 Skupnost kot socialno omrežje nasproti individualizaciji

»Skupnost je oblika socialne mreže, ki posameznika varuje, ščiti, zadovoljuje njegove potrebe po druženju, pripadnosti, ljubljenosti in pomeni njegov psihološki dom« (Jeriček, 2004).

Socialno omrežje predstavlja skupek družbenih vezi. Pojem je vpeljal Granovetter (1973), ki je opredelil močne, šibke in odsotne vezi. Pri tem so prve običajno dolgotrajnejše narave in se vzpostavijo med podobno mislečimi in delujočimi posamezniki, šibke nosijo funkcijo mostov med manj povezanimi posamezniki ali skupinami, odsotne vezi pa nimajo bistvenega pomena za skupnost, lahko pa se v nekaterih primerih (na primer ob naravnih nesrečah) izkažejo kot povezovalne in solidarnostne.

Guest (2000) je pri preučevanju skupnosti kot socialnega omrežja izpostavil pomen instrumentalnih vezi, ki potekajo na nivoju organizacij in širše družbe. Skupnosti z močnimi instrumentalnimi vezmi naj bi bile uspešnejše pri zaščiti skupnih interesov ter interesov svojih članov. Njegova raziskava je pomembna zaradi dokazovanja pomena medosebnih vezi v skupnostih ter zaradi dobre opredelitve v ločevanju tipa vezi na »družbene« (nem. *Gemeinschaft*) in »skupnostne« (nem. *Gesellschaft*).

Forrest in Kearns (2001) opredelita družbeno kohezijo kot širši družbeni proces, ki tvori socialna omrežja, temelječa na lokalnih interakcijah. Po tem razumevanju, tako Filipovič (2007), naj bi se povezanost med ljudmi v družbi začela razvijati primarno na lokalni ravni (npr. v soseski) in se potem kot pozitivna posledica trdnih lokalnih vezi zlila v širšo družbo. Avtorica se sprašuje, ali močna povezanost znotraj skupnosti, kot sta jo opisovala Tönnies in Durkheim v tradicionalnih skupnostih, v sodobnem času sploh še lahko obstaja, ter če so medsosedske vezi še vedno pomemben del življenja ljudi, ali pa, kot trdi Bauman (2001), v resnici živimo v skupnosti nepripadajočih, osamljenih, anonimnih, atomiziranih posameznikov.

Gilchrist (2004) meni, da so najpomembnejši vidik skupnosti ravno neformalne mreže. Dobro povezane skupnosti imajo večjo zmožnost organiziranja skupnih akcij. Naloga teh mrež je omogočanje dobre komunikacije in krepitve skupnosti s kolektivno organiziranostjo, povezovanje z namenom doseganja družbenih sprememb ter spodbujanje družbene povezanosti (tudi povezanosti znotraj različnosti). Mreža ni neka obstoječa tvorba, ki se ne spreminja, temveč se razvija in prilagaja aktualnim potrebam posameznika in skupnosti ter lahko predstavlja alternativo obstoječi hierarhični strukturi organizacij in širše družbe.

Med pristopi, ki obravnavajo skupnost v sodobnem času, je tudi komunitarizem. Ta skupnost postavlja v ospredje, kot nosilca naprednih idej in pozitivnih sprememb v sodobni družbi. Privrženci tega pristopa se pogosto sklicujejo na dela Emila Durkheima, Johna Deweya in Alexisa de Tocquevilla. »Vsaka oseba, zaprta vase, se vede, kot da so ji usode vseh ostalih tuje. Njeni otroci in dobri prijatelji so zanj edini predstavniki človeške rase. Kar zadeva povezanost človeka z drugimi posamezniki - čeprav se družijo z njimi, jih ne vidi; dotika se jih, a jih ne čuti; obstaja le v sebi in zase. In če pod temi pogoji obstaja v njegovem umu čut za družino, občutka za družbo že dolgo ni več« (Tocqueville, 1955).

Pomen enakovrednosti posameznikove potrebe po svobodi in pripadnosti obenem je združen v ideji sodobnega komunitarizma. Svetelj (2010) meni, da je preučevanje skupnosti in odnosov znotraj njih pogoj za razumevanje posameznikovega delovanja. Komunitaristi težijo k povečani, vključujoči skupnosti, skupnost vidijo kot nekaj, kar omogoča in podpira posameznikovo svobodo in individualnost.

Filipovič navaja Lockwooda (1999), ki je prav tako kot Tönnies kritičen do sodobne kapitalistične družbe: »[T]rg in birokratski odnosi delujejo na način, da skupaj ustvarjajo družbo individualnih akterjev, ki se podrejajo neosebnim odnosom, legitimizirajo neenakosti, alocirajo posameznike na položaje in pripisujejo nagrade glede na položaje«.

Proces individualizacije torej ni homogen in enoznačen, ampak ambivalenten proces, kar pomeni da je individualizacija sama zopet izziv in tveganje za ljudi. Temeljni izziv in tveganje je že v tem, da od posameznika zahteva »izjemno zahtevno psihosocialno integracijo v družbo, ki je bila doslej vsaj delno v rokah posredujočih institucij družine, dela, raznih referenčnih skupin« (Ule in Kuhar, 2003).

Pri ideji individualizma je poudarek na tem, da posameznik ni več član skupnosti, temveč »prosto lebdeči posameznik«, ki se z drugimi povezuje zaradi doseganja nekega interesa. A kljub temu posameznik ostaja družbeno bitje (Bahovec, 2005).

Filipovič (2007) meni, da pri individualizaciji govorimo o umiku posameznika iz javnosti v zasebnost. Obrat v zasebnost lahko razumemo kot pobeg od družbe, v kateri ni solidarnosti in občutka varnosti, saj ni družbene kohezije. Proces individualizacije, globalizacije, obrat v zasebnost, izguba javnosti, družbenosti ipd., pomembno vplivajo na človekovo dožemanje in odnos do prostora, na ustvarjanje vezi na podlagi krajevnosti pripadnosti.

Sennet (1977) je podrobneje analiziral in zgodovinsko utemeljil obrat v zasebnost, ki ga povezuje z razvojem kapitalizma in svetovne urbane kulture. V modernem času ljudje usmerjamo čustveno energijo v zasebnost, medtem ko na primer v viktorijanski dobi ljudje v javnosti niso izražali čustev in svoje osebnosti. Zadržanost v družbi je bila oblika obrambe, pri čemer gre za obliko izolacije, ki je značilna tudi za današnji čas. Sennet meni, da lahko spremembe v družbi opazujemo skozi igranje vlog. Obenem pa v sodobnem času prevladuje posameznik, ki je obrnjen k sebi, v zasebnost, manj je poudarka na zunanjem, zaradi česar po njegovem izginja tudi družabnost. Ta namreč ob tej čustveni orientiranosti ni mogoča. Po njegovem mnenju se skupna identiteta išče v vse ožjem krogu. Posebno mesto pa ohranja povezanost, utemeljena na prostorski bližini. Ravno individualizacija je tista, ki skupaj s sodobno tehnologijo in različnimi oblikami spletnih socialnih omrežij medosebnim stikom jemlje prostorski vidik.

Etzioni (1997) definira skupnost kot mrežo čustvenih odnosov ter zavezanost k skupnim vrednotam, prepričanjem, skupni zgodovini, identiteti, načinu življenja. Po njegovem skupnost in individualnost nista nasprotujoča si procesa, temveč se dopolnjujeta in drug drugega bogatita.

2.3.2 Skupnost kot socialni kapital

Mnogi družboslovci ta dejavnik opredeljujejo kot enega najpomembnejših primerjalnih meril razvojne uspešnosti skupnosti in družbe. Merimo ga s številom povezav med posamezniki in z močjo teh povezav. Pri socialnem kapitalu govorimo o konceptu sodelovanja med ljudmi, ki zagotavlja izdatnejšo aktivacijo posameznikovih potencialov skozi medsebojne povezave z drugimi posamezniki.

Naraščajoči pojav individualizacije je vzpodbudil tudi potrebo po ponovnem razmisleku in ovrednotenju medsebojnih vezi in odnosov v obliki zaupanja, pomoči, izmenjave informacij, solidarnosti, socialnih stikov ipd. Vse to je kapital družbe in odnosov.

Putnam (1993) je v svojem delu raziskoval skupnosti v različnih regijah Italije in ugotovil, da skupnosti, v katerih je civilna udeležba močnejša, delujejo bolje. Za takšne skupnosti je značilno zaupanje, strpnost, solidarnost, sodelovanje in civilno delovanje. Skupnosti, ki so vzpostavile te vrednote v medsebojnih odnosih ljudi, lahko uspešneje delujejo v skupno

dobro. Sodelovanje je odvisno od zaupanja, hkrati pa sodelovanje ustvarja medsebojno zaupanje med pripadniki neke skupnosti.

Za Bahovca socialni kapital predstavlja sredstvo za doseganje individualnih in družbenih ciljev in »vsoto virov, dejanskih in potencialnih, ki se povečujejo znotraj trajnega omrežja (skupnosti) bolj ali manj institucionaliziranih odnosov vzajemnega poznavanja in priznavanja«. Temeljni vir socialnega kapitala so družina, skupnost in vrstniki. Brez vlaganja se socialni kapital izčrpa, zato je pomembno skrbeti za medosebne odnose, jih ohranjati in krepiti (Bahovec, 2005: 235–237).

Socialni stiki ustvarjajo socialno mrežo, ki je lahko tudi v obliki skupnosti. Socialni kapital je del skupnosti, saj se v njej akumulira in aktivira skozi njene člane. Prebivalci skupnosti z močjo socialnega kapitala ustvarjajo medsebojno zaupanje, ki se povečuje in krepi takrat, kadar je kontinuiteta bivanja v nekem prostoru visoka – na primer, ko najmanj 40 % prebivalcev živi v skupnosti vsaj 10 let (Putnam, 1993).

Leyden (2003) ugotavlja vpliv prostora na raven socialnega kapitala. Razlikuje med tradicionalnimi soseskami, oblikovanimi na način, ki omogoča pešhojo, sprehajanje, druženje, ter na drugi strani sodobnimi (suburbanimi) soseskami, kjer je zunanji prostor večinoma namenjen avtomobilom. Ob tem ugotavlja, da je socialni kapital v tradicionalnih soseskah večji, saj njihov zunanji prostor omogoča več možnosti za srečevanja in druženja ter s tem tkanja medsosedske vezi.

Socialni kapital mnogi avtorji opredeljujejo kot najpomembnejše merilo razvojne uspešnosti družb. V 1960-ih letih je ameriška urbanistka Jane Jacobs uporabila ta pojem za obrazložitev različnih stopenj razvitosti urbanih četrti v ameriških mestih. Tiste, ki so imela močne medsosedske vezi, so v očeh prebivalcev dajale večji občutek varnosti, zaupanja, sodelovanja in skupnega delovanja. Zato je avtorica opredelila socialni kapital kot tisto, kar se razvije znotraj skupnosti in izhaja iz čvrstih medosebnih odnosov. Po mnenju Jane Jacobs je razvoj urbanizma in arhitekture v smeri modernističnega načina načrtovanja naselij prinesel številne negativne spremembe tako v prostoru kot tudi v medsebojnih odnosih znotraj sosesk.

Različni avtorji opozarjajo na izginevanje lokalne povezanosti in poudarjajo, da imajo lokalne vezi pomembne pozitivne učinke, saj delujejo kot oblika socialnega kapitala in omogočajo kakovostnejše bivanje. S tem sekundarno vplivajo na večjo odgovornost do okolja (Pol, 2002), omogočajo revitalizacijo prostora (Brown in sod., 2004), spodbujajo večjo mero participacije (Stephan, 2005), na individualni ravni pripomorejo k večjemu zadovoljstvu (Moser in sod., 2002), manjšemu stresu in večjemu duševnemu in fizičnemu zdravju (Young in sod., 2004).

Obenem pa koncept socialnega kapitala kot gonila razvoja skupnosti dejansko vzdržuje skupnost kot takšno, saj so vezi znotraj nje prijateljske in izbirne. V literaturi se pogosto omenja novo poimenovanje skupnosti, in sicer t. i. »osvobodena skupnost«, ker njeni prebivalci niso več omejeni zgolj na interakcije znotraj skupnosti, ampak delujejo širše.

Socialni kapital razdelimo lahko na tri tipe. Ti zajemajo odnose znotraj omrežja, med omrežji in preko njih. Za uspešno reševanje družbenih problemov pa je nujno njihovo ugodno medsebojno razmerje.

- **Vezivni** (angl. *binding/exclusive*): označuje moč posameznih vezi znotraj ožje enote (družina, prijateljstvo, sosedstvo). Povezuje se z občutkom pripadnosti in poistovetenja s skupnostjo.
- **Premostitveni** (angl. *bridging/inclusive*): zajema ohlapnejše vezi med kolegi, znanci, sodelavci, kratka vezi med ljudmi, ki jih povezujejo določeni interesi. To so lahko horizontalne vezi med več skupnostmi.
- **Povezovalni** (angl. *linking*): predstavlja vertikalne vezi znotraj družbene strukture, med posameznikom ali skupnostmi in institucijami. Te vezi omogočijo skupnostim dostop do virov v teh institucijah (na primer javni državni servis in skupnost).

2.3.3 Skupnost kot občutek pripadnosti in povezanosti

Družbena kohezija pomeni povezovanje ljudi v neko enoto. Pahl (1991) predpostavlja, da je ena glavnih značilnosti skupnosti povezanost njenih članov. Skupne vrednote, norme in običaji zagotavljajo posamezniku pomoč in različne vire (materialne in čustvene).

Bauman (2001) meni, da skupnost v zameno za varnost in druge ugodnosti od posameznika terja odpoved svobodi. Drugače je izražanje svobode posameznika opredelil francoski razsvetljenski mislec in književnik J. J. Rousseau, in sicer da se lahko človekova potreba po svobodi izrazi le v skupnosti (Delanty, 2003). Dragoš in Leskošek (2003: 51) menita, da manj povezani medsosedske odnosi v sodobnem času pomenijo tudi manjši neformalni nadzor, ki je sicer značilen za tradicionalne vaške skupnosti.

M. J. Wheatly in M. Kellner-Rogers (1998) trdita, da posamezniki vedno iščejo ravnovesje med potrebo po svobodi in svobodni izbiri ter druženju, sodelovanju, varnosti. S pripadnostjo skupnosti se do neke mere odrečemo svoji avtonomnosti in pristanemo na sklepanje kompromisov.

Občutek povezanosti med člani skupnosti se med drugim izkazuje v pripadnosti, zaupanju, sprejemanju, medsebojni bližini in solidarnosti (Bahovec, 2005). Filipovič (2007) navaja raziskave različnih avtorje in povzame glavne elemente družbene povezanosti:

- pripadnost (skupne vrednote, identiteta),
- vključenost (enakost v dostopu),
- participacija,
- prepoznavanje (spoštovanje in strpnost v pluralistični družbi),
- legitimnost (spoštovanje institucij),

- vezi, ki povezujejo (identiteta, kultura, vrednote),
- razlike (neenakost, kulturna raznolikost in geografske meje),
- družbeno vezivo (združbe, komunikacijska omrežja, infrastruktura ipd.),
- odsotnost socialne izključenosti,
- povezave in interakcije, ki temeljijo na socialnem kapitalu,
- skupne vrednote, temelječe na skupni identiteti.

Ule (2004) izpostavlja, da v sodobnem času posameznik svojo pripadnost določeni skupini gradi na povsem individualnih odločitvah in razmislekih, ki izhajajo iz lastnih refleksivnih dosežkov in ne slonijo na razlikah v vrednosti, spolu in družbenem statusu.

Številni avtorji s področja sociologije razpravljajo o povezanosti pojava družbene kohezije na podlagi bližine in podobnosti (prostorsko in čustveno gledano) ter manjšo stopnjo bližine in večjo odtujenost v povezavi s prostorsko bližino. Giddens pa poudarja pomen povezanosti skozi rutino vsakdanjega življenja v prostoru, kar on opredeljuje s pojmom »lokaliteta«. Ta je zanj okvir interakcij, ki so temelj za oblikovanje različnih kontekstov. Filipovič (2007) meni, da je koncept skupnosti vidik družbene povezanosti, tisto, kar ljudi združuje in iz skupine posameznikov ustvarja najprej skupnosti in potem družbo. Durkheim ta pojav označi kot *sui generis*. Ta izraz označuje sredotežne sile, ki nas vlečejo skupaj (Durkheim, 1964, cit. po Filipovič, 2007: 9).

2.3.4 Skupnost kot identiteta

Identiteta pomeni skladnost, istovetnost. Andersson (1972) razlikuje dve vrsti identitete – relativno in absolutno. Prva nam pomaga brati prostor in njegove elemente (hiša, gozd, mesto, spomenik, kozolec ipd.), absolutna pa označuje točno določeno prostorsko strukturo (npr. Šmarna Gora, Prešernov trg, Celje, Eifflov stolp.). Identiteta skupnosti lahko pomeni tudi usklajeno zavest in ravnanje njenih članov v smeri skupnega cilja, ki ga vsak posameznik prepozna kot sebi lastnega.

Do približno 18. stoletja so na posameznika gledali bolj kot na člana določenih skupin in manj kot na posameznika. V 19. stoletju se razvije romantičen koncept identitete, pri katerem so čustva in notranji impulzi tisti, ki gradijo identiteto posameznika. V 20. stoletju pa se v odnosu do identitete pričnejo poudarjati racionalnost, stališča in mnenja. Danes trdnih temeljev ni več oziroma so postali izbirni (Filipovič, 2007). Identiteta je po mnenju Uletove (2004) neznansko fragmentirana, sestavljena iz različnih, pogosto nasprotujočih si praks in socialnih položajev. Gergen (1991) trdi, da je ta pojav posledica nepovezanosti med posamezniki v družbi.

Mnogi avtorji izpostavljajo, da je za oblikovanje posameznikove identitete pomembna njegova vpetost v družbo in še ožje – v skupnost. Za Eriksona (1976) je identiteta pojav, ki

vključuje mentalni proces, zavedanje, čustvovanje itd. Avtor poudarja pomen jedra, ki ga ima vsaka skupnost in katerega sestavljajo pristni in celoviti medosebni odnosi. V tem pogledu je obstoj vsake skupnosti na dolgi rok lažje verjeten, saj dopušča heterogenost in sprejemanje različnosti in edinstvenosti vsakega njenega člana. Če naj skupnost živi in se razvija, je pripravljenost na spremembe ključna sestavina medsebojnih odnosov znotraj skupnosti. Zato sta odzivnost in fleksibilnost znotraj in navzven temeljni zahtevi pristnega življenja vsake skupnosti.

Identiteta je dobro razvito družbeno tkivo, ki posameznikom omogoča, da se prepoznajo skozi skupnost, ki je dosegla določeno raven družbene kohezije. Temelj socialne identitete je poistovetenje s skupnostjo, kateri želi pripadati posameznik. Ti si pripisujejo lastnosti, značilne za skupino, pri čemer prihaja do istovetenja posameznika in skupnosti (Pol, 2002). »Predpostavljamo, da trajnostni razvoj ni mogoč brez barvitenga družbenega tkiva, ki skupnosti omogoča, da se enači s skupnimi značilnostmi in ima določeno raven družbene kohezije« (Guardia in Pol, 2002: 138).

Namen raziskav identitete v povezavi s trajnostnim razvojem (Pol, 2002; Pol in Castrechini, 2002, Guardia in Pol, 2002) je bilo ugotoviti, ali je v skupnosti z močno identiteto, ki obstaja v prostoru, večja verjetnost za razvoj dejavnosti v skladu s trajnostnim razvojem. Ugotovili so, da se družbena identiteta razvija s pomočjo procesov identifikacije ter procesov družbene kohezije, oba procesa pa podpirata trajnostni razvoj.

Valera in Guardia (2002; cit. po Filipovič, 2007: 110) sta skozi preučevanje identitete prišla do izsledkov, ki dokazujejo, da »navezanost na prostor pojasnjuje večji delež variance v stališčih do okolja kot vse sociodemografske spremenljivke skupaj«.

Socialna identiteta pomeni poistovetenje prebivalcev s skupnostjo, ki ji pripadajo, ustvarjanje socialnih mrež. Identiteta skupnosti je predpogoj za posameznika, da pridobi interes za priključitev takšni skupnosti ali za ohranjanje volje za članstvo. Močna identiteta skupnosti, ki jo ustvarja zaupanje med posamezniki, je prednost vsake skupnosti, ki želi tudi v prostoru ohranjati medsebojne vezi.

Identiteta tradicionalnih skupnosti je bila vezana na obliko in zgradbo naselij, pripadajoče okolice, pa tudi na pomen, ki ga je imela skupnost v širšem prostoru. Pri zgradbi naselja je imelo najpomembnejše mesto osrednji družabni prostor v obliki trga ali objekta, saj so predstavljali jedro prostorske zgradbe vasi in z njim povezane identitete. Pomemben dejavnik poistovetenja posameznika s skupnostjo so medsebojni stiki, običaji ter tradicije neke skupnosti.

Prochansky poudarja povezanost med okoljem in družbenimi ter duševnimi procesi. Identiteto opredeli kot »skupek kognicij o fizičnem svetu, v katerem živi posameznik« (Prochansky 1983: 59). Kognicije so spomini, predstave, odnosi, vrednote, želje in kraji, ki sestavljajo posameznikov vsakdan.

Prochansky idr. (1983) opredelijo krajevno identiteto s petimi funkcijami:

- prepoznavanje znanih prizorov,
- pripisovanje pomena prostoru, krajem,
- ekspresivno-pogojevalna funkcija (ali značilnosti nekega kraja izpolnjujejo naše potrebe),
- posredniška funkcija: spreminjanje okolja ali prilagajanje temu,
- obramba, varnost.

2.4 SKUPNOST IN PROSTOR

Skupnost je pojem, ki opredeli skupino ljudi, živečo na določenem kraju. Filipovič (2007) meni, da procesa urbanizacije in suburbanizacije ter vse večja mobilnost prebivalstva povzročajo izginjanje tradicionalne oblike (vaške) skupnosti, ki je združevala ljudi na podlagi fizične prostorske bližine. Fizični prostor je po mnenju Mlinarja (1973) najpomembnejši dejavnik skupnosti. Bližje kot so si posamezniki v prostoru, večja verjetnost obstaja, da bo med njimi prihajalo do interakcij.

Poseljen prostor strukturno in vsebinsko opredeljujejo naselja. Razvoj različnih tipov naselij je odvisen od načina življenja določene skupnosti. Na podobo naselij poleg naravnih danosti odločilno vplivajo kulturna tradicija, družbeni odnosi in način gospodarjenja. Dva osnova tipa naselja sta mesto in vas, pri čemer je vas starejši tip naselbine in je vezan na pojav roda kot temeljne oblike bivanja v skupnosti. Nastanek mesta pa je vezan na pojav diferenciacije družbe in razvoja dejavnosti, kot so trgovina, obrt, uprava ipd. Za vas je v sociološkem pogledu značilna večja mera zaprtosti in tradicije, ki je tesno povezana z delom na zemlji – kmetovanjem (Flere, 1999: 180–182). Tradicionalne vaške skupnosti so bile v določeni meri samozadostne in zaprte. Zaradi slabih komunikacijskih in prometnih povezav so dolgo časa ostale nespremenjene tako v strukturi prebivalstva kakor tudi naselij. Objekti so se gradili na kmetijsko manj ustrezni zemlji, njihova arhitektura se dolgo ni bistveno spreminjala, gradili so po vzoru tradicionalnih oblik in izkušenj. Pomembno mesto v zasnovi vasi so imeli osrednji trg z vaško gostilno, cerkev in župnišče.

Z industrializacijo je prišlo do večjega komunikacijskega povezovanja mesta in podeželja. Delo izven kmetijstva je pomenilo neodvisnost od zemlje in naravnih pogojev in s tem tudi pretrganje nekaterih socialnih vezi, ki jih je prej ustvarjalo skupno delo na zemlji. V gradnji in razvoju naselij se je to izražalo v pozidavi tudi najbolj kakovostnih obdelovalnih površin in v neupoštevanju naravnih danosti (Požeš, 1990).

Na prostor, ki je omejena dobrina, vplivajo sodobni razvojni procesi ter globalizacija gospodarskih dejavnosti, znanja in kulture (Hladnik, 2002). Zaradi geostrateške lege in relativne majhnosti Slovenije je potrebno učinkovitejše gospodarjenje s prostorom, saj je bila v preteklosti preobrazba prostora v veliki meri stihijska, s težnjami k značilni razpršeni gradnji zunaj strnjenih naselij ter k razvrednotenju kulturne krajine in naselbinske dediščine

(ibid.). K preobrazbi prostora poleg tega prispevajo zaraščanje kmetijskih površin, gradnja prometne in energetske infrastrukture ter samovolja pri posegih v prostor. Na drugi strani sta za Slovenijo značilni raznolikost poselitvenih struktur z velikim številom majhnih naselij in številnimi območji razpršene poselitve ter visoka raven kakovosti življenja v razmeroma neonesnaženem okolju (ibid.).

Po podatkih SURS je bilo leta 2009 v državi 6.028 naselij, večinoma spalnih in podeželskih, katerih razvoj je odvisen od velikosti in števila prebivalstva, od gospodarskih dejavnosti, pa tudi od fizičnih meja (reke, gozdovi ipd.), ki jih ločijo od ostalega prostora (Simoneti in Zavodnik Lamovšek, 2009: 18). Tipičen tip poselitve so razpršena naselja. Po besedah avtorice pa je »razpršena gradnja način gradnje, ki se nekontrolirano širi izven naselij in se ji pripisuje negativen pomen« (ibid.), saj takšna gradnja zavzame veliko prostora in jo je težko infrastrukturno opremljati. Največkrat gre v tem primeru za velike enodružinske hiše, ki so neracionalno postavljene v prostor, zato prebivalci težko dostopajo do družbenih in drugih dejavnosti ter do javnega prevoza. Značilno za takšno situacijo je nastajanje neželenih prostorskih procesov, kot so »suburbanizacija, neracionalna raba prostora ter spreminjanje tipoloških in okoljskih značilnosti obstoječih naselij« (ibid.). Zaradi potrebe po miru in stiku z naravo se v zaledju urbanih središč širijo t. i. suburbana naselja individualnih stanovanjskih hiš, prav tako pa smo priča pojavu močno preobraženih nekdanjih vasi v bližini mest, ki jih danes poseljuje nekmečko prebivalstvo. V obeh primerih gre za naselja, ki so neodvisna od okoliških kmetijskih zemljišč ter so namenjena predvsem bivanju in oskrbi prebivalstva. Takšna območja so naseljena skoraj trikrat gosteje od slovenskega povprečja (ibid.).

Manj kot pet odstotkov prebivalcev, ki živijo na podeželju, se ukvarja s kmetijstvom, kar pomeni, da je večji del slovenskega podeželja urbaniziran. Razpršena poselitev daje slovenski kulturni krajini svojevrsten pečat. Večji delež naselij šteje od 50 do 500 prebivalcev. Približno polovica prebivalcev Slovenije živi na podeželju, kar pomeni, da je za Slovenijo značilna nizka stopnja urbanizacije (Prosen, 2008: 22).

V slovenskem prostoru so opazni nekateri negativni pojavi, ki jim je treba pri urejanju prostora posvetiti še posebno pozornost: odseljevanje prebivalstva z obmejnih in manj razvitih območij, samovolja pri posegih v prostor, ki se kaže v povečevanju ogroženosti zaradi naravnih in drugih nesreč, širjenju suburbanizacije in razpršene gradnje, velika ogroženost kulturne krajine v vplivnih območjih večjih mest in zaraščanje kmetijske krajine zaradi opuščanja kmetijske pridelave. Razloge za neučinkovito obvladovanje procesov urejanja prostora je iskati v obstoječi upravni organiziranosti, odsotnosti regionalne ravni načrtovanja, visokem številu občin ter neusklajenem in nepovezanem delovanju sektorjev, ki odločajo o posegih v prostor (Hladnik, 2002: 6).

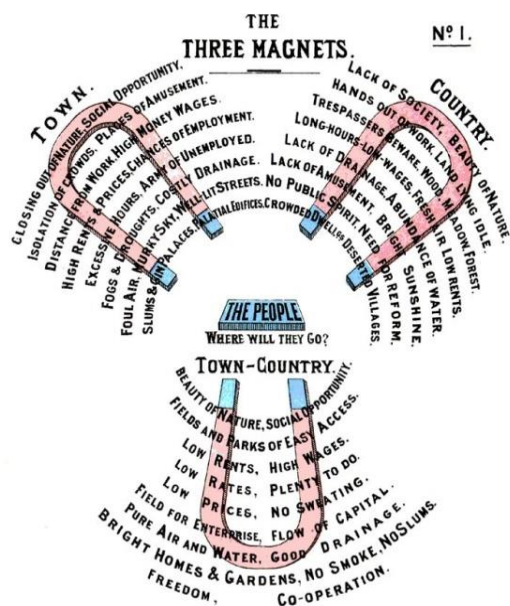
Nekateri cilji in usmeritve politike urejanja prostora RS so (Hladnik, 2002: 7-8):

- pospešiti enakovreden razvoj regij ter posameznih interesnih, zlasti obmejnih in strukturno šibkejših območij;

- ponovno opredeliti in uveljaviti policentrični koncept razvoja omrežja mest in drugih naselij kot nosilcev razvoja;
- pri razvoju podeželja ohranjati pomembne značilnosti kmetijskih krajin ter avtohtone podeželske poselitvene vzorce, ki predstavljajo pomembno kulturno dediščino na lokalni, nacionalni in evropski ravni;
- razvojni programi za demografsko ogrožena območja morajo temeljiti na lokalnih značilnostih in primerjalnih prednostih;
- kmetijski prostor je treba ohranjati tako z vidika varovanja naravnega vira za pridelavo hrane kot tudi z vidika pomena vzdrževanja večfunkcionalnega podeželja in s tem ohranjanja kulturne krajine.

2.4.1 Ideja vrtnega mesta in gibanje za vrtno mesto

Ebenezer Howard (1850–1928), angleški urbanist, je avtor ideje vrtnega mesta, ki jo je opisal v svojem delu z naslovom *Garden cities of To-Morrow* (1902). Njegovo delo spada med najodmevnejše težnje po iskanju prostorske harmonije med mestom in podeželjem, ki ga obdaja. Nastalo je v času rasti industrijskih mest, ki so se hitro širila zaradi naraščanja številne delovne sile, ki se je priseljevala v mesta. Slednja so obljubljala boljše življenje, višja plačila za delo, več zabave in priložnosti za socialne interakcije. Posledice so se izražale v zmanjšanju števila prebivalstva na podeželju in opuščanju kmetovanja ter s tem zaraščanju kmetijske krajine. Na drugi strani so mesta postajala prenaseljena, kar je povzročilo padec kakovosti bivanja. Težave z zagotavljanjem čiste pitne vode, neustrezen sistem za odvajanje odpadnih voda, revščina in slabe higienske razmere so botrovali številnim boleznim.

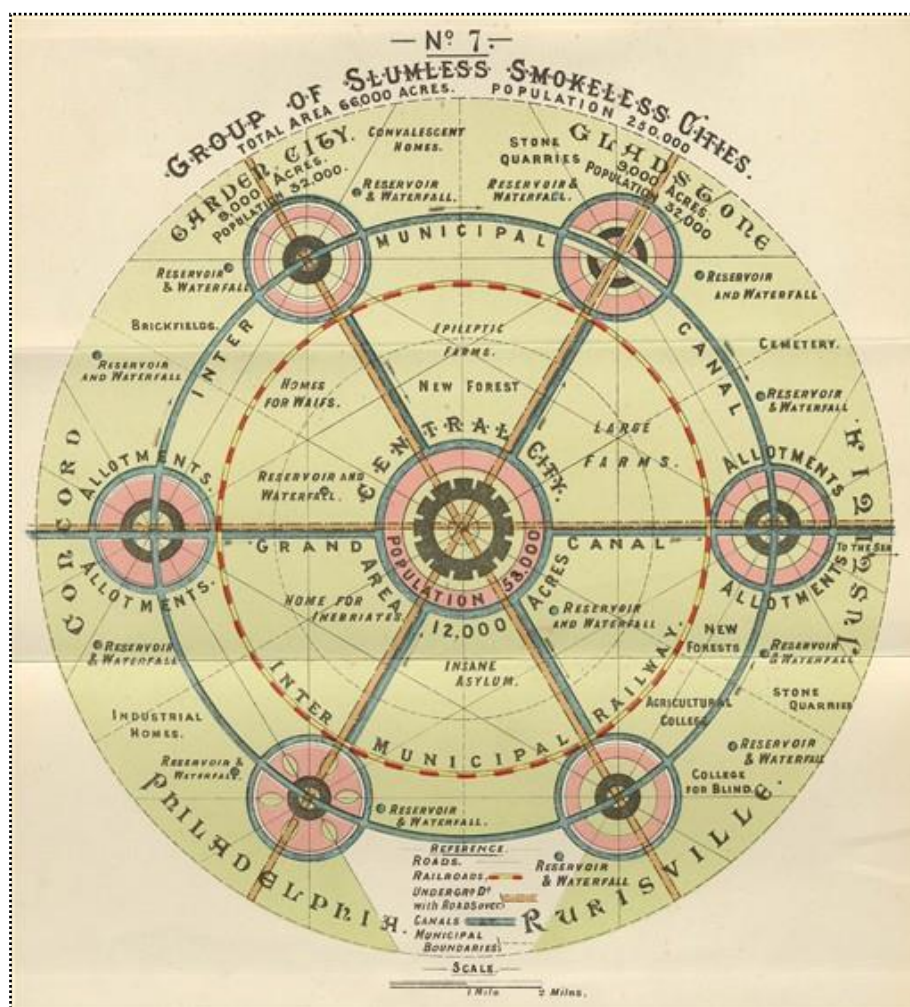

Howard je s svojim planerskim pristopom želel ustvariti okolje, ki bi s funkcionalno razporeditvijo elementov mesta in podeželja omogočilo vsakemu posamezniku enako kakovost bivanja in razporedilo pritiske, ki so se ustvarjali v urbanem okolju.

Ključno je bilo omejiti število prebivalcev vsakega vrtnega mesta, saj je ravno gostota prebivalstva povzročala številne zaplete. Vrtna mesta naj bi bila na novo zgrajena mesta v prostoru, kjer bi se združile prednosti mestnega in vaškega načina življenja. Howarda so navdihovala literarna dela s sociološko tematiko. Prizadeval si je za načrtovanje v smeri večjega stika med človekom in naravo.

Slika 1: Diagram treh magnetov vrtnega mesta (Howard, 1902)

Zasnova vrtnega mesta je v obliki koncentričnih krogov, kjer se izmenjujejo zelene in pozidane površine. Zunanji rob proti notranjosti povezujejo zelene avenije, ki členijo prostor na mestne četrti. V središču glavnega mesta se nahaja park s kulturnimi ustanovami, sledi mu večji odprti zeleni prostor, na robu katerega stojijo objekti. Za območjem stanovanjskih bivalnih enot so največje zelene površine, katerim sledi območje industrije in posameznih kmetij, čigar zemlja se nadalje razteza v odprto krajino. Howard je svoj koncept vrtnega mesta zasnoval kot premišljeno dolgoročno vizijo povezovanja mesta in podeželja (Dobič, 2013).

Slika 2: Zasnova koncepta vrtnega mesta s središčem in pripadajočimi naselji v bližini (Howard, 1902)

Podlaga Howardovemu razmišljanju so bila dela angleških utopistov, med drugim utopični roman z naslovom *Looking Backward* (1888), delo Edwarda Bellamyja ter delo renesančnega humanista Thomasa Mora *Utopia* iz leta 1516. Slednje je filozofska kritika takratnih družbenih razmer v Angliji, ki jo je More opisal v podobi vizije idealne družbeno-prostorske ureditve na izmišljenem otoku, imenovanem Utopija. Tam prebiva namišljena otoška skupnost v idealnih življenjskih razmerah, ki so zajemale stik človeka z zemljo (vrtovi), konec zasebne lastnine ter enakopravnost vseh prebivalcev tako pri delu kot v načinu bivanja. More ni podal grafične podobe utopičnega mesta, na podlagi opisov (enaki

okoliši, hiše z vrtom) pa je možno sklepati, da je zagovarjal sorodno idejo ureditve naselij, kot je mnogo poznejše Howardovo vrtno mesto.

»Vsaka hiša ima vrata z ulice in izhod na vrt. Meščani v njem gojijo trto, sadno drevje, zelenjavo in cvetje [...] prav težko bi našel v mestu kaj drugega, kar bi meščanom bolj koristilo ali jih razveseljevalo bolj kot obdelovanje vrtov [...]. Zasebne lastnine ni. Celotno mesto se deli na štiri enake okoliše. V središču vsakega okoliša je tržnica za blagovno menjavo. Semkaj prinese vsaka družina svoje proizvode in prejme vse kar potrebuje zase, ne da bi za to kaj plačali ali s čim drugim povrnili« (More, 1958: 113–114, cit. po Dobič, 2013).

Howardovo delo je konec 19. stoletja spodbudilo ustanovitev t. i. gibanja za vrtno mesto (angl. *garden city movement*), uveljavljenega kot poseben pristop v urbanem planiranju, ki je imelo velik vpliv predvsem v Angliji in ZDA.

2.4.2 Prostor kot kraj srečevanja

Filipovič (2007) omeni predpostavko, da je mesto prostor brezosebnih izkustev in da so ravno zato skupnosti še vedno pomembne z vidika pristnejših stikov med ljudmi. V tradicionalni družbi je bila integriteta posameznika tesno povezana z integriteto drugega, proces modernizacije pa je posameznika vse bolj oddaljeval od skupnosti. To pa je vodilo k temu, da »se je posameznik znašel vse bolj osamljen sredi množične brezosebne družbe« (Bahovec, 2005: 129).

Psihološki temelj individualnega mestnega človeka je stopnjevanje živčnih dražljajev, ki izhaja iz hitrega menjavanja zunanjih in notranjih vtisov. Človekovo zavest spodbuja razlika med trenutnim in predhodnim vtisom. Hitro kopičenje spreminjajočih se podob, ki jih ponuja mesto skupaj z raznolikim gospodarskim, poklicnim in družbenim življenjem, predstavlja nasprotje podeželskemu načinu življenja. Ta ima značilnosti bolj počasnega, običajnega, enakomernega ritma in posledično poseduje manj dražljajev, od katerih smo soodvisni (Simmel, 2000: 160). Ravnodušnost in otopelost mestnega človeka sta kot varovali subjektivnega življenja pred prevladujočimi silami mesta (prevladujoča intelektualnost, neprestani stiki z nešteti ljudmi, potreba po zasebnosti ipd.) (Simmel 2000: 313). O teh pojavih je Simmel pisal že leta 1901 in danes so njegove ugotovitve vedno bolj resnične, saj se število dražljajev, ki jim pripisuje največji vpliv na duševnost mestnega človeka, le še povečuje.

Proces modernizacije je močno vplival na vse ravni socialnega življenja. Prostorska manifestacija tega procesa je pojav urbanizacije, ki ga je podrobneje proučeval Louis Wirth, eden vodilnih urbanih sociologov v prvi polovici 20. stoletja. V svojem eseu *Urbanism as a Way of Life* (1938) opozarja predvsem na negativne vidike urbanizacije. Zanimali so ga socialni procesi mestnega življenja, katerega opredeli kot umetno sociološko tvorbo v prostoru, ki otežuje intimnejše odnose in višjo stopnjo povezanosti, ki so bili značilni za ruralne skupnosti. Mesto vidi kot skupek brezosebnih, umetnih, prehodnih, anonimnih stikov

med ljudmi, kjer ima vsak posameznik priložnost, da se umakne vase, saj ni primoran vzpostavljati stikov z drugimi. Ta proces pogosto pripelje do povečevanja odtujenosti med ljudmi, slabitve sorodstvenih vezi, zmanjševanja pomena družine, izginjanja skupnosti in spodkopavanja tradicionalnih temeljev družbene solidarnosti. Obenem pa poudari tudi nekatere prednosti, in sicer večjo mero svobode in strpnosti ter individualnega napredka in rasti. Njegov zaključek je, da lahko s podrobnim preučevanjem vseh vidikov urbanega življenja v določeni meri zmanjšamo njegove negativne posledice in krepimo njegove prednosti.

V literaturi najdemo več pojasnil o negativnih učinkih urbanizacije na medosebne odnose. Filipovič (2007) navaja naslednje:

- kraji z veliko gostoto prebivalstva povečujejo brezosebno medsebojnih odnosov in zmanjšanje njihove intenzitete;
- velika količina odnosov vodi v njihovo večjo površinskost (Gergen, 1991);
- mesto ponuja več izbire, zato nismo toliko vezani na najbližje sosedne odnose. To povzroča trend povečevanja t. i. izbirnih vezi in zmanjševanja pripisanih vezi ter večjo svobodo odločanja in možnost izbire (Giddens 1991, Ule 2004);
- odsotnost javnega prostora, premalo prostora za pešce, izolacija prostorov, ki ne omogočajo druženja in delijo prostor – stolpnice, ceste, vpadnice (Sennett, 1977);
- mestno življenje nas zaradi potrebe po zasebnosti distancira od drugih.

Sennet (1977) opozarja, da je npr. spodbujanje delitev mestnega prostora kot celote na identifikacijo znotraj manjših skupnosti neustrezno, saj lahko skupnost v tem primeru pomeni umik pred preostalo družbo. Takšne skupnosti lahko postanejo kolektiv, ki temelji na čustveni navezanosti na prostor in ljudi, in s tem potencial za nasprotovanje vsemu, kar je zunaj njih. Javni prostor opredeli kot kraj prepletajočih se funkcij in interakcij na enem prostoru. Odtujenost od skupnega dodatno spodbuja uporaba osebnega avtomobila ter bivanje v visokih objektih, ki nimajo več stika z dogajanjem na tleh, na skupnem javnem prostoru. Če izginja prostor, ki nas povezuje, izginja tudi pojav povezanosti med ljudmi.

Kos (2002) ugotavlja, da ne gre za izgubo pomena prostora, ampak zgolj za spremembo v njegovem vplivu na človeka. Konec prostorskega determinizma omogoči pričetek nefunkcionalne razlage prostora. »Simultanost ukoreninjenosti in prostorske mobilnosti je osnovna značilnost postmoderne odnosa do prostora« (Kos, 2002: 11).

Mnogi avtorji (D. Harvey, 2004; Auge, 1999; Carmona in sod., 2003) ugotavljajo izgubo pomena navezanosti na kraj. S pojmom *brezkrajevnost* označujejo posledico te izgube, s tem povezana pa je tudi površinskost, ki se očita mestom postmoderne dobe – manko avtentičnosti, odsotnost neke močne identitete, kar je bilo značilno predvsem za manjše (vaške) skupnosti na podeželju (cit. po Filipovič, 2007).

Prostor v povezavi s skupnostjo pa ni pomemben zgolj kot delitev na tip naselja in z njim povezanega načina bivanja. Prostor s svojo konkretno strukturo predstavlja tudi stičišče srečevanja in druženja. Hening in Lieberg (1996) v svoji raziskavi ugotavljata, da se lokalne vezi najpogosteje vzpostavljajo v zunanjih javnih prostorih. Ti imajo nadalje pomemben vpliv na razvoj skupnosti in socialnega kapitala v njej. Zunanji prostori v urbanem okolju, ki so namenjeni druženju, so lahko parki, zelenice, igrišča, ploščadi ipd. ter objekti, ki prav tako delujejo kot povezovalni dejavnik v prostoru. V vasi pa navadno središče vasi predstavlja jedro družbenega življenja, ki se odrazi tako v prostorskem kot tudi v družbenem smislu.

Na pojav izginjanja prostorov druženja opozarjata tudi Dragoš in Leskošek (2003). Zanimalo ju je, kako je zmanjševanje števila in velikosti površin odprtih javnih prostorov v lokalnih skupnostih vplivalo na zmanjševanje socialnega kapitala teh skupnosti, slabši obveščenosti in skupnih dejavnosti. V svojem delu med drugim opisujeta razpad krajevnih skupnosti kot organizacijske oblike znotraj Ljubljane.

Prostor je torej pomemben dejavnik skupnosti in povezanosti med ljudmi z vidika vsebine, lokacije in strukture. Z vidika vsebine je pomemben v smislu tega, kaj predstavlja za določeno skupnost ali kraj bivanja, kakšne potrebe skupnosti izpolnjuje in kako pripomore k medsebojnemu povezovanju in druženju članov neke skupnosti. Z vidika lokacije in tipa naselja se mestni prostor jasno razlikuje od vaškega predvsem z vidika delovanja skupnosti, pri čemer je vaško okolje tisto, ki predstavlja manjše število bolj tesnih medsebojnih stikov, medtem ko je urbano okolje prostor številnih interakcij, ki so v intimne skupnosti povezane v manjši meri. Dejavnik, ki lahko vpliva na povezovanje članov neke skupnosti, je tudi struktura konkretnega prostora, in sicer na način, da pritegne uporabnike, ki se tam zadržujejo, s čimer so omogočene večje možnosti za srečevanje in medsebojne stike.

2.4.3 Virtualne skupnosti

V sodobnem času se je pojavila nova oblika skupnosti, ki pa ni vezana na prostor. Prostor je eden temeljnih elementov, ki označuje meje skupnosti. Svetovna skupnost predstavlja nasprotje razumevanju tradicionalne skupnosti, ki temelji na lokalnem okolju. Primer svetovne skupnosti so t. i. virtualne skupnosti. To je sodoben socialni pojav, ki je nastal z razvojem informacijske tehnologije in omogoča komunikacijo ljudi preko elektronskih medijev ter iskanje lastne identitete skozi neštete možnosti komuniciranja in informacij. Prednost tovrstnih skupnosti je v hitrosti vzpostavljanja stikov z drugimi (enako mislečimi) uporabniki takšnih omrežij.

Mnogi avtorji menijo, da naj bi se razumevanje pojma *skupnost* razširilo s prostorskega vidika na bolj celosten, prostorsko neopredeljen pomen. Obstoje skupnosti »na daljavo« sta predvidela že Licklider in Taylor leta 1968. V prispevku *The Computer as a Communication device* (1968) sta predstavila prihodnji razvoj skupnosti, ki ne bodo prostorsko opredeljene in omejene, temveč bodo temeljile na komunikaciji na daljavo, skupni interesi pa bodo

združevalni in povezovalni dejavnik med njenimi člani. Takšen način komunikacije povečuje avtonomijo posameznika in skupin ter njihovo osvoboditev od doslej poznanih komunikacijskih omejitev.

Komunikacije in povezave v virtualni skupnosti zajemajo veliko večje možnosti za interakcijo med številnimi njihovimi člani, ki si delijo skupne interese in identiteto, a se med seboj redko srečajo. Znotraj globalnega omrežja obstaja vrsta virtualnih skupnosti, od različnih interesnih do prostorskih, ki se ukvarjajo s čisto lokalno problematiko. Prednost virtualnih skupnosti je, da lahko o problemih skupnega interesa razpravljajo »visokošolski študent iz Tajvana, stara mama iz Prage in poslovnež iz Silicijeve doline« (Rheingold, 1994, cit. po Trček, 1995: 708). Računalniško podprto komuniciranje je del nove demokratične agore, ki združuje ljudi na določenem področju, vabi znatiželjne k nadgradnji znanja ali pa deluje zgolj kot platforma za izmenjavo mnenj (Trček, 1995).

Po mnenju Delantyja (2003) virtualne skupnosti predstavljajo mnoge argumente, ki govorijo v prid skupnosti kot temeljni obliki medsebojnega povezovanja. Prvič, vsi člani virtualne skupnosti so med seboj enakopravni, saj njihov status ni opredeljen s spolom, videzom, družbenim statusom ali katerim koli drugim potencialno dejavnikom, ki je sicer lahko omejujoč v prostorsko in časovno determinirani skupnosti. Drugič, tovrstne skupnosti dajejo posameznikom moč svobodnega izražanja in tudi (potencialne) anonimnosti ter s tem večji interes za izražanje subjektivnih mnenj in pogledov, kar je velik potencial za višjo stopnjo demokracije v skupnosti in v širši družbi. To je tudi tretji argument v prid virtualni skupnosti, ki temelji na večji možnosti udejstvovanja posameznika, saj so ustvarjeni pogoji za aktivno udeležbo vsakega posameznika, predvsem pa zato, ker je virtualna skupnost urejena nehierarhično in ker so njeni člani med seboj v enakovrednih odnosih. Četrty argument k prednostim virtualnih skupnosti je večja stopnja inovativnosti in kreativnosti, kjer vsak član lahko prevzame identiteto, jo sestavi sam s svojo voljo in je lahko popolnoma drugačna od njegove prave identitete, ki je za mnoge in v mnogih pogledih omejujoča.

»Virtualne skupnosti so socialne združbe, ki nastanejo na internetu, če se dovolj ljudi udeleži javne razprave in če to traja dovolj dolgo, z zadostno mero čustev, da oblikujejo mrežo osebnih odnosov v kibernetskem prostoru« (Rheingold, 1994, cit. po Jeriček, 2004: 61). Pri tem opredelitev »zadostna mera čustev« razumem kot neizogibno povezanost razvoja občutka pripadnosti pri posameznikih, ki se opredeljujejo kot člani neke skupnosti, tudi virtualne.

Virtualne skupnosti zagotavljajo dostopnost informacij in neomejene javne razprave o mnogočem ter dajejo človeku občutek pripadnosti in pomagajo krojiti njegovo identiteto. Lahko pripomorejo k boljši medsebojni povezanosti in komunikaciji, ne morejo pa nadomestiti pomena interakcij članov skupnosti živečih in delujočih v skupnem prostoru (Delanty, 2003: 167–185). Pri tem ostaja dilema, ali je povezana skupina ljudi, ki ni prostorsko določena, sploh lahko opredeljena kot skupnost. Bistvo skupnosti je ravno sobivanje v fizičnem prostoru ter v interakcijah, ki ob tem nastajajo. V tem pogledu je

opredelitev virtualna »skupnost« zavajajoča, saj ta oblika združevanja ne izpolnjuje v polnosti vseh dejavnikov, ki upravičujejo in kreirajo skupnost kot celoto.

2.5 TRADICIONALNA SKUPNOST

Za Tönniesa je tradicionalna skupnost tista, ki se oblikuje zaradi skupnega bivanja in delovanja ljudi. V manjšem merilu je osnovna celica skupnosti družina, v širšem pa vaško življenje kot skupek manjših celic.

Če se omejimo na zahodne družbe, lahko ugotovimo, da je do začetka 2. svetovne vojne v vaških (podeželskih) skupnostih dominiralo kmečko življenje, saj je glavno gospodarsko dejavnost na podeželju predstavljalo kmetijstvo. Poleg tega med mestom in podeželjem ni bilo tesnejših povezav, zaradi česar se je družbeni razvoj na podeželju razvijal počasneje kot v urbanih območjih (Barbič, 2000: 98). Po vojni pa je nagel razvoj industrije posegel v dotlej večinoma zaprte podeželske skupnosti in sprožil proces dnevnih migracij na delo s podeželja v mesto. S tem so se po mnenju Mlinarja (1979) okrepile tudi prostorske povezave med mestom in podeželjem. Večinsko so bili moški tisti, ki so odhajali na delo v mesto, medtem ko so ženske skrbele in delale na kmetiji.

Po 2. svetovni vojni so številni majhni kmetje prodali kmetije in se preselili v mesta, kjer so si našli zaposlitev, s tem pa je prišlo do pospešene diferenciacije celotnih kmečkih skupnosti (Barbič, 2000). Podeželska krajina in njena naselja so ostala praktično nespremenjena tja do sredine 1960-ih let. Povojni čas pospeševanja industrijske proizvodnje je prebivalce usmerjal v mesta, zato je marsikje prišlo do depopulacije (Kovačič, cit. po Barbič, 1991, 163–183). Številne spremembe v načinu življenja od konca 1970-ih let prejšnjega stoletja (tehnološki razvoj, priseljevanje nekmečkega prebivalstva na podeželje, pojav ekoloških gibanj, ki opozarjajo na prednosti življenja na podeželju ob pomenu poudarjanja okolja in njegove ranljivosti) so vplivale tudi na tradicionalne kmečke skupnosti.

2.5.1 Delo in medsebojni odnosi

Po mnenju rusko-ameriškega sociologa Sorokina naj bi bile za podeželske skupnosti značilne združevalne vezi, ki se kažejo v krvnem sorodstvu, zakonski zvezi, religiji, podobnosti običajev ter skupni odgovornosti za določena opravila (Jeriček, 2004). V majhnih podeželskih skupnostih je bila družina jedro in predmet številnih dogajanj in pogovorov. Ravno ta neformalna transparentnost družinskih odnosov je po mnenju Barbičeve (2000) zagotavljala nekakšen javni nadzor nad posameznikom.

V času pred industrijsko dobo je bilo precej območij, ki so bila odmaknjena od večjih krajev, ponekod tudi prenaseljenih. Poleg številčno močne kmečke družine so na kmetiji živeli in delali še neporočeni sorodniki, hlapci in dekletke ter t. i. dninarji, ki so prihajali zgolj na delo iz svojih bivališč, občasno (ob kmečkih konicah) pa so se jim pridružili še posamezniki iz večjih krajev. To je bil čas pred drugo svetovno vojno in še prvo desetletje po njej. Ena

kmečka domačija je tako združevala deset in več odraslih, za delo sposobnih ljudi (Natek, 1991).

Tradicionalno so bile vloge razdeljene po spolu, vodilno vlogo je predstavljal gospodar, ki je bil moški, ženska pa je opravljala nevidno vlogo kmetice in matere. Danes ta tradicionalna razdelitev ni več prevladujoča oblika odnosov v sodobni (kmečki) družini, vendar je še vedno ovira pri emancipaciji kmečkih žensk.

Tedanje večje kmetije (več kot 10 ha zemlje) so lahko preživljale celo družino, srednje veliki in mali kmetje (z manj kot 10 ha posesti) pa so si pri zaslužku morali pomagati z dodatnim dninarskim in drugim delom. V skrbi za preživetje so se že tedaj s kmetij odseljevali potomci, po drugi svetovni vojni pa se je ta pojav še razmahnil, predvsem na račun kmetijstvu nenaklonjene politike. Po vojni so se namreč povečale možnosti zaposlovanj v nekmečkih poklicih, poleg tega pa življenje kmeta ni bilo zares cenjeno, ponekod je bilo tudi omalovaževano (Makarovič, 1985).

Tradicionalna kmečka družina na podeželju je pomenila skupno življenje treh ali štirih generacij v istem gospodinjstvu. V takšni družini je bila dolžnost odraslih otrok, da skrbijo za ostarele starše. V sodobnem času potreba po avtonomiji narašča, a kljub temu pogosto otroci ostanejo v lokalni skupnosti, le v lastnem bivalnem objektu – hiši, s čimer imajo zagotovljeno večjo mero zasebnosti, obenem pa so različne generacije blizu skupaj zaradi pomoči pri varstvu otrok, delu na kmetiji in skrbi za starejše (Kneževič Hočevar, 2010).

Otroci kmečkih družin z vitalnih kmetij so pogosto razvili pozitiven odnos do dela že v najzgodnejši dobi, saj so se precej mladi povezali s svetom odraslih in so bili skozi delo vrednoteni enakovredno z ostalimi člani družine. Vsi člani družine so imeli neposreden vpogled v sadove svojega dela, saj končni produkt (kmetovanja) ni bil ločen od samega procesa dela, kot je to pogosto danes. To je pripomoglo k večji meri poistovetenja z (vloženim) delom. V proces dela na kmetiji so bile vključene vse generacije, kar je pozitivno vplivalo tudi na starejše člane družin, saj niso bili odrinjeni od preostale skupnosti. V podeželskih skupnostih je bila od nekdaj pomembna in cenjena medsebojna pomoč pri sezonskih kmečkih opravilih. Pomoč oslabelem kmetom, katerih otroci so se odselili od doma, je bila samoumevna. S tem so se krepile medsebojne vezi, občutek povezanosti med prebivalci in pripadnosti skupnosti (Makarovič, 1985).

Kmečka družina je v strokovni literaturi ruralne sociologije obravnavana kot primarna celica tradicionalne skupnosti in opredeljena z naslednjimi značilnostmi: večje število članov družine; delitev dela po spolu in med generacijami; otroci so povečini že od malih nog delali na kmetiji in tako sodelovali v proizvodnem procesu, bili v družbi odraslih ipd. Žal je bilo o neproizvodnih vidikih kmečkega življenja narejenih premalo socioloških raziskav, da bi lahko bolj natančno opredelili medsebojne odnose v tradicionalnih skupnostih. Največ informacij je bilo pridobljenih z raziskavami o kmečkem delu in z njim povezanim načinom življenja (Barbič, 2000).

2.5.2 Družinska kmetija kot prostor dela in druženja

V ruralni sociologiji je kmetija opredeljena kot celostni socialni sistem, sestavljen iz družine, gospodinjstva in proizvodnega obrata. V sodobnem času se kmečka gospodinjstva postopno krčijo in omejujejo na dve generaciji, v preteklosti pa so bila večinsko trigeneracijske skupnosti. V primerjavi z mestom je to precej pogostejši pojav in tradicija skrbi mlajših generacij za starejše se je v podeželskih skupnostih ohranjala daljši čas (Barbič, 2006).

Ravbar (1992) je opozoril na vsaj na tri vrste sprememb, ki jih je povzročila urbanizacija: spremembe v fizičnem razvoju naselij, spremembe v socialni strukturi podeželskih območij in posredno tudi spremembe v sistemu vrednot, ki jih v podeželska naselja vnaša mestno naravnan način življenja, spodbujen z urbanizacijo.

V literaturi je družinska kmetija obravnavana kot tradicionalen način bivanja v podeželskih skupnostih. V večini primerov je kmetija večgeneracijsko kmečko gospodinjstvo. Družinske kmetije so v preteklosti, in tudi danes, prispevale k občutku skupnosti, in s tem dajale podeželju večjo mero privlačnosti za bivanje in pristočasne dejavnosti nekmečkega prebivalstva (Machum, 2005: 384). Barbič (1993) ocenjuje, da kmetija daje članom družine ekonomsko in socialno varnost.

Tradicionalna kmečka družina je bila patriarhalna, kar pomeni, da je bil gospodar (mož) pristojen za vse odločitve v zvezi z družino kot skupnostjo. Žene niso bile enakovredne pri sprejemanju odločitev ali delitvi dela na kmetiji. Za sodoben čas je to težko predstavljivo, a ponekod se vseeno še ohranja ta tip družine in tudi širše skupnosti (Barbič, 2000).

Destovnik (2002) ugotavlja, da so kmečka opravila na kmetiji opravljali vsi, nekatera dela pa so bila ločena po spolu. Kmečko življenje je pomenilo, da finančni vir preživetja ni bil obravnavan kot lastni zaslužek, temveč je bilo sredstvo za ohranjanje celotne kmetije in njenih članov. Družino vidi kot prostor, kjer je poskrbljeno tudi za preživetje vseh za delo nesposobnih članov gospodinjstva (otrok, ostarelih, obolelih, samskih žensk, ki niso dedovale). Nedeljiva kmečka posest ni omogočala samostojne eksistence in individualnih odločitev. Vsak posameznik se je zavedal, da je kmečka družina temelj preživetja posameznika. Posamezniki so ponotranjili vrednote širše skupnosti, ki niso dopuščale ekonomske izbire, in zato niso imeli kam uiti.

Tradicionalna kmečka družina je predstavljala tesne odnose med generacijami, običajno živečimi v razširjeni večgeneracijski kmečki družini, kar je značilno za podeželske skupnosti. Tako močne sorodstvene povezave niso tipične za ljudi, ki živijo v mestih (Jong idr., 2005).

Gasson in Errington (1993: 18) opredelita družinsko kmetijo kot podjetje z naslednjimi lastnostmi:

- gospodar podjetja je hkrati lastnik in njegov upravljalec,
- vsi člani družine zagotavljajo kapital in opravljajo kmečko delo,

- lastništvo in upravljanje podjetja sta prenosljiva med generacijami,
- družina živi in dela na kmetiji.

Velikost kmetije in pripadajoče delovne sile, ki jo je ena kmetija s svojimi proizvodnimi kapacitetami lahko preživela, je bila merilo za gospodarsko in socialno trdno domačijo (Natek, 1991). Z razvojem mehanizacije in zaposlovanjem ljudi v nekmetijskih poklicih se je potreba po tako številni delovni sili zmanjšala, s tem pa se je zmanjšal tudi obseg kmečkega prebivalstva. Posledično je prišlo do povečanega izseljevanja v mesta ali na njihovo obrobje, staranja prebivalstva na odmaknjenih območjih, zaraščanja kmetijske krajine, ali pa zgolj do dnevnih migracij na delo iz kraja bivanja.

V prihodnosti bodo perspektivne lahko le tiste podeželske skupnosti, ki bodo uspele medsebojna razmerja in delo urejati z medsebojnim sodelovanjem in solidarnostjo. Vztrajanje pri tradicionalnih (patriarhalnih) vzorcih, ki omejujejo potenciale in individualne težnje posameznikov in posameznic, ovira delovanje kmetijske dejavnosti vezane na prostor in skupnosti kot take (Pinterič, 2006).

2.5.3 Primer tradicionalne skupnosti v odmaknjenem hribovskem območju

Antropološki ekolog Robert McC. Netting je v 1970-ih proučeval socialni in ekonomski vidik življenja švicarske hribovske kmečke skupnosti in podal izjemno analizo zgodovinske demografije skupnosti in kmetovanja v evropskem prostoru, s katero je dokazal pomen trajnostnega kmetovanja manjših skupnosti v nasprotju z intenzivnim kmetovanjem velikih obdelovalnih površin in farm v nižinskih predelih. Na primeru vasice Törbel je opisal delovanje kmečke skupnosti, ki jo tvorijo razširjene in med seboj enakovredne kmečke družine. Značilna je bila skupna lastnina večjih naprav, kot npr. mlinov na vodo, vinskih preš, obratov za proizvodnjo sirarskih izdelkov, kolovratov za predelavo ovčje volne, pekarne ipd.

Gospodinjstvo je predstavljalo jedro, iz katerega so posamezniki delovali v okviru družbenih in ekonomskih pogojev takratnega časa. Pomemben del njihove skupnosti je bila delitev kapacitet in medsebojna pomoč, saj so bili zaradi izoliranosti primorani ustvarjati razmere, ki so jim omogočile samozadostno delovanje.

V svojem delu *Smallholders, Householders* (»Mali posestniki in gospodarji«) iz leta 1993 je opisal vlogo kmečkih družin v spreminjajočem se načinu kmetovanja in z njim povezane ekologije. V tej analitični študiji argumentira pozitiven pogled na male kmete in tradicionalne skupnosti, ki s svojim ekonomskim in ekološkim doprinosom dokazujejo, da ta način življenja in dela v sodobnem času še obstaja.

2.5.4 Prostor in vrednote

V tradicionalnih skupnostih, ki so bile pretežno agrarne, je strukturo prostora narekoval isti gospodarski interes in lastništvo zemlje, ki je določal tudi socialni status in s tem položaj

lastnika v skupnosti (Drozg, 1995). V naselju, kakor tudi v samih objektih bivanja, ni bilo veliko možnosti za zasebnost. Strukturo naselja in okvire medsebojnih interakcij med prebivalci so določali podnebne razmere, varnost, dragocenost zemljišča in socialni dejavniki. Velike družine in omejen bivalni prostor niso omogočali individualnosti in zasebnosti bivanja med posameznimi člani družine. To so bile nekakšne skupnosti iz nuje (Mlinar, 2008).

Človekov odnos do zemlje kot vira ekonomske varnosti, se je menjaval s spremembami v gospodarskem in socialnem pogledu. Odseljevanju prebivalstva iz podeželskih skupnosti je botrovala želja po boljših možnostih zaposlitve in višjega življenjskega standarda, ki naj bi ga zagotavljalo življenje v mestih. Ravno povezanost z naravo se kaže tako v strukturi naselij kot v odnosu do narave same. Stik med naravo in kmetovalcem je zelo neposreden in temelji na vsakdanji interakciji.

Tradicionalni kmet je iz narave dobil vse, kar je potreboval in se je naravi in njenim zakonitostim tudi prilagajal. Narava je določala ritem življenja ter duhovni in fizični svet delovanja človeka (Drozg, 1995).

Študija treh generacij kmetov na Norveškem (Villa, 1999) je pokazala ključne spremembe v dojemanju vloge kmeta in z njo povezane identitete. Najstarejša generacija je kmetovanje občutila kot obvezo, ki jim je bila vnaprej določena, medtem ko je bila srednja socializirana v kmetovanje, toda njihovo sodelovanje je bilo omejeno na čas, ko otroci niso bili v šoli, saj je šola takrat postala obvezna. Ta generacija je bila prva, ki je dobila možnost nadaljnje izobrazbe izven rodnega kraja in s tem priložnost za drugačno življenje. Najmlajša generacija pa je bila najbolj odtujena od kmečkega načina življenja in se je od prve razlikovala predvsem po tem, da je bil takšen način življenja njihova popolnoma prosta izbira (Kneževič Hočevvar, 2010: 54–55).

V preteklosti so bile skupnosti bolj zaprte kot danes, njihove meje so bile jasne in stiki s člani drugih skupnosti so bili omejeni. Posameznik je pripadal večinoma eni skupnosti, ki je bila vezana na prostor, kar pomeni, da je bil posameznik v skupnost že rojen. Redne neformalne interakcije so zagotavljale medsebojno pomoč in solidarnost ter so dajale občutek varnosti (Jeriček, 2004).

V tradicionalni skupnosti so bile prisotne močne socialne vezi, predvsem sosedske in sorodstvene. Skupnost je bila urejena v obliki (ne)formalne hierarhije, pri čemer so imeli večjo moč in pomembnejšo pozicijo v skupnosti tisti, ki so posedovali več zemlje. Več sredstev je pomenilo več veljave oziroma večjo moč odločanja. Kljub temu je bil prisoten nekakšen neformalni dogovor, po katerem je večina odločala o skupnih, pa tudi o individualnih zadevah. Velik vpliv pa je imela tudi Cerkev kot institucija tolmačenja moralnih nauk. Pomen te institucije se kaže tudi v umeščenosti cerkev in župnišč bodisi v osrednji prostor v vasi ali na obrobje na dvignjeno vzpetino, kjer je sakralen objekt vidno dominiral nad ostalim delom vasi.

Medsebojna pomoč, dojemanje skupnih zadev kot svoje lastne, identifikacija posameznika s skupnostjo, ki je jasno ločena od identitete sosednje vasi, podrejanje moralnim naukom, skupno posedovanje in izkoriščanje zemlje, deljena odgovornost za vzdrževanje reda, vse naštetu je le del značaja tradicionalne skupnosti. Socialna hierarhija je določala tiste, ki so uživali višji ugled v skupnosti, in sicer vaški svet, lokalne veljake (kot neformalne vodje), učitelje, gostilničarje in seveda župnika. Ti so imeli pomembno vlogo pri odločanju o zadevah skupnosti. Tönnies meni, da je socialna slojevitost znotraj skupnosti delovala kot povezovalen element, saj je vsak posameznik zasedal svoje mesto (Drozg, 1995: 35).

Mlinar (1973) opiše tradicionalno skupnost kot zaprto, zaključeno, samozadostno enoto s stalnim prebivalstvom, v kateri prevladujejo podobnosti, ponavljajoče se ravnanje in manj možnosti za avtonomno odločanje. Številne generacije so se druga za drugo srečevale z enakimi situacijami in dolgo nespremenjenimi življenjskimi razmerami, zato ni bilo potrebe po iskanju novih rešitev za stare probleme. Rešitve so opredeljene vnaprej, zunaj volje posameznika, in se v obliki kulturnega izročila prenašajo v nove generacije. Z njim se strinja Šuvar (1988), ki meni, da v življenju vaščanov ni eksperimenta, saj tradicionalna vaška skupnost zaradi močne povezanosti s tradicijo sama po sebi ni inovativna. Življenje in delo so določale stoletne izkušnje, tedanji vaščan je bil miselno obrnjen v preteklost, ne v prihodnost. »Vaška skupnost je takšna, kot ustreza skupnemu dojemanju njenih članov. Je zadosti majhna, da je pregledna in obvladljiva, homogena, samonikla in samozadostna« (Šuvar, 1988: 458/II).

Tradicionalna vaška skupnost je imela v prostorskem pogledu določeno funkcionalno strukturo, ki so jo sestavljali objekti podobnega in skladnega značaja ter pripadajoče zaledje, običajno v obliki kmetijskih površin. Prosen (1993) prepozna naslednje prostorske elemente tradicionalne vaške skupnosti

- jedro vaškega naselja, ki je center družbenega in ekonomskega dogajanja; okoli njega so locirane posamezne hiše z dvoriščem in vrtom in osrednje vaške institucije (cerkev, gostilna, krajevni urad ipd.);
- neposredno okolico vasi, ki jo predstavljajo sadovnjaki, vinogradi, travniki in njive;
- prostor med vasm, ki ga zavzemajo pašniki, gozdovi in druge nekmetske površine.

Drozg (1995: 37) povzame nekatere razpoznavne principe v prostoru tradicionalne skupnosti:

- prilagojenost naravnim razmeram: reliefu, klimi, kakovosti prsti, hidrološkim razmeram (izraža se v topografiji naselja in v načinu razmestitve objektov);
- diferenciacija prostora po pomenu;
- poenoteno postavljanje in oblikovanje objektov;
- diferenciacija prostora glede na socialni status.

Diferenciacija glede na socialni status se je v prostoru odražala v velikosti in umestitvi objektov premožnejših vaščanov v središče naselja ali na njeno obrobje (značilno za Primorsko). Jedro vasi je bilo simbol moči in veljave, lokacija na obrobju pa je spominjala na romansko *Villo Antico*, odraz odličnosti in premožnosti njenega lastnika. Socialni status se je prenašal z nasledstvom, zato so bili tedanji socialni odnosi trajna oblika diferenciacije znotraj vaške skupnosti (Drozg, 1995: 46). Vaška naselja so bila zasnovana na način, ki je varčeval s prostorom in ohranjal najbolj rodovitna zemljišča za potrebe kmetijstva.

V močni povezavi s prostorom so bile tudi vrednote, ki so se izražale skozi način življenja, dela in druženja. Vezi med prebivalci skupnosti kot socialne celice in naseljem kot krajem bivanja so se tkale skozi stoletja dela na zemlji. Zaprtost vaških skupnosti je botrovala dolgoživemu obstoju nekaterih preživetih vrednot, obenem pa je ravno ta značilnost omogočila obstoj tudi tistih vrednot, ki jih danes ponovno obujamo, vendar v luči liberalnejših pogledov na življenje, delo in medsebojne odnose.

Kot pravi Drozg (1990), sodobna vas kot funkcijsko in socialno zaključena celota postopoma dobiva drugačno obliko in vsebino. Avtor meni, da je pojav urbanizacije (modernizacije, industrializacije) bistveno posegel tako v fizično kot tudi v ekonomsko in populacijsko strukturo podeželskih naselij: »Ekonomske razmere na podeželju so danes bistveno drugačne od tistih pred pojavom urbanizacije. Ob tem se spreminjajo tudi naselja. Številne novogradnje in nov način življenja vnašajo v nekoč agrarna naselja nove elemente, ki bodisi izvirajo iz urbanega okolja ali pa so odraz družbeno-ekonomskih razmer ter temu prilagojenih meril in vrednot posameznika« (Drozg, 1990: 319). Modernizacija pomeni delitev dela, specializacijo, racionalizem, masovnost in različne oblike odtujenosti, kar je vplivalo tudi na spremembe ustaljenih življenjskih vrednot, način življenja in razmišljanja. Pot urbanizacije gre preko dezintegracije skupnosti, posameznik je osvobojen odgovornosti do skupnega in bližnjega (Drozg, 1995). Izboljšanje materialnega standarda vaškega prebivalstva in izenačevanje življenjskih pogojev med mestom in vasjo sta zagotovo pozitivni posledici spreminjanja skupnosti skozi čas. Prebivalstvo in z njim povezan socialni kapital neke skupnosti in širšega območja sta pomembni prvini ohranjanja življenja in razvoja v podeželskih skupnostih.

2.6 TEORIJA IN ZNAČILNOSTI SODOBNIH SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI

Sobivanjske skupnosti so se pojavile kot odgovor na zaznane družbene probleme v drugi polovici 20. stoletja. V nekaterih predmestnih naseljih ZDA so na primer podrli ograje med objekti ter zasebna zemljišča in dvorišča pred objekti namenili skupni rabi. S predruženjem obstoječega stanja so povezali prebivalce in spodbudili druženje v lokalnem prostoru.

Sobivanjske skupnosti so oblika t. i. namenskih skupnosti (angl. *intentional communities*). Izraz označuje skupino ljudi, ki so se odločili za skupno bivanje zaradi enakih ciljev in vrednot. Bistvo, ki je skupno vsem namenskim skupnostim, ni zgolj sobivanje, temveč tudi

namen skupnega bivanja. Pri sobivanjskih skupnostih se torej posamezniki samoiniciativno združujejo zaradi podobnih interesov in filozofije življenja. Pri tradicionalnih skupnostih, ki so sprva sicer nastajale z namenom boljših možnosti preživetja, pa je (bila) posameznikova pripadnost skupnosti določena z njegovim rojstvom. Sodobne sobivanjske skupnosti obujajo pozitivne življenjske vzorce preteklosti, ko so ljudje še živeli v trdnih (običajno sorodstvenih) skupnostih, vendar jih vnašajo v sodoben kontekst bivanja. Želja po višji kakovosti življenja, v kateri so dobro izkoriščeni vsi njeni psihološki in sociološki potenciali, je samo ena od prednosti, ki tovrstno bivanje postavlja za zgled tudi ostalim oblikam bivanja (Kutin, 2009: 70).

Sobivanjske skupnosti temeljijo na podobnih socialnih, okoljskih in ekonomskih pogledih članov skupnosti, vendar ostajajo predvsem pragmatično in ne toliko ideološko naravnane, kar jih približa širšemu krogu (potencialnih) uporabnikov. Združujejo avtonomnost privatnih bivanjskih enot s prednostmi življenja v skupnosti (Williams, 2005: 200–201).

Struktura prebivalcev sobivanjskih skupnosti

Zanimivo je omeniti stopnjo izobrazbene strukture prebivalcev – v sobivanjskih skupnostih v ZDA ima doktorat 10 % prebivalcev, 40 % jih je pridobilo stopnjo diplomanta, 30 % pa jih ima srednješolsko izobrazbo. Skupno to pomeni, da ima 80 % prebivalstva sobivanjskih skupnosti najmanj 5. stopnjo izobrazbe, medtem ko je v splošni populaciji ZDA takšnih le 30 %. Ti podatki so ilustrativen prikaz profilov ljudi, ki se odločijo za bivanje v tovrstnih skupnostih (Meltzer, 2005: 131).

Glede na vero, starost, spol, raso, družbeni razred ipd. so sobivanjske skupnosti precej heterogene, osrednja skupna vrednota pa sta sobivanje in ekologija. Pogosto se za takšen način življenja odločijo ozaveščeni posamezniki, pari ali družine bolj kreativnih profilov, z razgibanim delovnim časom in prilagodljivostjo glede številnih družbenih zahtev in hitrih sprememb (Williams, 2005).

Aktivna udeležba posameznikov pri dogodkih sobivanjskih skupnosti

Graham Meltzer je v 13 različnih sobivanjskih skupnostih naredil raziskavo stopnje udeležbe prebivalcev skupnosti na skupnih dogodkih, v katero je vključil 346 posameznikov. Prikaz empiričnih podatkov preučevanih skupnosti kaže na visoko raven udeležbe njihovih prebivalcev. Značilno za skupne dogodke znotraj skupnosti je tudi, da so pogosto odprti za zunanje obiskovalce, saj je mnogim skupnostim v interesu, da se povezujejo s širšim lokalnim okoljem in zainteresiranim posameznikom, kar razlikuje tovrstne skupnosti od tradicionalno bolj zaprtih skupnosti.

Preglednica 1: Udeležba prebivalcev skupnosti na skupnih dogodkih (Meltzer, 2005: 150)

Dogodek	Delež participacije (%)				
	Nikoli	Redko	Srednje	Običajno	Vedno
Skupni obroki	1,7	11,8	28,6	41,6	16,2
Družabni dogodki	/	4,6	22,5	58,1	14,7
Sestanki	1,4	5,5	13,9	50,3	28,9
Prostovoljske aktivnosti	0,9	7,8	26,0	50,6	14,7

Podpora

Sistem vzajemne pomoči in podpore je v sobivanjskih skupnostih bolj razvit in bolj učinkovit kot v drugih oblikah bivanja. Pri tem je bistveno, da je ta lastnost ena temeljnih razlogov za ustanovitev in izgradnjo skupnosti v prostoru. Podpora se izraža na individualni ravni med posamezniki ali kot podpora celotne skupnosti posameznim članom. Sobivanje omogoča tvorbo in ohranjanje socialnih stikov, ki so nujni za medsebojno sodelovanje in pomoč (izposoja orodja, izmenjava storitev, pomoč pri varstvu otrok ipd.), in predstavlja enega od temeljev obstoja sobivanja v skupnosti (Meltzer, 2005).

Kutin (2009) prednosti bivanja v skupnosti vidi v:

- medsebojni pomoči (na primer pri varstvu otrok, priložnostnih delih, delitvi avtomobilov – angl. *car sharing*, strojev, orodij in različnih naprav);
- pestrejšem socialnem življenju (skupne neformalne dejavnosti, obilo priložnosti za stike, skupinski obroki);
- nehierarhični strukturi odločanja o zadevah skupnosti;
- jasni in enakomerni delitvi dolžnosti in odgovornosti med vsemi odraslimi stanovalci;
- konstruktivnem reševanju skupnih zadev na povezovalnih sestankih skupnosti ipd.

Durrett idr. (1994) pa so opredelili naslednje značilnosti sobivanjskih skupnosti:

- aktivna udeležba v procesu načrtovanja in gradnje skupnosti;
- medsebojno sodelovanje pri načrtovanju prostorske zasnove skupnosti, ki omogoča socialne interakcije in povezanost prebivalcev;
- skupni prostori, ki so umeščeni v središče skupnosti, sestavljajo jih kuhinja, jedilnica in prostor za skupne dejavnosti;
- dogovor o skupnem upravljanju in odločanju o zadevah skupnosti;
- demokratičen sistem odločanja in enakovrednost vsakega posameznika;

- ločen vir dohodkov in možnost zasebne lastnine.

Sobivanjska skupnost se manifestira v prostoru, zato je prostor v strukturnem in oblikovnem smislu pomemben dejavnik delovanja skupnosti. Williams (2005) dokazuje, da obstaja statistično dokazana povezava med prostorsko zasnovo skupnosti ter stopnjo družbene povezanosti in pogostosti stikov znotraj skupnosti. Navaja naslednje strukturne in vsebinske značilnosti skupnosti (Williams, 2005: 195–224):

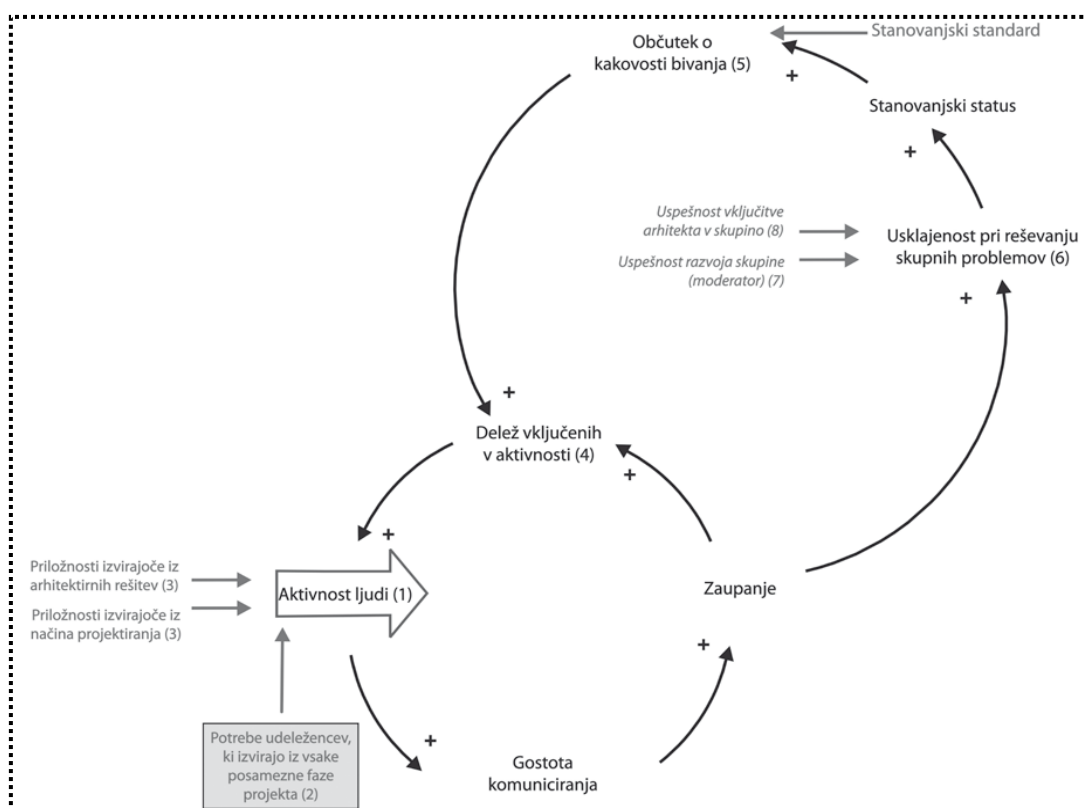
- velik pomen ima razporeditev, velikost in arhitekturna zasnova prostorov, namenjenih druženju in medsebojnim stikom (bolj spodbudni za socialno interakcijo članov skupnosti so na primer nizki objekti);
- velikost in število zasebnih bivalnih enot vpliva na možnosti medsebojne interakcije med prebivalci – manjši in manj številčni kot so ti prostori, več je možnosti za interakcijo v skupnih prostorih. Pomembna je jasna razmejitev med zasebnim in skupnim lastništvom ter njegovim upravljanjem;
- skupni cilji, organizacija dejavnosti in deljeno delo pripomorejo k večji stopnji povezanosti med prebivalci skupnosti;
- skupnost zagotavlja občutek varnosti zaradi konstantnega neformalnega nadzora, obenem pa omogoča dovolj individualne svobode;
- socialne interakcije znotraj skupnosti pripomorejo k rasti socialnega kapitala;
- pomembna je prostorska razsežnost skupnosti in številčnost njenih članov – večje skupnosti ne zagotavljajo tolikšne interakcije kot manjše, majhne skupnosti pa lahko potencialno povzročijo izgubo občutka zasebnosti pri posamezniku;
- homogenost z vidika stališč in vrednot, na drugi strani pa raznolikost na nivoju veščin, znanja in spretnosti vsakega posameznika, pripomoreta k visoki ravni medsebojnih stikov.

2.6.1 Dinamičen model nastajanja skupnosti

Kutin (2009) je v prispevku o sobivanjskih skupnostih predstavila t. i. dinamičen model nastajanja skupnosti. Opredeli ga kot ciklični, psiho-socialni proces, katerega glavno gibalno je aktivna udeležba prebivalcev. Prav ta proces je tisti, ki potiska krivuljo rasti v kakovosti bivanja, na višjo raven.

Proces nastajanja skupnosti opiše kot sklenjen krog več vplivnih dejavnikov:

- **aktivnost** udeležencev določa gostoto **komuniciranja**;
- iz komunikacije med udeleženci raste **zaupanje**;
- zaupanje določa **delež udeležencev**, vključenih v aktivnosti projekta.

Slika 3: Dinamičen model nastajanja skupnosti (Kutin, 2009)

Tak proces omogoča rast in razvoj skupnosti. Aktivnost udeležencev deluje kot stimulator rasti, ključna spremenljivka pa je zaupanje. Udeleženci morajo zaupati v uspeh lastnega in skupnega delovanja ter v uspešen razvoj zastavljenega projekta. Aktivnost in motivacija udeležencev je ves čas odvisna od skupnih interesov in ciljev, ki izhajajo iz usklajevanja potreb v posamezni razvojni fazi. Vsaka razvojna faza je proces, ki zori v svojem ritmu, zato je pomembno, da lahko vsakemu procesu damo na voljo dovolj časa, da se izpolni. Razvoj in rast skupnosti sta zapletena dejavnika, saj vključujeta človeški faktor in z njim povezane medsebojne interakcije, ki so lahko velik potencial za skupnost ali pa predstavljajo breme. Zato je pri tem pomembno, da skupnost deluje v smeri nenehnega izražanja posameznika skozi številne metode povezovanja.

3 SINTEZNI PREGLED SODOBNIH SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI

Razprave o kakovosti (družbenega) življenja in bivanja vse bolj prihajajo v ospredje družboslovnih razprav. Vrednote kot na primer družina, skupnost, občutek pripadnosti, doživljajo velike spremembe in niso več samoumevne. Človekove potrebe po zasebnosti, intimi in svobodnem izražanju lastnih pogledov, želja in interesov so dejavniki, ki vodijo posameznika v interakcijo z drugimi. Ob tem je treba poudariti, da je človek v osnovi socialno bitje, ki lahko svoje potrebe v največjem obsegu izpolni ravno skozi odnose in stike z drugimi posamezniki. Zadovoljitev potreb je določena s hierarhičnim zaporedjem – šele ko so zadovoljene naše potrebe na nižji ravni, je mogoče začutiti in zadovoljiti tudi potrebe na višji ravni.

Delanty (2003) meni, da naraščajoči individualizem sodobne družbe spodbuja nostalgijo po skupnosti kot viru varnosti in pripadnosti v svetu negotovosti in v želji po bolj demokratičnih pristopih v procesih odločanja. Spreminjajoče se oblike komunikacije povzročajo razpad skupnosti, obenem pa ustvarjajo možnosti za nove načine bivanja. Ravno dejstvo, da prostor ni več nujen pogoj za nastanek in obstoj skupnosti, je odprlo številne poti do drugačnih oblik

3.1 TRAJNOSTNE URBANE SOSESKE

Prve tovrstne skupnosti so zgradili v 1960-ih letih v Skandinaviji z namenom izboljšanja socialnih odnosov, povečanja občutka skupnosti, medsebojne pomoči, sodelovanja in druženja. To so bile eno ali dvonadstropne stavbe z ločenimi stanovanjskimi enotami in skupnimi prostori (Danska, Nizozemska) ali stanovanjski bloki (Švedska). V osemdesetih in v začetku devetdesetih let 20. stoletja so se pojavile tudi v ZDA, s poudarkom na okoljevarstvenem vidiku (Williams, 2005). V manjšem obsegu so se pojavile tudi na Japonskem, kjer so se združili hiter in stresen življenjski stil ter razširjen delovni čas in tradicionalnost bivanja v skupnosti (Meltzer, 2005: 10–11).

Trajnostne soseske (Medved, 2015: 255):

- so nov aktivni bivalni model, ki je skladen s sonaravnim razvojem,
- predstavljajo ravnovesje stanovanjskih in poslovnih enot,
- zagotavljajo dostopnost javnega prevoza in sistema recikliranja odpadkov,
- načrtovane so tako, da ohranjajo sonaravno rabo naravnih virov,
- temeljijo na soodločanju svojih prebivalcev, lokalnih organizacij in društev, ki delujejo v skladu z načeli trajnostnega razvoja,
- vključujejo princip skupnosti kot načina bivanja,
- so umeščene v urbana območja, ki zagotavljajo kritično maso ljudi,
- so avtonomne, samostojne in neodvisne celice v urbanem prostoru.

Koncept trajnostne soseske zajema odgovoren odnos do okolja in družbeno odgovornost. Takšne soseske predstavljajo eno celovitih rešitev za vzpostavitev novih trajnostno vzdržnih ravnovesij, ki bi se kot vzor lahko dolgoročno razširile iz lokalnega prostora v širšo družbo.

3.1.1 Cascade Cohousing, Avstralija¹

V Hobartu, glavnem mestu Tasmanije, se je leta 1991 začel prvi tamkajšnji projekt sobivanjske skupnosti. Danes to skupnost sestavlja 16 gospodinjstev, v katerih živi dvajset odraslih in šestnajst otrok. Osrednji del v prostoru zaseda skupni objekt, kjer se nahajajo skupna jedilnica in kuhinja ter dnevna soba, soba za otroke in soba za goste, delavnica in pralnica. Trikrat tedensko organizirajo skupinska kosila in večerje z namenom druženja, ki so množično obiskana. Ker je več kot polovica stanovalcev vegetarijancev, so se po skupnem dogovoru odločili, da za skupne obroke pripravljajo zgolj vegetarijansko prehrano.

Slika 4: Logotip ekovasi Cascade Cohousing (Cascadecohousing.com, 2016)

Slika 5: Naselje hiš v ekovasi Cascade Cohousing (Cascadecohousing.com, 2016)

Skupnost organizira veliko sezonskih dogodkov: takšne zaprtega tipa, torej namenjene zgolj prebivalcem skupnosti, ter mnoge druge, kjer so dobrodošli tudi zunanji obiskovalci in prijatelji ter sorodniki.

Vse objekte so zgradili stanovalci sami, poleg tega so sami uredili vso tudi okolico. Četrтина posestva je namenjena spontani naravni razrasti, vmesni predel med zaraslim delom in naseljem pa predstavlja urejen vrt in prostor za prostoživeče kokoši, ki jih gojijo za jajca. Objekti so grajeni po principu energijske učinkovitosti in imajo vgrajene sončne celice za akumulacijo energije.

3.1.2 Earthsong, Nova Zelandija²

Je prva urbana eko soseska v zahodnem predelu prestolnice Auckland. Nastala je na pobudo okoljsko ozaveščenih prebivalcev, ki so leta 1999 v mestu kupili 1,7 ha velik ekološki sadovnjak z namenom, da tam ustanovijo sobivanjsko skupnost, ki bo temeljila na permakulturi in bo vzor okoljsko in socialno vzdržne soseske. Locirana je v bližini železniške postaje in združuje 32 vrstnih hiš. Središče soseske se uporablja za seminarje o sonaravnem življenju, sobivanju, permakulturi ter drugih dogodkih na temo

Slika 6: Naselje hiš v ekovasi Earthsong (Earthsong.org.nz, 2016)

¹ Vir zapisa in slik v podpoglavju je spletna stran skupnosti Cascade Cohousing (www.cascadecohousing.com).

² Vir zapisa in slik v podpoglavju je spletna stran skupnosti Earthsong (www.earthsong.org.nz).

kulture, sociale in <izobraževanja na temo okolja. Skupni prostori so jedilnica, dnevna soba, sobe za goste, knjižnica, otroško igrišče, igralnica za otroke, pralnica, soba za mladostnike, delavnica.

Tamkajšnji mestni svet vodi sonaravno politiko, zato je pobudo o graditvi skupnosti podprla tudi vodilna mestna politika, ki je s tem primerom v praksi tudi veliko pridobila. Earthsong je prikaz sonaravne skupnosti v širšem urbanem okolju, saj je soseska skladna s prioritetskimi cilji mestne politike – trajnostnim razvojem mesta.

Poleg permakulture kot načina odgovornega odnosa do okolja ter uporabe trajnostnih tehnologij je za sosesko pomembna medsebojna komunikacija med prebivalci: jasno izražena stališča in diskusije, popoln konsenz pri vseh odločitvah o skupnih zadevah, princip t. i. nenasilne komunikacije (angl. *nonviolent communication*), ki zagotavlja konstruktivno reševanje problemov, razumevanje, sprejemanje drugačnih mnenj, spoštovanje, sodelovanje in občutek varnosti ter zaupanja med člani skupnosti.

Slika 7: V ekovasi Earthsong živijo številne družine z otroki (Earthsong.org.nz, 2016)

Soseska je sestavljena tako iz zasebnih bivalnih enotah, ki zagotavljajo intimnost, kot iz skupnih prostorov, ki omogočajo medsebojne stike, druženja in tudi profitne dejavnosti za potrebe skupnosti ter kapacitete, ki si jih lahko prebivalci delijo (pralnica, delavnica, kuhinja itd.).

Slika 8: Skupnostni ritual izražanja spoštovanja do vodnih virov (Earthsong.org.nz, 2016)

Prebivalci skupnosti prednosti vidijo v delitvi stroškov bivanja, priprave vsakdanjih obrokov, deljenem varstvu otrok, neformalnem nadzoru nad otroci, saj je v soseski vedno prisotnih dovolj posameznikov, ki lahko pazijo na otroke, ko staršev ni doma, solidarnosti in večjem napredku v marsikaterem pogledu (vir: Poredoš, 2009).

3.1.3 Soseska Vauban v mestu Freiburg, jugozahodna Nemčija³

Slika 9: Eden od grafitov v trajnostni urbani soseski Vauban (Vauban.de, 2016)

Soseska Vauban je bila v letih 1937–1938 zgrajena za potrebe vojaške baze nemške vojske, ki jo je nato prevzela francoska vojska, ki je tam ostala vse do leta 1992, ko je mesto Freiburg od Zvezne republike Nemčije odkupilo to 38 ha veliko območje. Začetni načrt je bil preoblikovanje degradiranega prostora v moderno stanovanjsko sosesko z veliko gostoto pozidave, s čimer je mestna uprava želela zadostiti številnemu povpraševanju po stanovanjskih enotah. Sčasoma je postala ena

izmed prvih avtonomnih in trajnostno vzdržnih urbanih mestnih četrti na svetu. Okoli vojaških objektov so se po principu združništva postopoma začeli graditi pasivni večstanovanjski objekti. Do danes so zgradili že okoli 40 večstanovanjskih kompleksov. Prihranek za posameznika je bil več kot 30% v primerjavi s tržnimi cenami podobnih stanovanj v Freiburgu.

Medved (2015) kot enega temeljnih razlogov, ki so prispevali k vzpostavitvi in izgradnji te soseske, navede kritično maso izobraženih in do okolja odgovorno naravnanih posameznikov. Ti so ustanovili dve nevladni organizaciji, ki sta s svojo aktivno udeležbo in angažiranostjo na področju ozaveščanja omogočili nastanek soseske. Pomembno pa je tudi, da so pri tem imeli podporo vodilnih v takratni mestni upravi, ki je omogočila implementacijo večjih in kompleksnejših delov projekta.

Slika 10: Ozelenjene fasade večstanovanjskih stavb (Vauban.de, 2016)

Danes Vauban ni suburbano zaspano spalno naselje, ampak »živa« skupnost s 5.000 prebivalci, ki v sami soseski ponuja kar 700 delovnih mest. Lastništvo posameznikov nad lokalnimi viri omogoča večjo avtonomnost pri odločanju ter samozadostnost (Medved, 2015: 259–261).

³ Vir zapisa in slik v podpoglavju je spletna stran skupnosti Vauban (www.vauban.de).

Socialna heterogenost različnih skupin, močna lokalna identiteta, izrazita okoljska ozaveščenost ter razvit javni diskurz, temelječ na neposredni demokraciji znotraj soseske, predstavljajo temelje za heterogeno družbeno interakcijo v soseski. Odločanje o skupnih aktivnostih in odgovornostih poteka na osrednjem javnem prostoru, kjer se prebivalci soseske enkrat mesečno srečujejo in dogovarjajo o skupnostnih temah ter glede vsakega predloga posebej glasujejo po načelih neposredne demokracije (Medved, 2015: 261).

Slika 11: Starostno heterogena struktura stanovalcev Vaubana (Vauban.de, 2016)

Nekatere zanimivosti soseske Vauban

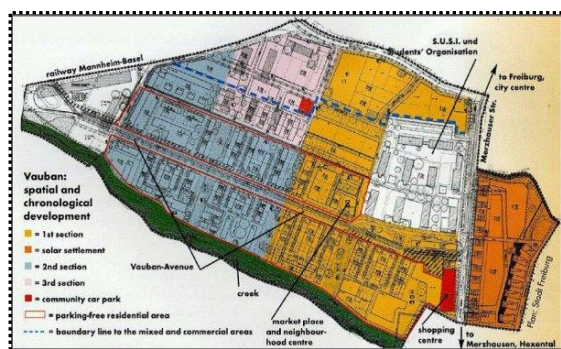
Trajnostna mobilnost. Znotraj soseske je zagotovljena s prepovedjo parkirnih mest v sami soseski in vzpostavljeno kolesarsko infrastrukturo, zelenimi površinami in površinami za pešce. Redki lastniki avtomobilov parkirajo svoja vozila v dveh večnadstropnih garažah, katerih strehe so prekrile s sončnimi elektrarnami. Prebivalci si delijo uporabo, stroške in vzdrževanje osebnega avtomobila, izposojajo pa urejata dve društvi znotraj soseske. Že sam princip gradnje večnamenskih objektov, kjer so v pritličju poslovne in storitvene, v nadstropjih pa bivalne enote, zmanjšuje potrebo po lastnem avtomobilu. Podatki kažejo, da prebivalci soseske Vauban posedujejo 150 lastniških avtomobilov na 1.000 prebivalcev v primerjavi s celotnim mestom Freiburg, ki ima 427 avtomobilov na 1.000 prebivalcev, in celotno Nemčijo, kjer je zabeleženih 517 avtomobilov na 1.000 prebivalcev (Medved, 2015: 263).

Energetika. Nizko energijsko porabo dosegajo z nizkoenergijskimi, strnjenimi arhitekturnimi zasnovami v obliki tri- in štirinadstropnih blokov, z rabo naprednih zelenih tehnologij, uporabo različnih obnovljivih virov energije (fotovoltaični paneli na strehah vseh objektov, toplarna na biomaso, bioplinarna, uporaba deževnice ter odpadne vode iz gospodinjstev ipd.).

Urbanizem. Poleg osrednjega skupnostnega prostora ima soseska tudi osrednji trg, ki leži v neposredni bližini skupnostnega objekta. Trg predstavlja srce družbenega življenja soseske, tu se dvakrat tedensko odvija ekološka tržnica, enkrat mesečno pa izmenjevalna tržnica, na kateri si prebivalci in zunanji obiskovalci soseske izmenjujejo stvari, ki jih ne potrebujejo. Ta način je alternativa trenutni denarni menjavi. Osrednji večfunkcijski skupnostni prostor je nujen za krepitev identitete lokalnega urbanega prostora, za srečevanje ljudi in za komunikacijo (Medved, 2015: 266).

Slika 12: Električno za nizkoenergijske tri ali štirinadstropne stavbe pridobivajo s uporabo obnovljivih virov energije (Vauban.de, 2016)

Slika 13: Prikaz razvoja prostorske urbanistične zasnove trajnostne soseske Vauban skozi čas (Vauban.de, 2016)

To je dokaz, da je »paralelni urbani prostor« (Kos, 1994), kot je avtonomna trajnostna soseska Vauban, po konfliktnem razmerju z obstoječim formalnim urbanim redom napredoval do pozicije vzornosti in posnemanja. Prvotni tujek je postal želeni ideal (Medved, 2015: 268).

Ob tem si Medved (2015: 256) zastavlja tehtno vprašanje, ali se bodo tovrstne avantgardne skupnosti dolgoročno preoblikovale v zaprte zelene oaze, ali pa bodo uspele ohraniti družbeno heterogenost in dostopnost tudi za tiste zunaj svojih meja. Z leti je namreč soseska pridobila naziv »zelene varne soseske«, kar je vplivalo na tržno ceno stanovanj. Ta stanovanja kupuje del populacije visoko izobraženih premožnih mladih družin. Če se bo ta trend nadaljeval, lahko v prihodnosti ogrozi začetno idejo družbeno heterogene skupnosti. Pri tem ostaja ključen izziv za tovrstne trajnostne soseske uveljavitev dolgoročnih mehanizmov in smernic, ki bodo omogočali ohranjanje heterogenosti populacije tako celostnega lokalnega urbanega prostora (Medved, 2015: 267).

Slika 14: Vauban je otrokom in družinam prijazna soseska s številnimi otroškimi igrišči (Vauban.de, 2016)

3.2 EKOVASI

3.2.1 Opredelitev ekovasi

Ekovasi so sodobne oblike skupnosti, ki združujejo trajnostno bivanje, samooskrbnost, okoljsko odgovornost ter visoko kakovost bivanja v stiku z naravo in z nizkim ogljičnim odtisom.⁴ Glavni namen takšnega bivanja ni profitno kmetovanje, temveč obujanje samooskrbe in sonaravnega načina življenja znotraj lokalne skupnosti. Ljudje se vračajo nazaj k zemlji, ki zagotavlja trajno in stabilno življenjsko okolje, če z njo skrbno ravnamo.

⁴ Ogljični odtis (angl. *carbon footprint*) je izraz, ki ga uporabljamo za ponazoritev količine izpustov ogljikovega dioksida (CO₂) in drugih toplogrednih plinov, ki jih povzroča človekova dejavnost. Ogljični odtis lahko izračunamo za dejavnost, dogodka in izdelke ter posameznike (vir: Umanotera, Fundacija za trajnostni razvoj).

Poleg tega pa se majhne skupnosti, katerih člani so med seboj tesno povezani, lažje odzivajo na aktualne probleme kot odtujeni posamezniki znotraj celotne družbe (Petrovič, 2012: 168–173).

Ekovas je vrsta ekološkega naselja, ki je praviloma locirana izven urbanega okolja in zato tudi nosi naziv »vas«, kot skupnost prebivalcev, živečih na podeželju. Vsaka družina ali gospodinjstvo v ekovasi ima v lasti zemljišče, ki združuje bivališče, površine za pridelavo raznolike hrane, domačo obrt in druge dejavnosti. Poleg tega so v ekovasi tudi skupne površine, namenjene samooskrbi v več vidikih. Upravnik skupnih površin je navadno javna organizacija v obliki sklada, zavoda ali zadruga. Ta odkupi zemljišče v predvideni velikosti od nekaj deset do največ dvesto hektarjev, uredi nov načrt razporeditve parcel v soglasju s pristojnimi državnimi organi in parcele proda posameznim lastnikom po tarifah, določenih z pravilnikom. V primeru večjih naselij (deset in več družin) sklad upravlja z vsemi skupnimi površinami, stavbami in lastno rodovno šolo, ki jo lahko obiskujejo tudi otroci izven naselja. Ponekod je celotna posest v lasti zadruga in njenih članov, in v tem primeru ne pripada posameznikom, temveč celotni skupnosti, prebivalci pa so najemniki objektov in zemlje ali zgolj njihovi uporabniki. Sredstva, ki se zbirajo s simboličnimi najemnini, gredo v sklad skupnosti ter na ta način ostanejo znotraj skupnosti, namenjene potrebam vseh članov.

Stik z zemljo in vzpostavitev krožnega toka dobrin, energije in informacij med prebivalci v naselju ustvarja ugodne pogoje za dobro fizično in duševno počutje celotne skupnosti. Večji del skupne zemlje pokriva gozdno in sadno drevje ter grmovnice. Pestre avtohtone vrste se sadijo po načelih naravne krepitve ekosistema. Hrana je pridelana po principih, ki so blizu permakulturi.

V vasi je s pravilnikom določena maksimalna velikost stavbnega zemljišča na parcelo. Infrastruktura (ceste, poti, skupne javne površine, elektrika in komunala) je racionalno porazdeljena. Večina obstoječih ekoloških naselij energijo pridobiva z alternativnimi viri, uporabljajo varčne tehnologije pri gradnji in predelavi odpadkov ipd. Hiše se v arhitekturnem vidiku ujemajo med seboj v videzu in strukturi ter tvorijo celostno podobo vasi in so zgrajene iz naravnih materialov.

V ekovaseh se organizirajo izobraževanja na temo trajnostnega razvoja podeželja, sonaravnega bivanja in delovanja v skupnosti. Skozi sodelovanje se ustvarja veliko delovnih mest znotraj vasi, v prvi vrsti v kmetijski in gozdarski panogi, poleg tega pa tudi z ekološko predelavo surovin, z odprtostjo vasi turizmu, izdelovanjem izdelkov, delu na daljavo ipd. (Kovač in Petrovič, 2008).

Nekateri cilji ekovasi so:

- nizek ogljični odtis in delovanje v skladu z naravnimi danostmi;
- pozitiven vpliv na biotsko pestrost s kmetijsko in gozdarsko dejavnostjo;
- povezanost s širšo lokalno skupnostjo in sodelovanje z lokalno ekonomijo;
- zagotavljanje delovnih mest znotraj skupnosti;
- odprtost za zunanje obiskovalce in prostovoljce;

- pilotni projekt alternativnega načina bivanja, izvajan v praksi;
- upoštevanje dediščine kulturne in naravne krajine, v kateri se naselje nahaja;
- 100% uporaba obnovljivih virov energije (biomase, sončne in vetrne energije ipd.).

Leafe Christian (2007) meni, da so ekovasi ena od oblik namenskega skupnostnega bivanja, kjer je skupen interes prebivalcev živeti in delati v stiku in v skladu z naravo ob visoki meri samozadostnosti.

Robert in Diane Gilman sta podala pogosto citirano definicijo ekovasi, ki jo imenujejo tudi *Gilmanova definicija*. Ta opredeli ekovasi kot »skupnosti, narejene po meri človeka, v obliki celostno zasnovanih naselij, v katerih se človekove dejavnosti harmonično skladajo z naravnimi danostmi in skupaj z naravo tvorijo zdrav način življenja in uspešen dolgoročni razvoj« (cit. po Leafe Christian, 2007: xvi). Njuno obširno raziskavo na temo ekovasi, iz katere izhaja omenjena definicija, je v devetdesetih letih 20. stoletja financiral sklad Gaia Trust ustanovljen z namenom, da finančno, strokovno in izkustveno podpre delovanje v smeri ustanavljanja ekovasi po svetu. Ustanovila sta ga Ross in Hildur Jackson, ki veljata za začetnika in pobudnika gibanja ekovasi, danes imenovanega Svetovna mreža ekovasi oz. GEN (angl. *Global Ecovillage Network*).

Gilman (1991) opredeli ekovasi z naslednjimi merili:

- Ekovas zasleduje trajnostna načela delovanja.
- Velikost naselja je takšna, da se posameznik počuti kot del skupnosti in ima možnost neposrednega soodločanja. Takšne skupnosti so v bolj tradicionalnih okoljih omejene na 500 ljudi, v bolj industrializiranih oziroma postindustrijskih pa je meja 100 ljudi.
- Naselje je v vseh pogledih delujoče. Ljudje imajo zagotovljeno bivanje, hrano, delo, prostočasne aktivnosti in druženje. To pomeni, da je ekovas za razliko od konvencionalnih vasi dobro organizirana in so v njej dejavni vsi prebivalci.
- Od konvencionalnega naselja 21. stoletja se razlikuje tudi po tem, da so dejavnosti na neškodljiv način vključene v naravno okolje. To pomeni, da človek dela in ustvarja skladno z naravo in je naravni krog uporabe materialov sklenjen.
- Podpira zdrav človekov razvoj, ki se lahko nadaljuje v nedoločeno prihodnost. Posameznikovo življenje je usmerjeno k uravnoteženemu in celovitemu razvoju vseh vidikov njegovega življenja: fizičnega, čustvenega, duševnega in duhovnega. Tak razvoj se odraža v življenju posameznika, pa tudi v življenju skupnosti kot celote.

3.2.2 Filozofska izhodišča in načela ekovasi

Temeljna vsebina ekovasi je opredeljena v obliki štirih elementov: zrak, voda, zemlja in ogenj. Koncept ekovasi namreč v celostnem vidiku zajema širše sprejete poglede na naravo in človeka, njuno medsebojno interakcijo v najbolj temeljnem zavedanju.

Osnovni štirje elementi simbolizirajo naravne procese, ki so opazni tako v delovanju celotnega stvarstva kot tudi v človeku samem. Bivanje in delovanje v ekovasi vključuje tudi duhovni vidik, in ne zgolj materialnega in intelektualnega, kot to sicer narekuje sodoben čas. Zato so ekovasi tudi v tem pogledu centri vračanja človeka nazaj k naravi, nazaj k samemu sebi in k sočloveku, obenem pa se povezujejo z vsemi vidiki napredka, ki so v sozvočju z odgovornim odnosom do okolja in narave.

Koncept ekovasi po principu štirih glavnih elementov življenja (povzeto po Jackson, 1998):

- **Zrak:** zajema področja kulture in duhovnosti. Izraža se skozi kreativnost, umetnost, osebnostni razvoj, običaje in praznovanja, kulturno raznolikost, ljubezen, mir in globlje zavedanje.
- **Voda:** zajema področje dela, infrastrukture in naprednih tehnologij. Skrb za vodne vire, uporaba obnovljivih virov energije za proizvodnjo elektrike, zmanjšanje števila prevozov, vse oblike trajnostne mobilnosti, dostop do informacijskih in komunikacijskih virov (telefon, internet), delo v kraju bivanja.
- **Zemlja:** označuje področje ekologije. Zajema lokalno ekološko pridelavo hrane, sonaravno gradnjo objektov, poznavanje življenjskega kroga izdelkov in materialov, recikliranje odpadkov, ohranjanje narave.
- **Ogenj:** predstavlja socialno strukturo skupnosti. Zdravje človeka temelji na preventivi in načinu življenja, ki ga zagotavlja trajnostna ekonomija, učenje o življenju je usmerjeno v modrost in zaupanje, o skupnih stvareh se odloča na podlagi 100% konsenza ipd.

Ekovas je po vsebini, smislu in delovanju opredeljena s tremi temelji:

- **skupnost**
 - predanost, sprejemanje, podpora, pripadnost, enakovrednost, udeležba, soodločanje, pomoč, solidarnost, medgeneracijsko povezovanje;
 - število prebivalcev je omejeno zaradi pomena medsebojne povezanosti vseh članov skupnosti;
 - poudarek je na preventivnemu zdravstvenemu delovanju v obliki celostnih metod zdravega načina življenja;
 - vključevanje šibkih družbenih skupin (otroci, starejši, oboleli, invalidni, homoseksualci ...) z namenom povezovanja vseh enakovrednih članov družbe in s spoštovanjem do manjšin;

- spodbujanje konstantnega izobraževanja in rasti skupnosti;
- **ekologija**
 - samooskrbna skupnost s hrano in drugimi dobrinami;
 - gradnja objektov iz naravnih materialov, pridobljenih iz bližnje okolice;
 - ohranjanje in spodbujanje naravne raznolikosti skozi dejavnosti (npr. permakultura, vzdrževanje kulturne krajine);
 - ohranjanje naravnih virov (zemlja, voda, zrak) z uporabo naprednih zelenih tehnologij pri proizvodnji energije in ravnanju z odpadki;
- **duhovnost**
 - negovanje medsebojnih vezi skozi rituale in praznovanja, ne glede na kulturno identiteto posameznika;
 - spodbujanje kreativnosti in umetnosti kot načinov izražanja svoje notranjosti;
 - omogočiti osebni in duhovni razvoj zavesti vsakega posameznika s pomočjo zavesti celotne skupnosti.

Ekovasi so pogosto duhovne skupnosti, vendar ne v smislu religije, temveč v širjenju notranjega zavedanja posameznika skozi tesne medsebojne stike in spoštovanje narave kot temeljnega elementa bivanja. Duhovna komponenta je dobrodošel vidik vsake skupnosti, saj obrača človeka k človeku, s čimer nastane prostor za iskreno, odprto, naklonjeno, konstruktivno komunikacijo med prebivalci. Slednja je eden glavnih temeljev vsake zdrave skupnosti in predpogoj za njeno uspešno delovanje v prostoru in času. Ljudje se zavedajo moči, ki jo prinaša medsebojno sodelovanje. Že dolgo poznamo rek »v slogi je moč«. Ekovasi so simbol sloge, zato predstavljajo primer dobre prakse in uspeha sodelovanja: »Človek potrebuje človeka, da je človek« (Petrovič, 2012: 161).

Dawson (2005) temelje ekovasi opiše skozi pet temeljnih značilnosti:

- **Povezovanje**

Ekovasi so predvsem odgovor na odtujenost in osamljenost človeka v svetu, ki je vedno bolj usmerjen v hitenje v tako imenovan napredek, da zanemari svoj glavni element – človeka. Njegova temeljna narava se med drugim izraža v potrebi po povezanosti, sodelovanju, vrednosti, smislu.

- **Aktivno (so)delovanje**

V skupnostih kot so ekovasi, je človek osnovno merilo in gonilna sila razvoja. Uspešnost skupnosti temelji na aktivnosti vseh njenih članov. Prebivalci so bolj motivirani za lasten prispevek k napredku skupnosti, če se z njo identificirajo in če so posledice lastnega vložka jasno videne v vsakdanjem življenju. Mnoge ekovasi se povezujejo z lokalnim okoljem in

delujejo kot stimulator lokalnega razvoja, kar ima ugodne posledice za širšo lokalno skupnost.

- **Samozadostnost in samooskrba**

Vse, kar človek potrebuje za življenje, je zbrano na enem mestu in popolnoma odvisno od vsakega posameznika. V manjših skupnostih, kot so ekovasi, je mogoče znižati stroške bivanja na minimum, ne da bi se odrekli osnovnemu udobju. Poleg tega je pridelava hrane za lastne potrebe in potrebe skupnosti način povezovanja njenih članov. Za mnogo ekovasi je značilna visoka mera samooskrbnosti na področjih pridelave hrane po principu permakulture, porabe vode in energije ter gradnje objektov iz naravnih materialov.

- **Skupne vrednote**

Skupne vrednote so temeljno izhodišče delovanja vsake ekovasi in predstavljajo jedro skupnosti. So sociološke, ekološke in humanistične narave ter skupaj tvorijo duhovno komponento skupnosti. Kljub razlikam med prebivalci skupnosti obstanejo, če imajo dobro razvite socialne procese, s katerimi rešujejo medsebojna nesoglasja. Jasno opredeljene skupne vrednote in načela so temeljni del vsake ekovasi. Delujejo kot povezovalni dejavnik, stična točka, gravitacijska sila vsega dogajanja, povezovanja, kot vodilo razvoja in sobivanja.

- **Ekovasi kot centri raziskovanja, rasti in razvoja**

Ekovasi so preizkusni poligon trajnostnih idej, medsebojnih soočenj in konstruktivnega pristopa k reševanju problemov in konfliktov. Z lastnim vzorom v svetu širijo idejo harmoničnega sobivanja in nizkega ogljičnega odtisa. So platforma za uporabo naprednih tehnologij pri pridobivanju energije, ravnanju z odpadki in rabi naravnih virov.

3.2.3 Razvoj ekovasi skozi zgodovino

Ekovas lahko opredelimo kot manifestacijo pojma »vzdržen razvoj« (angl. *sustainable development*). Pojem je bil prvič opredeljen v poročilu »Naša skupna prihodnost« (angl. *Our Common Future*), ki ga je izdala Svetovna komisija za okolje in razvoj (angl. *World Commission on Environment and Development*) pod vodstvom bivše norveške premierke Gro Harlem Brundtland, po kateri je komisija dobila tudi ime Brundtlandova komisija (angl. *Brundtland Commission*). Pod njenim izkušenim vodstvom ter z njenimi znanji s področij znanosti in zdravstva je komisija postavila nov temelj v razvojnih smernicah. Glavni poudarek omenjenega poročila je v tem, da konflikt med varstvom narave in človekovega okolja na eni strani ter razvojem na drugi pravzaprav ne obstaja in da je mogoče principe in interese obeh združiti v ideji trajnostnega oziroma vzdržnega razvoja.

Ekovasi odražajo vse vidike dejavnikov trajnostnega razvoja, navedene v poročilu komisije: (The World Commission Report, 1987):

- okolje je tisto, v katerem živimo, in razvoj je to, za kar si prizadevamo, oba vidika sta nerazdružljiva;
- razvoj naj bo takšen, da bo prispeval k reševanju skupnega problema onesnaževanja okolja;
- trajnostni razvoj je tisti, ki izpolnjuje sedanje potrebe človeštva z zagotavljanjem enakih ali boljših pogojev za življenje prihodnjih generacij;
- dejavniki potreb človeka in zmogljivosti okolja naj bodo uravnoteženi in enakovredno upoštevani;
- naravni viri naj bodo rabljeni na način, ki zagotavlja ohranjanje njihove kakovosti in dostopnosti.

S pomembno konferenco *Ecovillages and Sustainable Communities: Models for 21st Century* (»Ekovasi in trajnostne skupnosti: modeli za 21. stoletje«), ki je bila organizirana leta 1995 v Findhornu na Škotskem, je bil postavljen mejnik v razvoju trajnostnih skupnosti vseh oblik. V nadaljnjih dvajsetih letih so bile vzpostavljene mreže ekovasi na nacionalni, regionalni in globalni ravni. Razvoj gibanj za ekovasi in številne pobude tovrstnega bivanja v skupnosti sta jasna kazalnika, da človek teži k bolj vključujočemu ter bolj trajnostnemu načinu življenja.

Prve ekovasi z raznolikimi vsebinami so po vsem svetu vznikale že od tridesetih let 20. stoletja dalje, npr. Findhorn (Škotska), The Farm (Tennessee, ZDA), Sarvodaya (Šrilanka), gibanje NAAM (Burkina Faso), Sólheimar (Islandija), Auroville (Indija) idr.

Pričetek bolj organiziranega delovanja v smeri razvoja ekovasi je pomenila tudi ustanovitev sklada Gaia Trust in priprave celostne strategije razvoja ekovasi po principu *jin-jang*, ki sta ju zasnovala zakonca Jackson. Z zavzetim delom na področju trajnostnega sobivanja in s finančno podporo sta v veliki meri prispevala k ustanavljanju ekovasi po svetu.

Hildur Jackson (roj. 1942 na Danskem) je po izobrazbi pravnica, a po srcu in delovanju aktivistka. V 1970-ih se je pridružila pionirskemu projektu sobivanja na Danskem in tam živela vse do 1990-ih let, ko se je pričela aktivno ukvarjati s podporo gibanju in mreži za ekovasi. Dolgoletno bivanje v skupnosti jo je prepričalo o smiselnosti takšnega načina življenja, ki rešuje mnogo sodobnih problemov, od ekoloških in ekonomskih do socialnih. V osemdesetih letih 20. stoletja je bila vodja danske skupine pri projektu *Nordic Alternative Campaign*, ki je združeval 100 različnih skupin, povezanih z znanstveno stroko. Namen projekta je bil oblikovati vizijo za reševanje globalnih, socialnih in ekoloških problemov ter najti načine, kako vizijo pripeljati tudi v prakso. V 1990-ih je skupaj z možem in somišljeniki ustanovila sklad in organizacijo Gaia, preko katere so poskušali od danske vlade pridobiti ozemlje na območju Thy, ki bi ga spremenili v permakulturno ekovas, vendar je projekt žal padel v vodo. Od leta 1993 dalje je aktivna podpornica Svetovne mreže ekovasi GEN in sklada Gaia Trust.

Ross Jackson (roj. 1938 v Kanadi) je po poklicu ekonomist, z znanjem o aktivnem reševanju problemov in izkušnjami s področja finančnega svetovanja. S svojim znanjem je bistveno pripomogel k ustanovitvi in finančni stabilnosti sklada *Gaia Trust*, ki predstavlja finančno ozadje mnogih aktivnosti na področju ustanavljanja ekovasi in njihovega medsebojnega povezovanja. Poleg tega je soustanovitelj izobraževalnega centra *Gaia Education*, ki je bil ustanovljen leta 2005 ob deseti obletnici prvega srečanja v ekovasi v Findhornu. Center deluje na področju izobraževanja o eko skupnostih s poudarkom na praktičnem vidiku. Program je namenjen posameznikom z različnimi strokovnimi ozadji, ki želijo aktivno delovati na področju prenašanja znanja o trajnostnem razvoju v konkreten prostor.

Ross in Hildur Jackson sta z ustanovitvijo sklada *Gaia Trust* skupaj spodbudila razvoj trajnostnega sobivanja, ki prispeva k večji povezanosti med prebivalci ter s skupno rabo surovin in delitvijo stroškov zmanjšuje pritiske na okolje.

3.2.4 Ekovas kot priložnost za razvoj podeželja

Podeželje postaja prostor bivanja ljudi, ki so zaposleni zunaj kraja bivanja ali so se na podeželje priselili po upokojitvi (Barbič, 2005: 11–12). Endogene potenciale podeželja je možno ohranjati le s celovitim pristopom k razvoju podeželskih lokalnih skupnosti, ki usklajuje naravne vire, kulturno dediščino ter potenciale lokalnih prebivalcev in ima cilj dolgoročno prispevati k izboljšanju kakovosti življenja podeželske skupnosti. Takšen pristop pa ne pomeni izolacije posamezne lokalne skupnosti v smislu samozadostnosti, temveč njeno povezovanje s širšim okoljem (Barbič, 2005: 25). Endogeni razvoj je proces, ki temelji na aktiviranju značilnih in/ali ustreznih notranjih virov in potencialov nekega območja. Stremi k celostnemu pristopu, vključevanju lokalnega prebivalstva ter vključuje pristop »od spodaj navzgor« (angl. *bottom-up approach*). Cilj takšnega pristopa pri revitalizaciji podeželja ni le gospodarski razvoj nekega območja, temveč oživitev in razvoj koncepta skupnosti na osnovi lokalnih virov (Potočnik Slavič, 2010: 31–33). V podeželskem prostoru je še veliko neizrabljenih zmogljivosti, ki imajo potencial za korist celotne družbe (Prosen, 1993: 22).

Prenova vasi v podeželskem prostoru pomeni sanacijo in razvoj podeželskih naselij, njen cilj pa je izboljšati življenjske razmere ljudi na podeželju. Filozofija razvoja podeželja temelji na dejstvu, da veliki sistemi povzročajo velike težave (socialne, ekološke, prostorske idr.), medtem ko se lahko majhni sistemi (naselja, mali obrati) nekaterim težavam spretno izognejo, prav tako pa se v njih lažje ohranja skupna identiteta in spodbuja razvoj skupnosti (Prosen, 1993: 26). V tem pogledu so ekovasi v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi priložnost za revitalizacijo tistih delov podeželja, ki predstavljajo potencial za trajnostni razvoj v prostoru. Bistvo ekovasi je poleg sobivanja ravno v izkoriščanju vseh lokalnih potencialov za razvoj ekovasi kot samooskrbne celice ter širše okolice. Poleg tega princip delovanja ekovasi temelji na sodelovanju, pri čemer so ekovasi obrnjene v smeri sodelovanja z lokalnimi skupnostmi, saj lahko le tako uspešno sobivajo v skupnem prostoru.

Pogačnik (2000) prepoznava pomen posameznikove izbire pri načinu bivanja v prihodnosti. Ta ne bo več vezana zgolj na prostor dela. Družba tretjega tisočletja bo postinformacijska, in postmobilna. Delovno mesto se bo vrnilo na dom, v kraj bivanja, vsakodneвне migracije na delo ne bodo več nujnost, ki jo terjajo dislokacije storitev in oskrbe. Posameznik bo lahko selektivno izbral najbolj kakovostne in za njegov osebni razvoj najbolj uporabne informacije in način bivanja. Na ta način bo razbremenjen pritiskov in mu bo ostalo več prostora za lastno ustvarjalnost in osebno presojo (Pogačnik, 2000: 64). Avtor nadaljuje, da naj bo cilj prostorskega razvoja ohranjanje in razvijanje enkratnih morfoloških prednosti lokacije in zgradbe posameznih naselij. S takšnim pristopom krepimo neodvisnost naselij od prostorske politike in občutek identitete prebivalcev kraja. Z uravnavanjem morfološke zgradbe naselja je torej možno vzpodbujati lokalne pobude v smeri trajnostnega gospodarjenja z naravnimi in ustvarjenimi danostmi (Pogačnik, 2000: 82).

Ekovasi pogosto naseljujejo zapuščene vasi na podeželju in tam ustvarijo življenje, ki ni vezano na večje centre, saj njihovo delovanje temelji na čim večji samozadostnosti in samooskrbi. Trajnostna tehnologija, številna znanja s področja trajnostnega razvoja ter veščine in sposobnosti prebivalcev ekovasi omogočajo lažje delovanje skupnosti v smeri, da postane popolnoma neodvisna od prostorske razvojne politike. Prednosti ekovasi so v tem pogledu dokazane s številnimi obstoječimi prakse v tujini, pri nas pa so začetki vidni v pobudah v Istri in na Kočevskem.

3.2.5 Sodelovanje ekovasi z okoliškimi skupnostmi

Za vsak poseg v prostor, ki predstavlja identiteto posamezniku ali skupnosti, je potreben temeljit premislek in aktivna vključenost prebivalcev okoliških krajev v proces odločanja. Le v takšnem primeru lahko odpremo pot za sprejemanje prišlekov in novih oblik poselitve ter dejavnosti v lokalnem prostoru. Pri tem je pomembno, da prebivalce podeželskih skupnosti istočasno obravnavamo kot objekt in subjekt razvoja podeželja (Barbič, 1991).

Ekovasi so radikalnejša oblika sobivanja, saj se po vsebini in pomenu v mnogo pogledih ločujejo od okolice. To pa še ne pomeni, da se izključujejo iz okolja. Ravno nasprotno – ekovasi v veliki meri pozitivno vplivajo na širše okolje, saj delujejo povezovalno navznoter in navzven, predstavljajo uspešen primer trajnostnega sobivanja in jasno dokazujejo prednosti, ki jih takšen način življenja prinaša. Z bivanjem v ekovasi se krepijo medsebojne vezi, saj je ključ uspeha v sodelovanju, solidarnosti, delitvi dela in dobrin, bolj ekonomični in ekološki rabi naravnih virov, rabi naravnih materialov ter samooskrbnosti pri proizvodnji energije in hrane. Ekovasi so kot zaključena celota, ki jo lahko umestimo v katerikoli prostor, kjer se bo zlila z naravnimi danostmi in okolico v socialnem smislu. Nekatere tovrstne skupnosti se bolj povezujejo z okolico in drugimi lokalnimi skupnostmi, druge pa manj, a v večini primerov so odprte za dialog in sodelovanje, saj skozi lastne izkušnje doživljajo pomen medsebojnega sodelovanja. Ekovasi pogosto dokazujejo uspešnost sodelovanja med znanjem, veščinami in poznavanjem prostora lokalnih prebivalcev ter zagnanostjo in ozaveščenostjo prišlekov (Dawson, 2005).

Pristop »od spodaj navzgor« je lahko učinkovit v sodelovanju s pristopom »od zgoraj navzdol«. Kombinacija obeh pristopov lahko v večji meri zagotovi želene rezultate. Aktiviranje idej in energije na lokalni ravni, izraba znanj in spretnosti skupaj z vsebinsko in finančno pomočjo višjih ravni odločanja (Chassagne, 1992, cit. po Barbič, 2005: 39). Ekovasi lahko kot perspektivno zastavljeni projekti v prostor vnesejo sveže ideje in voljo po razvoju, ki je lokalnim skupnostim včasih manjka. Aktivnost prebivalcev ekovasi in lokalnih skupnosti lahko vzpodbudi razvoj s pomočjo socialnega kapitala podeželja, neodvisno od procesov odločanja na planerskih ravneh. Skupaj s slednjimi pa obstaja še več možnosti za aktiven razvoj skupnosti. Ustanavljanje ekovasi na pobudo angažiranih posameznikov je znak, da si ljudje želijo sprememb v smeri sodelovanja in prevzemanja vajeti življenja v svoje roke. Ekovasi so bile pogosto najprej zgrajene na zasebnih zemljiščih, šele potem pa je lokalna skupnost prepoznala pomen njihovega obstoja za lastni razvoj in podprla skupno (so)delovanje.

Barbič (2005) meni, da so lokalne skupnosti pomembna sestavina lokalne identitete in značilnost življenja skupnosti. Ekovasi s svojim delovanjem predstavljajo zgled uspeha medsebojnega sodelovanja. Tudi ta avtorica se strinja, da so neposredni stiki in medsebojna pomoč med prebivalci pri delu in razvedrilu bolj tipični za vaške kot za mestne skupnosti, zato vaške skupnosti predstavljajo pomembno sestavino identitete in socialnega kapitala slovenskega podeželja (Barbič, 2005: 93).

3.2.6 Skupni dogovori in proces (demokratskega) odločanja o skupnih zadevah

Petrovič (2012: 175) jasno opredeli nekatere težave, s katerimi se soočajo ekovasi. Danes je težko ustanoviti ekološko naselje, ki bi temeljilo na skupnosti. Naučeni smo življenja eden mimo drugega, v spodbujanju individualnosti, kar je daleč od načina življenja skupnosti. Mnogi si želijo biti del takšnega naselja, a kot prvi pogoj postavijo potrebo po svojem intimnem kotičku. Človek je v resnici najprej bitje skupnosti, šele nato potrebuje tudi svojo zasebnost. Bivanje v skupnosti, ki je bilo nekoč naša temeljna potreba, je danes pogosto nadležna nuja.

Zelo pomemben vidik je vključenost posameznika v vse procese, ki se odvijajo znotraj skupnosti pri sprejemanju odločitev, pri delu, reševanju problemov ipd. Vključenost je tista, ki pripomore k višji stopnji identitete človeka s prostorom, skupnostjo in drugimi pripadniki skupnosti. Pri tem je motivacija za aktivno delovanje mnogo večja, saj so sadovi skupnostnega življenja jasno vidni in občuteni v življenju vsakega posameznika.

Skupnost še ne pomeni homogenosti in vnaprejšnjega konsenza o vseh delih skupnega življenja (Bahovec, 2005: 11). Socialni procesi znotraj vsake ekovasi so temeljni del skupnosti. Skupnost v ekovaseh predstavlja večjo intenziteto medsebojnih odnosov, ki jim je skupen pogled na življenje v skladu z naravo in s sočlovekom. Ekovasi imajo izjemno dobro razvito večino komunikacije med prebivalci ter strukturo odločanja, s pomočjo katere se sproti rešujejo problemi in izzivi skupnega sobivanja. Prebivalci ekovasi so v tesnejših

medsebojnih interakcijah, preko katerih se izražajo in izmenjujejo mnenja o skupnih izzivih. Intenzivni medosebni odnosi so priložnost za nenehno rast vsakega posameznika in skupnosti kot celote.

3.2.7 Odnos do dela

Združevanje kraja bivanja in kraja dela zmanjšuje potrebo po dnevnih migracijah na delo, omogoča skupnosti, da se skozi pogoste interakcije razvija skupaj, ter predstavlja spodbudno okolje za družine, saj otroci in starši niso ločeni večji del dneva, temveč so v vsakodnevem življenju mnogo bolj povezani (Svetlik in sod., 1988). Značilno za ekovasi je, da večina njihovih prebivalcev dela in ustvarja v vasi, in sicer sodelujejo pri servisnih delih (skrb za okolje, tehnična opravila), izobraževalnih aktivnostih (organizacija in vodenje seminarjev, delavnic in srečanj na temo ekovasi, skupnosti, trajnostnega razvoja in vseh tematik povezanih z življenjem v ekovasi), ustvarjajo v umetniških ateljejih in obrtniških delavnicah, pripravljajo projekte za pridobivanje sredstev, iščejo sponzorje, delajo na permakulturnih vrtovih skupnosti itd.

Delo je pogosto neposredno povezano z življenjem v skupnosti, in vsak, ki je zaposlen v vasi, s svojim delom prispeva h kakovosti bivanja v skupnosti, ki ji pripada. Odnos do dela je v ekovaseh zato precej drugačen, kot je sicer trend v širši družbi, kjer je delo nekaj nujnega in kjer marsikdo ne najde globljega smisla, saj je edina povezava med delom in življenjem denar. Delo v ekovasi pa je zgolj način, kako prispevati k opravi, ki jih je potrebno vsakodnevno opraviti v vasi. Ekovas v tem pogledu deluje kot gospodinjstvo, kjer so vloge enakomerno razporejene na način, da vsak član sodeluje pri dnevnih opravilih in prevzema določene odgovornosti.

V ekovaseh pogosto uporabijo princip skupnega proračuna, iz katerega vsak vzame toliko, kot potrebuje. V tem primeru delo posameznika ni vedno ovrednoteno s plačilom v obliki denarja, saj lahko denar za lastne potrebe vsak član pridobi s skupnega računa, v katerega tudi sam posredno ali neposredno prispeva. Značilna je visoka stopnja solidarnosti in odgovornosti do skupnega, saj imajo vsi isti cilj – sobivati na visoki stopnji kakovosti življenja, h kateri prispevajo s svojim odnosom, delom in aktivnostjo.

3.2.8 Članstvo v skupnosti in prostovoljstvo

Najbolj uspešne so tiste ekovasi, ki so se pripravljene spreminjati s časom, ki so sposobne prilagajanja glede na članstvo in ki kljub jasnim načelom ostanejo odprte za dialog med člani. Največ ekovasi je izredno odprtih do novih (potencialnih) članov, vse pa imajo preizkusno dobo, v kateri izkusijo skupno bivanje. V uspešnih skupnostih je veliko interesa za pridružitve s strani zainteresiranih posameznikov, parov ali družin, vendar glede števila posameznikov, ki ga lahko neka skupnost sprejme, obstajajo meje. To je odvisno od vsake skupnosti posebej, mnoge imajo več sto članov, vendar znotraj celotne skupnosti potem nastane več manjših, ki med seboj komunicirajo kot en glas. Podobno je v skupnostih, ki jih

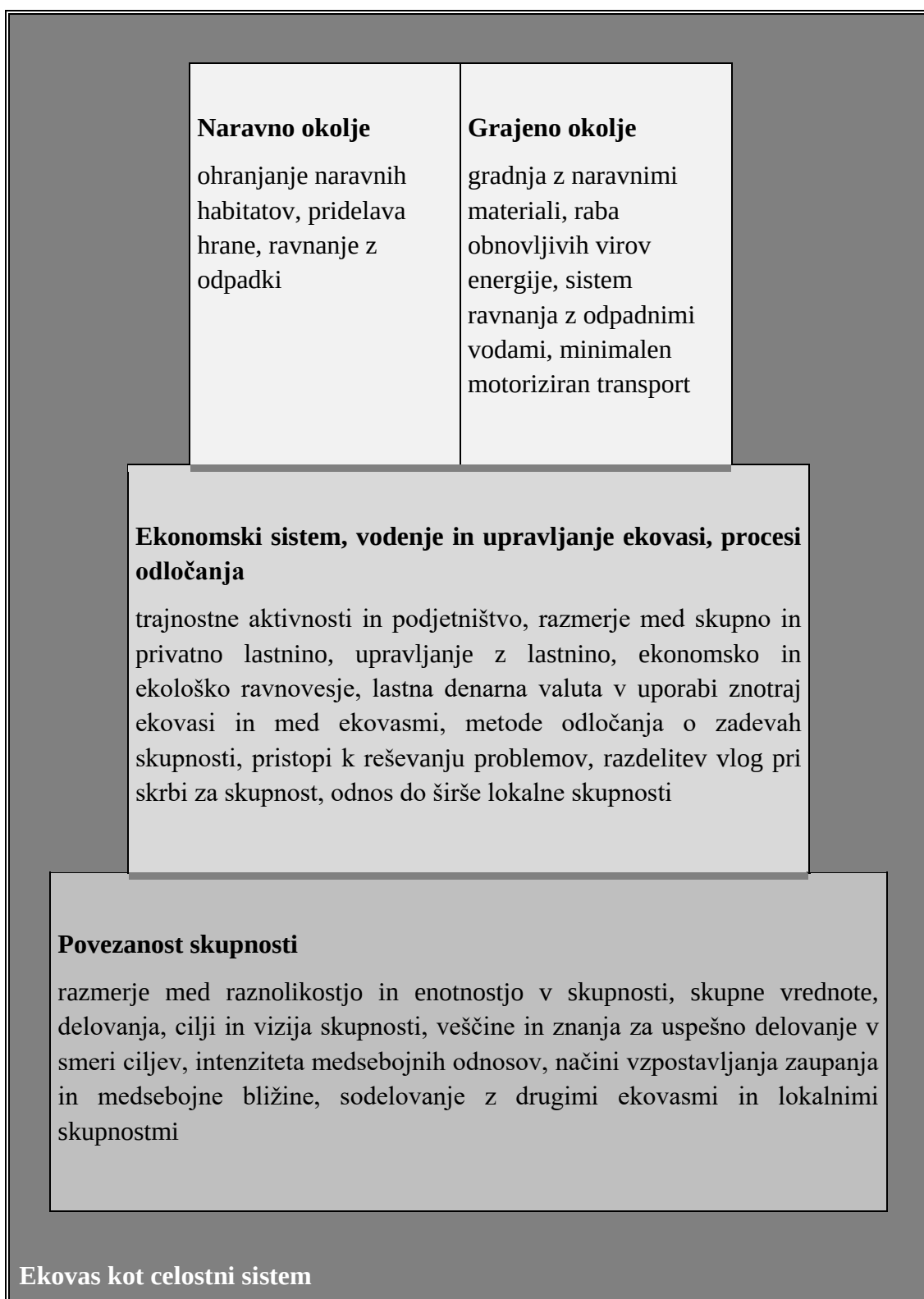
sestavljajo družine. Vsaka družina šteje kot en glas v skupnosti. Mnogi so mnenja, da so manjše skupnosti bolj učinkovite, večje pa lahko izvajajo številnejše in večje projekte.

Številne ekovasi sodelujejo s prostovoljci, ki bivajo v skupnosti od enega meseca pa do več let hkrati. Bistvo sodelovanja s prostovoljci je v nenehni dinamiki, ki se ustvarja znotraj skupnosti. Vsak človek v skupnost prinese nova znanja, veščine in ideje. Na ta način se krepi rast in razvoj skupnosti. Prostovoljci prispevajo za dnevni strošek bivanja 5–10 eur, s čimer v skupnosti pokrijejo vse stroške njihovega bivanja in prehrane. Za marsikaterega popotnika je to cenejša možnost potovanja, poleg tega pa biva v prijetnih razmerah in sodeluje pri nastajanju projekta. Slednje se je izkazalo za velik motivacijski dejavnik, saj ljudem ni težko plačati manjše vsote za stroške bivanja v zameno za izkušnje in znanje, ki jih s tem pridobijo. Do tistih, ki si resnično ne morejo privoščiti niti tolikšnega stroška, so takšne skupnosti običajno solidarne in najdejo rešitev, ki vsem ustreza.

3.2.9 Težave in izzivi skupnega sobivanja

Ekovasi se pogosto izločijo iz širšega okolja že zaradi svoje drugačnosti, zato je treba vložiti nekaj truda v smeri povezovanja z okolico. Pogosto se zgodi, da prebivalci ekovasi o pomenu ekologije in trajnostnega razvoja prepričujejo prepričane, namesto da bi v praksi ponudili možnost tistim, ki so skeptični do ideje trajnostnega razvoja. Številni, ki so živeli in delali v ekovasi, so doživeli temeljne spremembe v zavedanju svoje odgovornosti do okolja in do drugih. Če cilji skupnosti niso jasno dorečeni, lahko pride do nesporazuma glede smeri razvoja skupnosti. Nekateri si želijo zgolj harmoničnega sobivanja, drugi imajo vizijo delovanja v smeri trajnostnega razvoja izven meja skupnosti. Nekateri skupnosti se starajo in se jim težje pridružijo novi člani. Ponekod postanejo te skupnosti zaprte za druge potencialne prebivalce, ali pa imajo slednji občutek, da vdirajo v zasebni prostor zaprte skupine. Vsaka skupnost ima določeno preizkusno obdobje za nove prebivalce, ki ta čas preživijo kot del skupnosti in tako obe strani pridobita izkušnjo, kako je živeti skupaj. V permanentni skupnostih skupaj odločajo o mnogih stvareh, ki so za marsikoga stvar osebne in ne skupne odločitve.

Gilman (1991) je celostno opredelil izzive ustanavljanja, delovanja, življenja in razvoja ekovasi in jih upodobil v naslednjem diagramu:

Slika 15: Grafični prikaz izzivov ekovasi (prirejeno po Gilman, 1991)

Naravno in grajeno okolje sta najbolj očitna dejavnika ekovasi, ki pa temeljita na uspešnosti ekonomskega sistema, vodenja in upravljanja vasi ter sistema sprejemanja odločitev. Temelj vsega pa je stopnja povezanosti znotraj skupnosti, in sicer skozi različne vidike. Ekovas lahko uspešno deluje zgolj, če celostno izpolnjuje vse naštetе vidike in ustvarja ravnotežje med njimi.

Gilman (1991) največji izziv vidi v številnih spremembah, ki jih ta način življenja terja od človeka. Mnogi, ki so se lotili ustanavljanja in organizacije ekovasi, so naredili napako, da so poskušali uveljaviti vse spremembe naenkrat. Vsaka sprememba potrebuje čas, da se ljudje nanjo navadijo. Poleg tega se številna področja medsebojno prekrivajo in vplivajo drugo na drugega, zato so omenjene spremembe lahko zelo kompleksnega značaja. Posledično so tako finančni kot čustveni viri človeka pod izjemnimi pritiski. Večja hitrost pri razvoju terja manj sredstev, a več čustvenega stresa, počasnejši razvoj pa pomeni večjo porabo finančnih virov. Zato je pri vzpostavljanju ekovaškega življenja pomembno ohranjati ravnotežje med tremi koraki razvoja – raziskovanjem in oblikovanjem ideje, gradnjo in usklajevanjem z okolico ter vzdrževanjem odnosov. Gilman ugotavlja, da ni skupnosti, ki bi se uspešno soočala z vsemi naštetimi izzivi. Dobra novica ob tem pa je, da obstaja zelo veliko ekovasi, ki se razvijajo v smeri celostnega pristopa pri izpolnjevanju številnih vidikov skupnega delovanja. Avtor trdi, da je kar nekaj primerov ekovasi, ki bodo v bližnji prihodnosti dosegle velik uspeh na področju celostnega delovanja skupnosti.

Ekovas se med seboj zelo razlikujejo – nekatere imajo bolj toga pravila bivanja, spet druge pa postavljajo svobodo in zasebnost posameznika na prvo mesto. Posameznik ima vedno možnost izpostaviti, kar se mu zdi pomembno za skupnost ali zanj samega, in s socialnimi orodji, ki jih ima skupnost na voljo, je zagotovljeno, da bodo vsaka pripomba, mnenje ali nasprotovanje večini obravnavani in slišani. Za tak proces sta potrebni zavzetost in volja članov, da lahko uskladijo vse interese, v kar pa niso vsi pripravljeni vlagati svoje energije. Kdor se odloči biti del takšne skupnosti, prevzame odgovornost za soočanje, pogovor in sprotno reševanje problemov. V skupnostih, ki so stalne, je dinamika sobivanja in dela drugačna; več je intenzivnosti v medsebojnih odnosih. Vzdrževanje intimnih, poglobljenih odnosov znotraj družine je lahko velik izziv, na ravni skupnosti pa je to proces, ki je še bolj intenziven, kompleksen in zavezujoč, zato obstaja nevarnost, da za posameznike postane breme. Na drugi strani pa so ekovas odlična priložnost za tiste, ki jim je osebna rast pomemben vidik življenja, saj skozi številne izzive na področju medosebnih odnosov rastejo kot posamezniki in kot skupnost.

3.3 PREDSTAVITEV IZBRANIH PRIMEROV EKOVASI V TUJINI⁵

3.3.1 Auroville, Indija

Auroville se nahaja v južnem delu Indije, v državi Tamil Nadu. Nekoč manjša ekovas je zrasla v veliko skupnost, ki danes šteje okoli 2.400 članov, od tega jih je zgolj tretjina indijskega porekla, sicer pa prihajajo z vsega sveta in so vseh starosti. Ekovas je nastala z namenom ustvariti skupnost raznolikih posameznikov, ki skupaj živijo zaradi istega cilja: živeti v skladu s sočlovekom, z višjo duhovno zavestjo in v skladu z naravo (enotnost treh aspektov *človek – narava – zavest*).

Mirra Alfassa (1878–1973), znana pod imenom *The Mother* (Mati), ter Aravind Ghose (1872–1950), znan pod imenom *Sri Aurobindo*, sta skupaj razvila vizijo duhovne skupnosti, ki se je leta 1968 manifestirala v obliki ekovasi. Oba sta se v mladosti izobraževala v Evropi, spoznala pa sta se leta 1910. Prizadevala sta si za oživljanje duhovne komponente človeštva, ki naj bi človeka popeljala na višji nivo razumevanja stvarstva. Njuna prizadevanja je podprla tudi indijska vlada in UNESCO. Leta 1999 je indijska vlada sprejela akt, s katerim je zaščitila ime »Auroville« in njegov simbol.

Ustanovna listina Auroville zajema štiri pomembne temelje:

- ne pripada nikomur in vsem obenem, pripada celotnemu človeštvu. Kdor želi živeti v tej skupnosti, naj sprejme zavedanje prisotnosti božanske zavesti v sebi in vseh okoli sebe;
- je kraj nenehnega izobraževanja in rasti, kraj mladosti, ki se nikoli zares ne postara;
- je most med preteklostjo in prihodnostjo, manifest preteklih spoznanj in prihajajočih izkušenj;
- je prostor tako za znanstveno kot tudi za duhovno raziskovanje, živ organizem v obliki človeške skupnosti.

Simbol ekovasi Auroville predstavljata dve koncentrični krožnici, točka v sredini in povezovalne linije med krožnicama. Točka v sredini predstavlja enotnost, notranji krog predstavlja stvarstvo, koncept skupnosti, ravne linije pa simbolizirajo moč izražanja in realizacije.

Slika 16: Simbol ekovasi Auroville (Auroville.org, 2016)

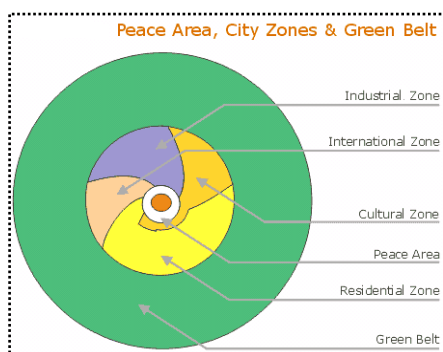
⁵ Zapisi ter slike v podpoglavju so povzeti po informacijah, pridobljenih s spletni strani posameznih ekovasi.

Slika 17: Idejna zasnova ekovasi Auroville v obliki galaksije (Auroville.org, 2016)

Idejna zasnova Aurovilla v fizični strukturi dobiva obliko galaksije. Krožna oblika simbolizira povezanost zemeljskega in duhovnega vidika človeštva. V vsebini želi doseči skladnost in harmonijo z vsemi elementi, ki predstavljajo osnovne potrebe človeka – povezanostjo, bližino, svobodo, harmonijo, mirom, rastjo, razvojem, sodelovanjem, odgovornostjo, solidarnostjo ipd.

Center vasi predstavlja objekt, imenovan *Matrimandir* (duša vasi, dobeseden prevod je »Tempelj Matere«), kraj individualne koncentracije zavesti in miru. Prvi krog okoli centra predstavljajo vrtovi, sledi krog, ki je razdeljen na štiri cone, med katerimi ima vsaka svoj pomen v življenju skupnosti:

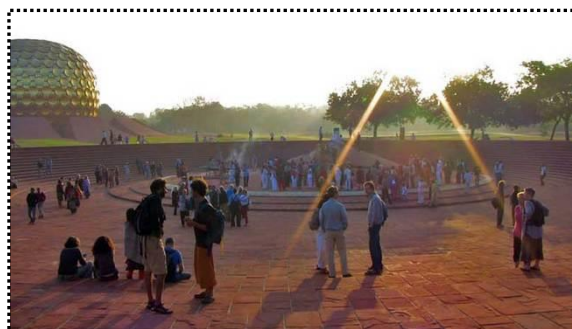

Slika 18: Prostorska zasnova ekovasi Auroville v obliki coninga (Auroville.org, 2016)

- industrijska cona na severu,
- kulturna cona na severovzhodu,
- bivalna cona na jugu in jugozahodu,
- mednarodna cona na zahodu.

Sledi nadaljnji koncentrični pas gozdov, kmetije s kmetijskimi površinami ter bivališča tistih, ki se ukvarjajo z negovanjem tega predela vasi.

Skupnost v Aurovillu je zelo raznolika. Po njihovem mnenju je ravno raznolikost tista, ki lahko ohranja čar življenja in skupnega sobivanja. Prebivalci ekovasi so se sem preselili z vsega sveta, zgolj tretjina jih prihaja iz Indije. Kulturna raznolikost pa ne predstavlja ovire v težnji po skupnem, saj v sobivanju vidijo smisel medsebojnega povezovanja in skozi duhovni aspekt povezanost predstavlja večjo moč in širino zavesti, ki je predpogoj za harmonično sobivanje tolikšne raznolikosti. Konflikti in nesoglasja se seveda pojavljajo tudi v tej skupnosti, rešujejo pa jih s pomočjo srečanj, ki so namenjena prav soočanju vseh udeležencev konflikta. Skupnost izobražuje posameznike, ki premorejo veščine in znanje za reševanje vsakršnih konfliktov, kar dokazuje, da je interes celotne skupnosti konstruktivni dialog med njenimi člani ter skupna rast in učenje skozi izkušnje, kot je na primer navzkrižje interesov.

Slika 19: Eden od odprtih prostorov za druženja in različne dogodke v skupnosti (Auroville.org, 2016)

Auroville je kot globalna skupnost v malem, zato doživlja tudi napetosti, ki izvirajo iz sobivanja raznolikih kultur. Vendar ob tem predstavljajo dober zgled, kako ljudje, kljub

različnim ozadjem, skupaj ustvarjajo to harmonično skupnost s skoraj 50-letno zgodovino. Vsem je skupno dejstvo, da so tu po svoji lastni izbiri in da sprejemajo medsebojne raznolikosti, delo ter pogoje bivanja, ki omogočajo premostitev navideznih razlik zaradi različnih kulturnih, verskih, rasnih in intelektualnih ozadij.

Skupnost danes sestavlja 1.854 odraslih in 633 otrok, skupaj 2.487 prebivalcev. Od tega je 1.213 oseb ženskega, 1.274 pa moškega spola. Prebivalci predstavljajo 49 različnih nacionalnosti, od tega je 1.037 Evropejcev (od tega jih največ prihaja iz Francije in Nemčije, iz Slovenije pa šest), 1.048 Indijcev, ostali pa v različnih deležih prihajajo od drugih (Auroville, 2016).

Slika 20: Pogled na vas iz zraka (Auroville.org, 2016)

Auroville sodeluje tudi z okoliškimi vasi. Okrog 5.000 ljudi iz teh vasi dnevno prihaja na delo v Auroville. Skupnost se zaveda pomena sodelovanja z okolico zunaj svojih meja, prav tako se vaščani obdajajočih vasi zavedajo priložnosti, ki jih v več pogledih predstavlja Auroville. Med njimi vlada

vzajemno spoštovanje in želja po harmoničnem bivanju drug ob drugem, saj edino tako lahko dosežejo skupni cilj, mirno in zadovoljno življenje v povezanosti z naravo in v medsebojnem sodelovanju. Po prepričanju prebivalcev moč zavesti vsakega posameznika krepi moč skupnega zavedanja, ki deluje kot blagoslov vsem, ki so del tega, človek pa je mnogo več kot samo bitje čustvenih in mentalnih vezi v odnosih, kakršnih smo vajeni v zahodnem svetu. Vzhod je od nekdaj predstavljal center duhovne energije in nič nenavadnega ni, da se je takšna skupnost z daljnosežno vizijo manifestirala ravno v tem delu sveta, natančneje v Indiji, prestolnici duhovnosti.

Auroville vodi večdelna organizacijska struktura. Vsi člani so med seboj enakopravni, skupnost in vsi njeni deli imajo horizontalno in ne hierarhične strukture, ki se deli na:

- upravni odbor (skrbi za razvoj ekovasi v smeri zastavljenih ciljev in idealov, sestavljajo ga posamezniki »z vseh vetrov«);
- mednarodni svetovalni svet (deluje kot svetovalna služba za področje upravljanja in razvoja vasi);
- zbor prebivalcev (predstavlja glas prebivalcev in njihovih potreb, ki so sestavno jedro razvojne vizije vasi);
- tajništvo fundacije (imenuje ga indijska vlada in je v pomoč sami fundaciji);
- fundacija (finančni sklad, namenjen raziskovalni dejavnosti, izobraževanju, storitvenim servisom in komercialnim dejavnostim, podprt s strani indijske vlade. Sklad se napaja iz različnih virov, in sicer v 30 % od lastnih prispevkov, 25 % od prispevkov iz tujine, 23 % prispeva indijska vlada, 22 % pa indijski davkoplačevalci.

Slika 22: Rastlinska čistilna naprava v vasi (Auroville.org, 2016)

Slika 21: Eden od umetniških ateljejev v vasi (Auroville.org, 2016)

3.3.2 Torri Superiore, Italija

Ta majhna skupnost z dvajsetimi prebivalci z vsega sveta prebiva v srednjeveški vasici Torri, ki je bila na njihovo pobudo in z zbranimi sredstvi v celoti restavrirana. Znana je po izjemni arhitekturni dovršenosti in ohranjenosti. V tlorisu obsega površino, veliko 50 x 30 metrov, vendar je njena posebnost gradnja v višino, do osem nadstropij, kar skupaj znaša okoli 3.000 kvadratnih metrov površine. Skupina navdušenih posameznikov z vseh koncev sveta je leta 1989 ustanovila organizacijo *Cultural Association*, katere namen je bil obnoviti zapuščeno in propadajočo vas, jo oblikovati v ekovas in kulturni center ter jo z jasno vizijo odpreti za obiskovalce. Organizacija danes šteje 30 članov, od tega je večina tistih, ki v vasi tudi živijo, drugi pa sodelujejo na različne načine. Njihova vizija sledi trajnostnim načelom sobivanja, sodelovanja in solidarnosti. Nahaja se ob vznožju Ligurskih Alp v zahodnem delu Italije, v notranjosti odmaknjene doline, ki jo prečka reka Bevera. Najbližje obalno mesto je od vasi oddaljeno 11 km.

Slika 23: Logotip ekovasi Torri Superiore (www.torri-superiore.org)

Slika 24: Ekovas Torri Superiore predstavlja revitalizacijo nekdanje srednjeveške vasice Torri (Torri-superiore.org, 2016)

Energijo za elektriko in toplo vodo proizvajajo s pomočjo solarnih (fotovoltaičnih) panelov, v primeru, da so potrebe večje, pa jo pridobijo preko podjetja, ki distribuira elektriko, pridobljeno iz obnovljivih virov. Temperatura prostorov pozimi ne zraste nad 18 °C, s čimer privarčujejo velike količine energije. Uporabljajo kompostna stranišča, vsako gospodinjstvo pa ima preprost vir vode, ki jo porabljajo izjemno skrbno.

V okolici objektov so številni permakulturni vrtovi in sadovnjaki ter kokoši, ki se prosto pasejo in od katerih dobijo jajca. Imajo tudi dva osla, ki jim pomagata pri delu z zemljo. Sami pridelujejo veliko hrane – testenine, marmelade, med, olivno olje, začimbe ipd. Hrana, ki jo kupujejo, je iz lokalnih virov in ekološka, prehranjujejo se s svežo in sezonsko prehrano. Vse biološke odpadke kompostirajo, vse ostale odpadke v največji možni meri reciklirajo. Celotna skupnost poseduje skupaj pet avtomobilov, ki si jih med seboj delijo, prav tako spodbujajo potencialne obiskovalce, da jih obiščejo z dobro organiziranim javnim prevozom.

Slika 25: V ekovasi Torri Superiore si pri delu pomagajo tudi z osli (Torri-superiore.org, 2016)

Slika 26: Redna srečanja prebivalcev ekovasi potekajo tedensko (Torri-superiore.org, 2016)

Prebivalci se srečujejo redno, enkrat tedensko, in sprejemajo skupne odločitve na podlagi konsenza. Ta proces soodločanja zahteva veliko mero odgovornosti in dejavnosti vsakega posameznega prebivalca skupnosti. Najprej so predstavljeni vsi predlogi, o njih se odprto pogovorijo, proces dogovarjanja o skupni odločitvi pa poteka toliko časa, dokler se vsi udeleženci ne strinjajo s predlogom. Pristop enakovrednega soodločanja je oblikoval številne pozitivne izkušnje, ki jih radi predstavijo vsem zainteresiranim. S tem načinom se po njihovem mnenju med prebivalci vzpostavlja zaupanje in povezanost.

Pomemben del njihove skupnosti predstavljajo socialne veščine, ki so se jih naučili skozi skupno bivanje, ter številne metode, ki so jih usvojili na delavnicah v različnih ekovaseh. Zanimata jih večja odgovornost do okolja in sočloveka. Prav tako so dejavni na področju trajnostnega lokalnega razvoja. Njihov cilj je namreč čim večja samozadostnost – način življenja, kjer prebivalci sami poskrbijo za pridelavo in predelavo hrane in imajo lasten sistem pridobivanja energije ter težijo k čim manjši produkciji in recikliranju odpadkov. Preizkušajo različne prakse, s katerimi hočejo prikazati možnosti za prehod k bolj trajnostnemu načinu življenja.

Sredstva za bivanje pridobijo z organizacijo številnih delavnic za posameznike in skupine in seminarjev na temo življenja v ekološki skupnosti in trajnostnega načina bivanja. Prav tako so odprti za turistično dejavnost, ki vključuje nočitve gostov in kulinarčne užitke. Obiskovalci imajo možnost druženja z domačini predvsem med

Slika 27: Ozke ulice so dediščina zasnove srednjeveške vasi (Torri-superiore.org, 2016)

skupnimi obroki, kjer je veliko potenciala za tkanje medsebojnih vezi in spoznavanje skupnostnega načina življenja neposredno v stiku s prebivalci ekovasi.

Sprejemajo tudi prostovoljce, ki v zameno za pomoč pri delu dobijo prenočišče in hrano ter obilo življenjskih izkušenj in veščin.

Njihovo vodilo pri uspešnem sobivanju temelji na socialnih veščinah, ki so jih gradili skozi več kot dvajsetletno zgodovino obstoja skupnosti. Socialni procesi (druženje, sestanki, izražanje, dogovori, odločevanje na principu konsenza) ohranjajo zdravo jedro skupnosti in predstavljajo primer revitalizirane vasi in dobre prakse sobivanja v oddaljenem kraju.

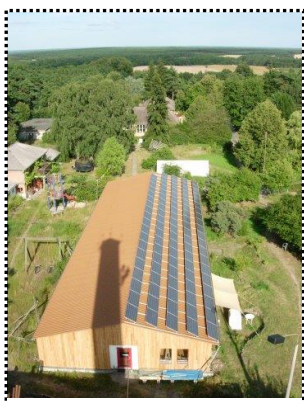
3.3.3 ZEGG, Nemčija

ZEGG je nemška kratica, ki pomeni »Center za oblikovanje eksperimentalne kulture«. Ekovas se nahaja jugozahodno od Berlina in ima več kot dvajsetletno zgodovino. Danes združuje dobrih 100 prebivalcev, med katerimi je okoli dvajset otrok in mladostnikov. V začetku je bila to precej homogena skupina navdušenih posameznikov, ki so na zapuščenem območju nekdanjih državnih prostorov ustanovili manjšo skupnost.

Danes je to izjemno raznolika skupnost znanstvenikov, raziskovalcev, umetnikov, družin in posameznikov, ki jim je skupna želja po sobivanju, odprtih medosebnih odnosih in osebnostni rasti.

Prebivalci skupnosti se srečujejo na rednih tedenskih srečanjih, kjer izmenjujejo informacije, doživljanja, rešujejo skupne in individualne probleme ter v vseh pogledih sodelujejo in se povezujejo. Poleg srečanj se družijo tudi skozi številne glasbene in umetnostne dogodke, filozofske debate, festivale v pozdrav prihoda letnih časov, delavnice, seminarje, druženja po principu odprtega prostora ipd.

Na konferencah, ki jih organizirajo za vse zainteresirane, si zastavljajo vprašanja, kot je to, kakšno je lahko življenje v sobivanju in harmoniji, kjer človek usmerja svojo zavest in energijo vase in kjer se med ljudmi spletajo vezi na temelju zaupanja in sodelovanja.

Slika 28: Strehe objektov so pokrite s sončnimi celicami (Zegg.de, 2016)

Sredstva za življenje pridobivajo z organizacijo dogodkov ter z najemninami stanovalcev in profitnih organizacij znotraj skupnosti. Člani skupnosti so finančno soodvisni, vsak prispeva po svojih močeh z znanjem, sredstvi, delom in časom. Denar ni edino sredstvo menjave. V skupnosti je prisotna miselnost delitve stroškov. Eden temeljnih principov bivanja v skupnosti je ekologija. V veliki meri pridelujejo lastno hrano po principu permakulture. Sodelujejo s širšo lokalno skupnostjo in so aktivni tudi na regionalni ravni, saj spodbujajo razvoj lokalne trajnostne ekonomije.

Prehrana je vegetarijanska in pogosto tudi veganska, s skoraj izključno ekološkimi sestavinami. Za takšen način prehranjevanja so se odločili kot skupnost, ki želi slediti življenju v skladu z naravo in v harmoniji z živimi bitji.

Način življenja, ki ga zagovarjajo, je združevanje naprednih tehnologij v odgovornem odnosu do okolja ter notranja rast skozi odnose in druženja. Zelo so odprti za razlike med ljudmi, zato v skupnosti veje močan duh brezpogojnega medsebojnega sprejemanja. Zavedajo se, da so skupaj močnejši in da lažje dosežejo zastavljene cilje. Pri takem pristopu, pravijo, pa je predpogoj za to, da lahko poteka med člani v vsakem oziru karseda nekonfliktna komunikacija in konstruktivni pristop k reševanju problemov, potrebna velika stopnja zrelosti oziroma razvitosti zavesti vsakega posameznika.

Njihova posebnost so svobodni medsebojni odnosi vsakršnih vrst, v skupnosti bivajo tako posamezniki kot družine, prijatelji, sostanovalci, homoseksualci, tisti, ki so zavezani monogamiji in tudi tisti, ki so odprti za svobodna partnerska razmerja. Zagovarjajo popolno sprejemanje vseh oblik odnosov, saj je v njihovem pogledu bistvena medsebojna komunikacija in ne individualne odločitve o tem, v kakšnem intimnem odnosu želi posameznik živeti.

Slika 29: Skupnost v ekovasi Zegg je številna (Zegg.de, 2016)

Sprejemajo izražanje ljubezni v vseh oblikah, odpirajo pa tudi prostor za izražanje frustracij in nesoglasij, ki jih rešujejo s podporo, znanjem in ljubeznijo celotne skupnosti.

V številnih letih sobivanja so se naučili veliko o medsebojni komunikaciji v skupnosti, kar se občuti na vseh področjih vsakdanjega življenja skupnosti.

3.3.4 Damanhur, Italija

Večjezična skupnost Damanhur sestoji iz več manjših duhovnih skupnosti, v katerih skupno biva okoli 600 prebivalcev. Imajo svojo univerzo, šolo, valuto in kulturo. Nahaja se ob vznožju Alp severno od Torina. Razteza se v radiju 15 km v zeleni dolini, imenovani Valchiusella. Ustanovljena je bila leta 1975 na podlagi vizije, ki jo je podal Falco

Slika 30: Skupnost v Damanhurju šteje okrog 600 prebivalcev (Damanhur.org, 2016)

Tarassaco, duhovni vodja skupnosti. Sestavlja jo 25 manjših skupnosti, v katerih skrbijo za medsebojno komunikacijo, socialne odnose, raznorazne oblike sodelovanja, soodločanje ter druženje skozi ples, glasbo in umetnost. Skupnosti se med seboj povezujejo na številnih dogodkih, ki se prirejajo znotraj Damanhurja.

Slika 31: Notranjost enega od templjev v vasi (Damanhur.org, 2016)

pomemben temelj skupnega sobivanja, saj je ohranjanje povezanosti v tako veliki skupnosti velik izziv. Zato so prebivalci porazdeljeni na manjše skupnosti do 20 posameznikov, v primeru, da skupnost pridobi več članov, pa se razdeli na dve manjši skupnosti. Na ta način zagotavljajo pravšnje število članov, ki lahko ohranjajo in gradijo medsebojne odnose. Ta pristop se je izkazal za zelo uspešnega pri procesu širjenja skupnosti, saj so različne izkušnje v praksi pokazale na probleme, ki jih prinaša preštevilna skupnost. V Damanhurju so ta izziv rešili z oblikovanjem majhnih skupnosti in jasno napisano ustavo. Leta 2005 so pridobili nagrado Združenih narodov za primer uspešne prakse trajnostne skupnosti.

Slika 32: V Damanhurju bivajo številne družine (Damanhur.org, 2016)

Damanhur kot celotna skupnost ima tudi svojo ustavo in sledi duhovnim vrednotam povezanosti človeka z višjimi oblikami zavesti. Obenem poudarjajo, da je duhovnost zgolj del življenja, enako pomembne so medčloveške vezi in veselje, ki ga prinaša bivanje s sočlovekom. Ustavo so napisali z namenom, da v njej jasno opredelijo vrednote in cilje, ki jim želijo slediti kot skupnost. Po njihovem mnenju je to

V skupnosti je poskrbljeno tudi za otroke, ki se šolajo v tamkajšnji šoli. Ta sledi državnemu kurikulumu za izobraževanje otrok, vnaša pa številna druga znanja, veščine, sposobnosti, ki širijo obzorje in učijo za življenje.

Zaradi številčnosti skupnosti imajo jasno vodstveno strukturo, ki pa deluje na zelo človeški ravni – tisti, ki zasedajo določene položaje, so namreč popolnoma enakovredni

vsem ostalim prebivalcem, le z razliko, da nosijo odgovornost za vodenje skupnosti v smeri zastavljenih ciljev. Vsaka manjša skupnost (*nucleus*) ima svojega vodjo, ki skrbi za delovanje skupnosti – upravljanje gospodinjstev in stroškov, organizacijo sestankov med člani skupnosti, moderatorstvo in reševanje skupnih problemov. Ob koncu vsakega leta vodenja vsi člani skupnosti ocenijo delo vodje in podajo svoja razmišljanja. Vsak vodja se zaradi neposredne komunikacije s prebivalci zelo posveti svoji funkciji in ima skozi konstruktivno vrednotenje njegovega dela s strani prebivalcev priložnost za osebno rast in napredek.

Nekatere skupnosti se med seboj povezujejo, ker imajo podobne interese, zato je na čelu takšne federacije t. i. *kapitan*, ki svojo funkcijo opravlja leto dni in čigar delo se ob koncu prav tako vrednoti. Vsi vodje skupnosti se med seboj redno tedensko srečujejo, poročajo o dogajanju v skupnosti in si medsebojno pomagajo pri premoščanju izzivov in problemov na vsakdanji ravni. Najvišja raven koordinatorjev skupnosti v Damanhurju sta tako imenovana Kralja, ki svojo funkcijo opravljata pol leta. Pomembna lastnost celotne strukture je nenehna komunikacija med tistimi na vodstvenih mestih in preostalimi prebivalci. Odgovornosti so jasno določene, vendar ima vsak posameznik možnost izražanja pomislekov in mnenj, tako da se prebivalci ne počutijo odrinjenih stran od procesa odločanja. Prav vsi imajo tudi možnost neposrednega stika z vodilnimi, ki so dolžni zastopati mnenja posameznikov. S tem zagotavljajo, da se sliši glas vsakega prebivalca. Odločitve sprejemajo po principu večine, pri sprejemanju odločitev pa vsi, ki se ne strinjajo z večino, vedno dobijo prostor za izražanje svojih misli, občutkov in pogledov, skupnost pa nato skupaj poišče možnost rešitve. Prebivalci so na ta način vpeti v vse procese in tudi vajeni aktivnega vključevanja, kar dejansko ustvarja visoko stopnjo demokracije v skupnosti.

Slika 33: Skupnostnih srečanj se udeležuje večina njenih prebivalcev (Damanhur.org, 2016)

Sprememb se ne bojijo in se jih ne izogibajo: vse stvari, od ustave do same organiziranosti skupnosti, je možno postaviti pod vprašaj, če se v praksi izkaže, da ne delujejo.

Slika 34: Stavbe v Damanhurju so nizke, eno ali dvonivojske (Damanhur.org, 2016)

Njihova filozofija delovanja je jasna – skupnost v prvi vrsti pomeni skupino, združenje posameznikov, kar pomeni, da je posameznik temeljni člen skupnosti. Ljudje so najdragocenejši element te skupnosti, in ravno tolikšna raznolikost na enem mestu je tista, ki daje tej skupnosti poseben čar. Njihovi temelji so medsebojno razumevanje, sprejemanje in zaupanje. Vrednote, ki jih napaja njihova duhovna

usmerjenost v človeka kot vira vsega svetega na zemlji. Njihova duhovnost se ne obrača stran od človeka in »od zgoraj« narekuje način življenja, temveč izhaja iz vsakega posameznika in z medsebojnimi odnosi. Na ta način so zmožni premostiti številne izzive, s katerimi se srečuje vsaka skupnost.

3.4 PREDSTAVITEV EKOVASI V SLOVENIJI

3.4.1 Trajnostni park Istra, Hrvoji

Trajnostni park Istra (v nadaljevanju TPI) ima svoj sedež v kraju Hrvoji v Slovenski Istri, uro in pol vožnje iz Ljubljane in pol ure vožnje oddaljen od Kopra, blizu meje s Hrvaško. To lokacijo so izbrali zaradi ugodne klime in potenciala, ki ga po njihovem mnenju predstavlja celotna Istra. Kot so zapisali na svoji spletni strani, je TPI »sad izjemnosti sodelujočih, ki združuje širok spekter individualnih kvalitete«. Kot skupnost želijo preko dela in učenja v praksi ter z delom na sebi preseči okvir običajne organizacije ter v ospredje postaviti vrednote sodelovanja in povezovanja, medsebojne odnose in sonaravno delovanje in bivanje.

Njihova vizija je trajnost v praksi. Zanimajo jih dejanja, ne besede, kar dokazujejo s številnimi akcijami v zgolj letu dni obstoja. Svoje poslanstvo vidijo v usmerjanju trajnostnega razvoja v regiji in širše ter v povezovanju tradicije, tehnologije in sodobnih znanj. Njihove osrednje vrednote so predanost delu, delo za skupno dobrobit, znanje, motivacija in razkošna preprostost.

Zastavili so si naslednje cilje:

- podpora organizacijam in posameznikom, ki delujejo na področju trajnostnih praks in razvoja podeželja,
- konkretne aktivnosti v prostoru v sodelovanju z drugimi organizacijami in inštitucijami,
- povezovanje z lokalno skupnostjo,
- izvajanje izobraževanj za različne ciljne skupine,
- zavzemanje za obujanje obdelovalnih zemljišč v smeri večje samooskrbnosti regije,
- center povezovanja z mednarodnimi organizacijami, njihovimi znanji in izkušnjami,
- delo s prostovoljci.

Slika 35: Prostovoljci v TPI pogosto priskočijo na pomoč domačinom pri delu in opravilih (Parkistra.com, 2016)

Slika 36: Prenova notranjosti starega župnišča po principih naravne gradnje (Parkistra.com, 2016)

Slika 37: Prenova strehe glavnega objekta (Parkistra.com, 2016)

Pri zagonu projekta TPI ustanovitve leta 2014 sodeluje šest posameznikov. Z lastnimi in zbranimi sredstvi so odkupili objekt, ki je poprej služil kot župnija, hektar zemlje in material za obnovo, nekaj pa so ga pridobili s sredstvi sponzorjev. Zaradi dotrajanosti objekta so morali skoraj vse podreti, razen zunanjih kamnitih zidov, ki so jih obdržali. Tako je danes objekt s svojo zunanjo podobo še vedno del okolice, kot je bil nekoč. V letu dni so ga obnovili s pomočjo številnih tujih in domačih prostovoljcev, in danes služi kot objekt skupnega bivanja in center za nadaljnje aktivnosti v smeri trajnostnega razvoja. Njihovi nadaljnji načrti vključujejo obnovo bivše šole v vasi, ki bo služila za potrebe izobraževalne dejavnosti, organizacije delavnic, seminarjev in prenočišč za prostovoljce ter udeležence številnih dogodkov, ki jih načrtujejo.

Slika 38: Prenovljena notranjost skupnega objekta (Parkistra.com, 2016)

Na začetku bili lokalni prebivalci do njih zadržani, saj so mislili, da so samo še ena skupina t. i. alternativcev, ki imajo svojevrsten pogled na svet, in da so jih s svojimi idejami prišli učiti, kako naj živijo v lastnem okolju. Postopoma se je med njimi razvilo zaupanje in želja po sodelovanju, saj so domačini uvideli, da se prišleki želijo učiti od njih in da je v slogi moč, s katero lahko dosežejo več, za dobrobit vseh. Sedaj so v dobrih odnosih in to jim največ pomeni, saj njihov interes ni ustvarjati konflikte in razdor v skupnosti, temveč vzpostavljati sodelovanje in povezovanje. Njihov cilj pri delu s prostovoljci je tudi širiti znanje in izkušnje, ki se potem prek zainteresiranih in motiviranih posameznikov prenesejo v druge skupnosti.

Slika 39: Sortiranje gradbenega materiala za obnovo (Parkistra.com, 2016)

Ena izmed idej, ki še čaka na uresničitev, je obuditev zapuščene vasi Močunigi na sosednjem hribu, ki bi jo postopoma preoblikovali in naselili kot ekovas. To je dolgoročen projekt, ki čaka na aktivne in zainteresirane posameznike, da ga pripeljejo v življenje.

Najpomembnejši del trenutnega delovanja predstavlja delo s prostovoljci in sodelovanje z lokalno skupnostjo. V TPI so mnjenja, da lahko samo povezovanje z obstoječimi skupnostmi in njihovimi prebivalci prinese trajno sožitje med novimi in starimi naseljenci regije. Slednji precej bolje poznajo svoje okolje in njegove potrebe, zato so prvi naslov za vse informacije, ki so potrebne pri uvajanju sprememb v prostoru in spodbujanju razvoja in življenja v regiji.

3.4.2 Mokri Potok, Kočevska Reka

Mokri Potok je kraj, ki se nahaja v občini Kočevje, v dolini Kočevske Reke. Včasih so tu bivali kočevski Nemci, v času druge svetovne vojne pa so te kraje zapustili. Medtem ko so se v okoliške vasi po vojni naselili

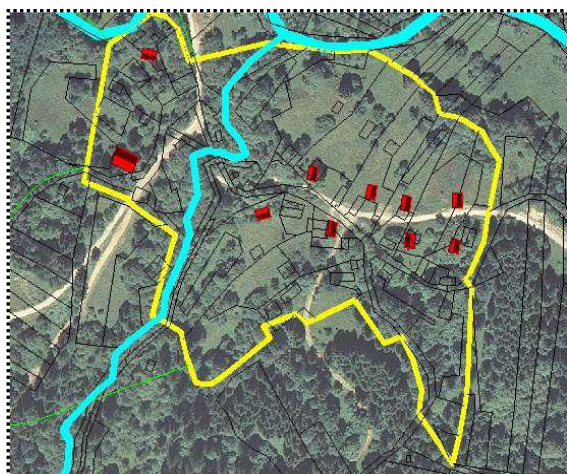
Slika 40: Pogled na osrednji prostor bodoče ekovasi z gozdovi v ozadju (Mokri-potok.si, 2016)

Slovenci, so Mokri Potok že leta 1965 zapustili zadnji prebivalci. Danes je lastnica večjega dela zazidljivih površin v vasi Zadruga Mokri Potok, ki so jo ustanovili posamezniki z namenom ponovne naselitve tega odmaknjenega kraja.

Glavni razlog za umestitev ekovasi v tako odmaknjeno območje je ravno neokrnjena narava, kjer vladata mir in divjina. Divje živali na mestu bodoče ekovasi so vsakdanji prizor. Bivanje v takšnem okolju ni za vsakega, pravijo v Zadrugi Mokri Potok. Okolje te prisili v sodelovanje in sožitje, povezuje skupnost, obenem pa nudi mir, po katerem hrepeni sodobni človek. Širša okolica vasi ponuja veliko priložnosti za razvoj sonaravnega načina življenja. Vode, zemlje in lesne biomase je dovolj za življenje, prednost Mokrega Potoka pa je tudi odmaknjenost od večjih središč in drugih naselij. V vasi med drugim načrtujejo sonaravni turizem v obsegu, ki ne obremenjuje okolja in ne razdira harmonije med človekom in naravo.

Turizem pa ni glavna načrtovana dejavnost v kraju. Temeljno vodilo je sobivanje več družin kot osnovnih celic v skupnosti, ki si med seboj pomagajo pri delu in tvorijo družabno življenje vasi. Obujajo vrednote povezanosti, sodelovanja in solidarnosti v odnosih, pa tudi tradicijo gradnje enodružinskih hiš s pripadajočo obdelovalno zemljo, ki zagotavlja preživetje vsaki družini. V načrtu je predvidenih osem individualnih objektov in eden skupni, z možnostjo širitve skupnosti na višje ležeči hrib, kjer je nekoč prav tako stala vas z imenom Sadni hrib, od Mokrega Potoka oddaljena 1 km.

Arhitektura novih objektov predvideva ohranitev tradicionalne lokalne gradnje, z dvokapnico, majhnimi okni in dvema etažama (pritličje in nadstropje). Le južna stran objektov bo modernizirana in opremljena z več steklenimi površinami, ki bodo nudile več svetlobe v notranjosti objektov. Pri gradnji bodo uporabili zgolj naravne materiale.

Slika 41: Idejna zasnova postavitve objektov v vasi Mokri potok (Kovač in sod., 2012)

Imajo lastni vodni vir, uporabili pa bodo tudi vodo iz kapnice. Energetsko bodo v največji možni meri samozadostni, rabo virov bodo zmanjšali na minimum, ob zagotavljanju osnovnih potreb po energiji in vodi. Z delom na domu in na daljavo nameravajo zmanjšati uporabo avtomobila na minimum. Razvijati želijo obrt, turizem in kmetijstvo ter organizirati različne dogodke in izobraževanja na temo sonaravnega bivanja, sonaravne gradnje, bivanja v skupnosti ipd.

Bodoči prebivalci Mokrega Potoka so družine, ki si želijo bolj povezujočega načina bivanja v objemu narave, stran od mestnega vrveža, v sožitju z drugimi sokrajanji. Zavedajo se izziva, ki ga ima ustanavljanje nove skupnosti v prostoru ter nesprejetosti s strani prebivalcev bližnje lokalne skupnosti. Verjamejo, da lahko z vztrajnostjo, pozitivnim pristopom k reševanju konfliktov in zgledom dobre trajnostne prakse postopoma zgradijo zaupanje tudi s krajanji okoliških krajev in skupaj najdejo način za sodelovanje in medsebojno podporo.

Dediščina nekdanjih vasi Kočevarjev je okvir, ki ga želijo spoštovati tudi novi prebivalci ekovasi Mokri Potok in Sadni Hrib. Po njihovem mnenju je v mnogih pogledih zgled iskati v načinu življenja.

V novi ekovasi bo število prebivalcev tolikšno, kolikor jih lahko okolje trajnostno preživi. Tudi meja med gozdom in nekdanjo kulturno krajino je še razvidna. Pomemben del novega pristopa je tudi zaupanje v tradicijo obdelovanja zemlje, saj v Mokrem Potoku menijo, da so staroselci točno vedeli, katera zemlja in katera lokacija je primerna za obdelovanje in katera ne.

Slika 42: Idejna zasnova postavitve objektov v vasi Sadni hrib (Kovač in sod., 2012)

V Mokrem Potoku predvidevajo gradnjo devetih individualnih hiš ter skupnega objekta, prav tako v vasi Sadni Hrib. Natančnejša urbanistična zasnova bo določena z OPPN (občinskim podrobnim prostorskim načrtom). Skupno je na obeh območjih predvidenih maksimalno šestnajst individualnih bivalnih objektov in dva skupna. Slednja bosta služila za skupne aktivnosti, nastanitve obiskovalcev ter izvajanje seminarjev, delavnic in izobraževanj na temo sonaravnega

življenja, taborjenje za mlade ipd. Izhodišče za zasnovo projekta ekovasi na Kočevskem je zasnovati in bivati na trajnosten način, ki se odlično staplja z neokrnjeno naravo Kočevske. Ti kraji so med drugo svetovno vojno kakor in o njej doživeli precejšnje pretese. Ljudje v sosednji lokalni skupnosti Kočevska Reka veljajo za zaprte in nezaupljive, predvsem pa nimajo dolge tradicije bivanja na tem območju. Kljub temu je cilj nove ekovasi in njenih prebivalcev, da bi s prijaznostjo, dostopnostjo, sodelovanjem, pomočjo in dobrim zgledom zgradili zaupanje z domačini in se povezali za dobrobit in blaginjo vseh, ki živijo v teh odmaknjenih krajih. Ravno izoliranost te čudovite doline od preostalega dela občine Kočevje predstavlja prednost takšnega načina bivanja, kot ga predvideva ekovas.

4 ANALIZA DEJAVNIKOV SODOBNIH SKUPNOSTI

4.1 KONCEPT POSAMEZNIKOVEGA DOŽIVLJANJA SKUPNOSTI

Doživljanje skupnosti je notranje vodilo posameznika in pogoj za uspešen razvoj skupnosti, ki ji pripada. Skupnost predstavlja velik potencial za kakovostnejše življenje vsakega posameznika, vendar le v primeru, da ne povzroča občutkov utesnenosti in manka svobode, ki je v sodobnem času pomembna vrednota. Posameznik se je komaj dobro osvobodil pritiskov tradicionalne skupnosti, kjer ni bilo prostora za individualne potrebe, temveč je bilo vse podrejeno skupnemu ter moralnih vrednotam. Mesto, kot nasprotje tradicionalnemu podeželskemu naselju, je s svojo anonimnostjo in spodbujanjem individualizma pri ljudeh poskrbelo za večji občutek svobode. A vendarle smo ljudje socialna bitja, in skozi lastna življenja doživljamo pomen, ki ga ima medsebojno sodelovanje predvsem za našo lastno, nenazadnje pa tudi za skupno dobrobit. Skupnost se lahko izraža skozi sobivanje v prostoru, večji in pomembnejši prispevek pa ima kot način sobivanja, v katerem ljudje sodelujejo in se povezujejo na številne načine.

Avtorja McMillan in Chavis v svojem delu predpostavljata, da največjo možno stopnjo razumevanja nekega pojava ponudi redukcija na njegove najosnovnejše dele. Pritrjuje jima Sarason, ki pravi, da občutek za skupnost pomeni odnos med celoto (skupnostjo) in delom (posameznik), v katerem sta oba bistvena za uspešno skupno delovanje (Sarason, 1986, cit. po Jeriček, 2004).

Njuno delo *Sense of community* (»Občutek skupnosti«) iz leta 1986 predstavlja pojem skupnosti skozi dva temeljna vidika – prostorsko-geografskega (soseska, vas, mesto) in relacijskega. Slednji se nanaša na skupnost kot skupek prostorsko neodvisnih medosebnih odnosov. Pomembno je omeniti, da se oba vidika medsebojno ne izključujeta, saj se sodobne skupnosti – kot je napovedal že Durkheim (cit. po Giddens, 1995) – oblikujejo predvsem na podlagi skupnih interesov in ciljev in so manj prostorsko determinirane.

Kim in Kaplan (2004) sta občutek skupnosti opredelila kot:

- navezanost na kraj, občutek povezanosti in potrebo po vključenosti;
- skupnostno identiteto vsake skupnosti v svoji unikatnosti, homogenosti in intimnosti;
- željo po socialni interakciji med člani skupnosti in razvoj prijateljskih vezi.

Moč skupnosti se tudi po mnenju McMillana in Chavisa odraža v medsebojnem sodelovanju, druženju, skupnem reševanju problemov in odločanju po principu konsenza, preživljanju skupnega časa in vlaganju v razvoj skupnosti ter v čustvenih povezavah med člani v obliki naklonjenosti in zaupanja.

4.1.1 Štiri ravni delovanja skupnosti

McMillan in Chavis sta opredelila štiri ravni, ki tvorijo trdnost, moč in uspešnost skupnosti:

a) članstvo (angl. *Membership*)

Avtorja to raven opišeta kot niz interakcij, ki določajo, kdo je del skupnosti in kdo ne. S pripadnostjo skupnosti so opredeljene pravice in dolžnosti vsakega člana. Na drugi strani pa skupnost posamezniku zagotavlja podporo in spodbuja vedenje, ki je ugodno za skupnost kot celoto. Članstvo se izraža skozi pet temeljnih značilnosti:

- Meje skupnosti

Pri tem ne gre toliko za prostorske meje skupnosti, temveč za pravico (in potrebo) biti del nečesa širšega, kar se neposredno navezuje na občutek varnosti in pripadnosti.

- Občutek varnosti

Ljudje potrebujemo meje, okvirje delovanja, saj nam to predstavlja primaren občutek varnosti, ki je hkrati človekova temeljna potreba.

- Občutek pripadnosti in identitete

Oba vidika se združita v temeljni potrebi vsakega človeka po sprejetosti, po potrebi biti sprejet in sprejemati druge. V skupnosti, ki naj bo sestavljena iz enakovrednih članov, je sprejemanje pomemben del skupnega zavedanja, saj v posamezniku vzbuja motivacijo, ki je nadalje povezana naslednjo značilnostjo.

- Aktivna udeležba

Ta dejavnik vpliva na večjo čustveno navezanost v odnosu posameznika do drugih posameznikov in do skupnosti kot celote. Z aktivno udeležbo v skupnosti se v posamezniku krepi občutek pripadnosti in poistovetenja s skupnostjo.

- Skupni simbol skupnosti

»Simbol skupnosti je v sociološkem pogledu na skupnost to, ker je celica v biološkem pogledu na človeka in atom v odnosu do fizičnega sveta« (Nisbet in Perrin, 1977: 47, cit. po McMillan in Chavis, 1986: 10). Simbol oziroma dogovorjen sistem simbolov je torej temeljna enota identitete neke skupnosti. To je lahko vidno v imenu, logu, prostorskih obeležbah in arhitekturnem stilu, na nacionalni ravni pa se lahko izraža kot zastava, grb, jezik, državni praznik ipd.

b) Moč vplivanja (angl. *Influence*)

Zelo pomemben del posameznikove želje po pripadanju določeni skupnosti je zavedanje, da imamo moč in vpliv pri odločanju o problemih in zadevah skupnosti, ki ji pripadamo ali ji želimo pripadati. Številne študije potrjujejo, da je človekova temeljna potreba po skladnosti lastnih prepričanj in pogledov s tistimi, ki predstavljajo vrednote skupnosti, ki ji pripada. Pri tem je pomemben dejavnik način, na katerega se srečajo vrednote skupnosti in posameznika,

in sicer po principu konsenza (angl. *consensus*), ki ga omenja že Tönnies (1999). Posameznik je bolj motiviran kot član skupnosti, v kateri je njegov glas oz. njegovo mnenje upoštevano v enaki meri kot glas vsakega drugega posameznika. Pozitivno pri tovrstnem pristopu je, da posameznik prispeva v skupnost in je njen del, obenem pa je svoboden. Negativni vidik je v tem, da je lahko vpliv skupnosti premočan in zahteva prilagajanje posameznikovega vedenja skupnosti.

c) Integracija in izpolnitev posameznikovih potreb (angl. *Integration and Fulfillment of Needs*) skozi dejavnosti (v) skupnosti

Ta kriterij se izraža skozi uspešnost in sposobnost skupnosti kot celote, da zagotavlja posamezniku izpolnitev njegovih temeljnih in drugih potreb in občutkov. Pogoji za to je skupen sistem vrednot, prioritet in ciljev, ki pripeljejo do takšne izpolnitve na nivoju posameznika. Skupne vrednote so lepilo vsake skupnosti, saj delujejo povezovalno in ustvarjajo medsebojno naklonjenost in zaupanje med pripadniki iste skupnosti. Močna skupnost je sposobna obstati le, če zagotavlja prostor, kjer se lahko srečajo potrebe slehernega njenega člana, skozi katere se dosežajo skupni dogovori.

d) Čustvena povezava (angl. *Shared emotional connection*)

Pod »čustveno« ni mišljen romantični vidik, temveč čustva kot inherentna lastnost človekove narave, ki se izraža v obliki naklonjenosti, povezanosti, zaupanja, sprejemanja in pripadnosti med člani določene skupnosti. Stopnja povezanosti med člani je odvisna od količine medsebojnih interakcij, njihove kakovosti in vsebine. Prav tako se stopnja zaupanja krepi skozi (uspešno) skupno reševanje problemov in vsakdanjih izzivov v skupnem življenju ter v skupnih doživetjih. Slednja imajo veliko težo pri medsebojni navezanosti članov in omogočajo tudi večjo odprtost med njimi in delovanje skupnosti kot celote. Skupna doživljanja in doživetja skozi dogodke in izzive krepijo tudi duhovne vezi med posamezniki, torej tiste najgloblje aspekte človekove biti. Pomen čustvenih vezi je v svojem delu *Skupnost in družba* (1999) omenil tudi Tönnies, in sicer je ta aspekt označil kot lastnost lokalne skupnosti, t. i. *Gemeinde* (iz katere izhaja tudi izraz *Gemeinschaft* ali »skupnost«).

4.1.2 Uporabnost koncepta pri razumevanju skupnosti

Definicije in opisi, ki označujejo skupnosti, so številne. S svojim raziskovanjem skušam dokazati, da je ekovas sodobna oblika skupnosti. Sodobna, ker je v skladu s sodobnimi potrebami, ki združujejo tako individualno svobodo posameznika kot tudi njegovo potrebo po integraciji v okolje, v družbo, v skupnost. Ekovas je le ena od *oblik* skupnosti, h kateri stremijo ekološko ozaveščeni posamezniki, ki želijo živeti na bolj trajnosten način in v stiku z naravo.

S teoretičnim raziskovanjem in spoznavanjem različnih skupnosti po svetu sem prišla do ugotovitve, da so mnogim skupnostim skupne nekatere značilnosti, ki posameznike povezujejo v ta način bivanja. Za potrebe primerjave ter razumevanja različnih oblik

skupnosti in njihovih značilnosti sem se odločila za enoten koncept presoje različnih vidikov ter uporabila McMillanov in Chavisov koncept *občutek skupnosti*.

Skupnosti se spreminjajo skozi čas, zato je težje opredeliti enotne kriterije, po katerih bi jih lahko primerjali med seboj. Vendar pa nekateri vidiki skupnosti ostajajo nespremenjeni kljub času in družbi, v kateri se neka skupnost nahaja.

Berovič N. Ekovas kot nova oblika skupnosti v prostoru.

Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2016

4.2 PRIMERJAVA ZNAČILNOSTI IN ELEMENTOV RAZLIČNIH OBLIK SKUPNOSTI

Preglednica 2: Prikaz primerjave značilnosti in elementov različnih oblik skupnosti

Področja	Skupnost	Tradicionalna skupnost	Sobivanjska skupnost	Virtualna skupnost
Članstvo	skupnost opredeljuje skupina ljudi živečih na določenem kraju	dodeljena skupnost	izbirna skupnost	osvobodjena skupnost
		lokalna in odnosna skupnost	odnosna skupnost novi lokalizem (gl. podpoglavje 2.1.4.)	zgolj virtualna dimenzija
		članstvo določeno z rojstvom	popolna enakovrednost članov	posameznik lahko pripada več skupnostim hkrati
		socialna hierarhija in jasno dodeljene vloge		
		posameznik je pripadal eni skupnosti		
Meje skupnosti	lokaliteta skupnosti: prostor je obenem okvir in kontekst interakcij	vzpostavi se na temelju skupnega bivanja in dela	okvir skupnosti je določen s trajnostnim načinom bivanja	ni določena z odnosi in prostorom
		vezana na prostor	odprtost do novih članov	virtualna dimenzija združevanja
		lokalne tradicije, običaji in prazniki	skupna opravila in delovanje	odprta, nejasne meje, nestalna
	interakcije so podlaga za socialno integracijo	stalna, z jasnimi mejami	prostorsko določena	
		zaprta, ne povezuje se z drugimi skupnostmi, težje sprejme prišleke	dogovorjen sistem pravil in načel delovanja	dostopna vsakomur
		samozadostna enota s stalnim prebivalstvom		
Občutek varnosti	skupnost lahko omogoča občutek varnosti v mnogih pogledih, odvisno od značaja skupnosti	temelji na prostorski ter čustveni bližini in medsebojni solidarnosti, močne socialne vezi, predvsem sosedске in sorodstvene	temelji na povezanosti, sodelovanju, odprtosti, zaupanju, sprejemanju drugačnosti	temelji na anonimnosti, svobodi izražanja, individualnosti

se nadaljuje

Berovič N. Ekovas kot nova oblika skupnosti v prostoru.

Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2016

nadaljevanje

Področja	Skupnost	Tradicionalna skupnost	Sobivajska skupnost	Virtualna skupnost
Pripadnost in identiteta	pripadnost je posledica istovetenja posameznika s skupnostjo	pripadnost glede na krvno sorodstvo, zakonsko zvezo, religijo, običaje, skupno odgovornost za določena opravila, enak način življenja sovaščanov	enakovrednost potrebe po svobodi in pripadnosti obenem	posameznik se z drugimi povezuje zaradi doseganja določenega interesa
	s pripadnostjo skupnosti se (do neke mere) odrečemo svoji avtonomnosti in pristanemo na sklepanje kompromisov		pripadnost je povezana z lastno izbiro skupnosti, ki ji posameznik želi pripadati	iskanje lastne identitete skozi neštete možnosti komuniciranja in informacij.
		kraj rojstva je pomemben del identitete posameznika	identiteta posameznika temelji na načelih delovanja skupnosti	vsak član lahko prevzame poljubno identiteto, oblikuje jo sam s svojo voljo
Aktivna udeležba	dobro povezane skupnosti imajo večjo zmožnost organiziranja skupnih akcij	v delo na kmetiji so bile vključene vse generacije	sodelovanje vseh v procesu načrtovanja in gradnje skupnosti	posamezniki se poljubno vključujejo v razprave
		posamezniki nimajo vsi enake pravice glasovanja o zadevah skupnosti	enakopravnost pri odločanju o skupnih zadevah	večja aktivnost pomeni večjo prepoznavnost
Vrednote skupnosti	enotnost, trajnost, pristno sožitje, vzajemnost, posedovanje in uživanje skupnih dobrin	delo, družina, religija, običaji, lokalni prazniki, medgeneracijska solidarnost, pomoč, tradicija, zemlja	svoboda, znanje, sposobnosti, ekologija, enakopravnost, aktivnost, odgovornost, duhovnost, harmonija, narava, sodelovanje, vzajemnost, solidarnost, odprtost, skupna načela in cilji delovanja, avtonomnost privatnih bivanjskih enot	svoboda izražanja, anonimnost, individualnost

se nadaljuje

Berovič N. Ekovas kot nova oblika skupnosti v prostoru.

Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2016

nadaljevanje

Moč vplivanja	vključenost je glavna sestavina povezanosti skupnosti	starejši imajo pomembno besedo	skupno dogovarjanje in odločanje o zadevah skupnosti	ni potrebe po vodji
		patriarhat; vodilno vlogo je predstavljal gospodar, ki je bil moški	sprejemanje odločitev po principu konsenza	nehierarhično urejena skupnost, kjer so posamezniki enakovredni med seboj
		lastništvo zemlje določa status v skupnosti, več zemlje pomeni večjo vplivnost	glas posameznika je merilo pri odločanju	
		tradicija družin, ki imajo večjo veljavo v skupnosti	demokratsko izvoljeni posamezniki lahko predstavljajo glas manjše skupnosti v večji skupnosti	skupine anonimnih posameznikov
		številne omejitve v obliki neformalnih pravil in moralnih norm omejujejo posameznika		
Izpolnitev potreb posameznika	posameznik lahko skozi skupnost izpolnjuje številne potrebe (na primer sodelovanje, vzajemnost, pomoč, skrb, povezanost, bližina, ...)	volja in interesi posameznika niso pomembni, glavno je delo za skupno preživetje	delovanje skupnosti je usklajeno s posameznikovo potrebo avtonomiji, individualnosti	povezovanje zaradi istih interesov
		posameznik ponotranji vrednote širše skupnosti		večja avtonomija posameznika in njegova osvoboditev od komunikacijskih omejitev
		ni samostojne eksistence, dobiček od dela je namenjen preživetju družine	posameznik lahko živi in deluje v skladu z lastnimi načeli	možnost izražanja
		bližina, sorodstvene vezi, solidarnost	sobivanje z enako mislečimi	dostopnost
Čustvena povezanost	skupnost je mreža čustvenih odnosov	pomanjkanje zasebnosti, neformalni nadzor	povezanost znotraj družin, med družinami in med posamezniki	globalna povezanost nadomesti lokalno in čustveno povezanost
		čustvene vezi so del družine		

4.3 ANALIZA DEJAVNIKOV EKOVASI

Analiza sledi principu analize SWOT, ki sem jo naredila na osnovi zbranih informacij o značilnostih, elementih in delovanju ekovasi.

Preglednica 2: Analiza dejavnikov ekovasi

Prednosti	Slabosti
• medsebojna pomoč • pestro socialno življenje • nehierarhična struktura odločanja • odločanje po principu konsenza • reševanje skupnih zadev na rednih sestankih • jasno opredeljena načela bivanja • družbena in generacijska heterogenost • trajnostno sobivanje • posameznik je osrednji element skupnosti in ima velik pomen za skupnost • višji nivo zavedanja o lastnih napakah in težnja po konstrukt. reševanju problemov • navdušenje, elan za spremembe • obširna znanja, veščine in sposobnosti prebivalcev • izobraževanja na temo trajnostnega razvoja skozi prakso • aktivnost, sodelovanje, povezovanje • povezovanje v nacionalne, regionalne in globalne mreže ekovasi • skupni cilji in vrednote • veselje do dela • občutek skupne identitete	• lastništvo zemljišč - pridobitev zemljišč je pogosto velika ovira pri ustanavljanju sobivanske skupnosti, vendar je hkrati tudi nuja, če želi skupnost obstati dlje časa v nekem prostoru • nepredvidljivost človeškega karakterja • raznolike potrebe vsakega posameznika • medsebojno zaupanje kot eden temeljnih dejavnikov uspešnosti razvoja obstoja skupnosti • dolgotrajni postopki ustanavljanja skupnosti • gmotna negotovost • težnja k radikalnosti in s tem nepriljubljenost za širšo populacijo • dolgotrajnost procesov odločanja • odvisnost od odločevalcev v državni strukturi (normativi, zakoni, prepovedi ipd.) • organizacijsko breme večjih skupnosti • določenost načina življenja
priložnosti	nevarnosti
• občutek varnosti zaradi neformalnega nadzora v skupnosti • ločen vir dohodkov • skupno načrtovanje skupnosti omogoči povezovanje prebivalcev • dostopnost bivanja za posameznike iz vseh družbenih slojev, različnih kulturnih in verskih ozadij • krepitev odgovornosti do sočloveka in okolja • osebnostna in skupnostna rast • obujanje tradicije skupnosti • avtonomnost privatnih bivanjskih enot • samozadostnost v energetske in prehranske pogledu • prilagajanje spremembah znotraj skupnosti • povezovanje z lokalnim okoljem • poligoni za trajnostne tehnologije	• skupna lastnina • demokratični sistem odločanja • vnaprej določena pravila delovanja • številčnost članov skupnosti • sobivanje je nenehen izziv, saj se nekateri problemi pojavijo skozi čas in jih ni možno vnaprej predvideti • nesprejemanje novih skupnosti s strani obstoječih lokalnih skupnosti (marginalnost) • zelene oaze sredi preostalega okolja • duhovni aspekt skupnosti se lahko preobrazi v sektaštvo in nesprejemanje drugačnosti • naivnost in idealizem • intenzivni medsebojni odnosi • pogosto je en posameznik tisti, ki je gonilna sila celotne skupnosti

4.4 POVZETKI INTERVJUJEV

Za potrebe boljšega razumevanja delovanja in življenja skupnosti v obliki ekovasi sem opravila štiri polstrukturirane intervjuje s posamezniki, ki so na različne načine povezani z ekovasi. Vsi imajo veliko izkušenj tudi z bivanjem v ekovaseh po svetu in z ustanavljanjem ekovasi ter so dobro seznanjeni z dogajanjem v povezavi z gibanjem ekovasi. Vsak od štirih intervjujev je trajal od ure do ure in pol. Vprašanja so se nanašala predvsem na vidik skupnostni v ekovasi. Na tem mestu podajam povzetke pogovorov.

a) Petra in Janez Matos, Trajnostni park Istra

Petro in Janeza Matosa ekovasi zanimajo že dolgo, in v zadnjih osmih letih sta veliko prepotovala ter obiskala številne ekovasi po vsem svetu in kibuče v Izraelu, ki imajo eno najdaljših tradicij namenskih skupnosti. Udeležujeta se tudi vsakoletnih srečanj mreže GEN. Tako sta obogatila svoje znanje in pridobila veliko izkušenj o življenju v ekovasi. Skupaj s še štirimi posamezniki so ustanovili Trajnostni park Istra (v nadaljevanju TPI), ki naj bi obsegal ekovas, raziskovalni in izobraževalni center (izkustveni center, delavnice, seminarji, delo s prostovoljci). Vsak član je vložil sredstva v nakup in obnovo objekta. V vmesnem času so skozi izkušnje medsebojnega druženja, dela in bivanja ugotovili, da imajo različne poglede na skupnost in različne potrebe glede bivanja v skupnosti, zato so spremenili prvotni koncept. Janez in Petra sedaj od aprila do novembra vodita prostovoljski center v skupnem objektu in sodelujeta z domačini pri razvoju lokalnih skupnosti, v zimskem obdobju pa preostali člani organizirajo izobraževalne in druge delavnice na temo trajnostnega razvoja. Na ta način delo in srečanja potekajo v TPI skozi vse leto. Vsi v TPI imajo vizijo skupnosti in trajnostnega razvoja, razlikujejo pa se v načinu, na katerega si želijo oboje izvajati v praksi.

Začetki

Idejo ustanovitve ekovasi v Istri sta Janez in Petra zasnovala pred leti, ko sta se preselila v Istro in organizirala srečanje za vse, ki so bili zainteresirani za ustanovitev ekovasi v Sloveniji. Odzvalo se jih je nekje med 40 in 50, od tega so bili nekateri bolj zavzeti, spet drugi pa so prišli bolj iz radovednosti. Takrat so naredili prvo napako v procesu organizacije in ustanavljanja ekovasi, kar se je pripetilo že mnogim pred njimi, a vendar se človek največ nauči skozi lastno izkušnjo. Prepričani so bili, da je potrebno najprej postaviti temelje v obliki pravil sobivanja in dela, ki bi jih nato nadgradili z vsebino in cilji. Zataknilo se je že na začetku, saj so imeli kljub istemu cilju nekatere prav nasprotujoče si poglede na način skupnega bivanja. Težava jih je ujela nepripravljene, saj nesoglasij, ki so se pojavila med njimi, niso mogli premostiti kar čez noč. »Razpad sistema, bi lahko rekel,« je situacijo kratko in jedrnat opisal Janez. Kasneje sta naletela na zelo zanimivo knjigo z naslovom *Beyond you and me*, v kateri je veliko nasvetov, kako se izogniti takšnim razpotjem že takoj na začetku snovanja ekovasi. Čisto vsaka pobuda, podobna ekovasi, se je v svojih začetkih, pa tudi kasneje, soočala z enakimi problemi. Tuje izkušnje so vedno dobrodošle, a še največ se

naučiš iz lastnih. V knjigi je poudarjeno, da imamo ljudje napačno predstavo o nastajanju ekovasi, in sicer da je to ideja velikega števila ljudi. V resnici je nasprotno – smiselno je, da ideja pride od enega človeka, in ta človek je odgovoren, da jo postavi, drugi pa se temu lahko pridružijo. Šele čez nekaj časa je to lahko skupnost enakovrednih posameznikov, in takrat je čas zrel, da se ta (ne)formalni vodja umakne s svojega položaja in prepusti celotni skupnosti, da vodi sama sebe. Zelo težko je, če vizijo skupaj gradi npr. pet ljudi, ki obenem tudi sobivajo. Praksa dokazuje, da tak pristop pripelje do velikih težav. Petra in Jazen bi danes ravnala drugače, če bi se ponovno lotila ustanavljanja ekovasi.

Menita, da je mnogo lažje, če ima prvih nekaj let skupina jasno vodstvo, ki ga predstavlja(ta) eden, največ dva zrela posameznika. Ta postavi(ta) vizijo, čemur sledi podpora in sodelovanje drugih, enako mislečih. Če se takoj v začetku vizija prilagaja različnim pogledom, to terja veliko energije za medsebojno usklajevanje, jemlje motivacijo in upočasni proces. Kasneje, ko nastopi čas, se koncept razširi in preoblikuje v širše demokratično delovanje.

Skupnost

Pri bivanju toliko različnih posameznikov na enem mestu, kjer si deliš delo in prosti čas, so stiki intenzivni in da takšna skupnost lahko funkcionira, so potrebni zares zreli posamezniki ali pa jasno določena pravila in cilji, ki so vsem v interesu in se jih vsi držijo in spoštujejo, ne glede na osebnostna in interesna razhajanja. Vendar pa ljudje nimamo veliko izkušenj s takšnim bivanjem, zato idealizem takšnega življenja hitro pristane na precej trdih tleh in lahko se zgodijo številni konflikti. Poleg tega so del takšnih skupnosti velikokrat posamezniki, ki težje funkcionirajo v klasični družbi in v takšnih oazah drugačnosti vidijo rešitev zase, v resnici pa se niso pripravljene prilagajati potrebam drugih, niso pripravljene sprejeti odgovornosti ipd., kar pa je za zdravo skupnost zelo slab temelj, in takšna skupnost je obsojena na propad.

Znotraj gibanja ekovasi sta se sčasoma oblikovali dve smeri – za nekatere je ekovas predstavljal mehurček izven družbe, kjer lahko živijo po lastnih načelih, skupaj z drugimi enako mislečimi. Takšne marginalne skupnosti so pogosto tudi v konfliktu z lokalno skupnostjo, katere del so v prostoru, ali pa kljub fizični bližini enostavno živijo eden mimo drugega. Na drugi strani pa so bili tisti, ki so v skupnosti videli priložnost, da s skupnimi močmi in v sodelovanju z lokalno skupnostjo pripomorejo k boljšemu, učinkovitejšemu, bolj povezanemu načinu življenju ter bolj v skladu s posameznikom.

Pragmatično sodelovanje (po potrebi) in sodelovanje iz idealističnih vzgibov sta dva različna pristopa pri ekovaseh, in pri slednjem je nastajalo veliko več zapletov kot pri prvih, saj so te skupnosti bolj fleksibilne. Vsaka skupna lastnina terja skupne dogovore – več kot je skupne lastnine, več je možnih nesoglasij. Vse pa je odvisno od človeka. Tudi v skupnosti TPI ne sprejmejo kar vsakega prostovoljca, saj si želijo, da delujejo v smeri istega cilja, ker so edino tako lahko uspešni in učinkoviti.

Navedla sta zanimiv primer kibuca v Izraelu, ki je bolj anarhistična oblika skupnosti, brez pravil, imajo pa skupne obroke, veliko skupnih prostorov, pralnico, vrtec, veliko otroško igrišče, bazen za otroke, prebivalci skupnosti delajo kolikor želijo, imajo kreditno kartico, s katero plačujejo in porabijo kolikor želijo. Preživljajo se z rejo krav, katerih mleko prodajajo, ter nasade datljev, ki jih prav tako prodajajo in skupaj zaslužijo precej, s sredstvi pa vzdržujejo kar visoko blaginjo skupnosti in njenih posameznikov. Teh je dobrih dvesto. Imajo tudi prostovoljce, ki delajo osem ur na dan, šest dni na teden, nekaj tudi plačajo za bivanje tam, v zameno pa dobijo res bogato življenjsko izkušnjo. Veliko je posameznikov, ki stojijo v vrsti, da jih sprejmejo, mnogim je tak način življenja oblika popotništva. Delijo si tudi avtomobile, ki so sicer velik strošek za posamezno gospodinjstvo. Skupna infrastruktura skupni obroki, deljena uporaba avtomobilov in servisnih strojev, vse to jim bistveno zmanjšuje stroške. Če se želiš pridružiti, si v postopku dveh letih poskusne dobe. V tem času te opazujejo in za stalno vzamejo le tiste, ki se res izkažejo kot odgovorni in željo po skupnem. Tam je vsega dovolj za vse. Imeli so primer člana, ki je bival v tej skupnosti in zapravljal zares ogromne vsote denarja, zato so imeli na to temo ravno v času njunega bivanja vsakodnevne sestanke, na katerih so razpravljali, ali morajo spremeniti doktrino neomejene možnosti posameznika pri porabi skupnega denarja ali pa dopustiti temu konkretnemu posamezniku, ki ima očitno težke notranje težave, da počne, kar se mu zdi, da je zanj dobro, ga zgolj sprejeti in objeti z empatijo ter se učiti od njega, kljub temu, da v določeni meri škoduje skupnosti. Niso želeli sprejemati radikalnih sankcij in ga izločiti iz skupnosti.

Sodelovanje z lokalno skupnostjo

Obema je pomembno, da kot skupnost delujejo v skladu z lokalnim okoljem. Različni pogledi na bivanje v ekovasi so dajali občutek, kot da se želijo distancirati od drugih prebivalcev in biti drugačni od njih. Sama pa sta vseskozi zagovarjala idejo sodelovanja, ki je po njunem mnenju bistvena pri celotni ideji ekovasi. Če ne zmoreš sodelovati s tistimi, ki bivajo okoli tebe, potem ustvarjaš zgolj še eno enklavo sredi obstoječega okolja in zopet ločuješ, namesto da bi povezoval.

Njihov namen ni, da s pomočjo evropskih sredstev v prostor prinesejo svoje ideje kot nek tujek, saj menijo, da to ni trajnostno. Takšne akcije so aktivne, dokler so sredstva, ko teh sredstev ni več, pa nastane problem. Zato se želijo povezovati z lokalno skupnostjo in z njimi iskati skupne rešitve za ta prostor in njegove prebivalce. Zanimajo jih ideje in potrebe domačinov, saj slednji te kraje poznajo bolje in dlje. Oni pa imajo na drugi strani večšine in socialni kapital (prostovoljsko delo, čas, znanja, sposobnosti, voljo), zato lahko skupaj ustvarijo napredek. Med idejami in pobudami izbirajo tiste, ki so trajnostno naravnane. Skupina 15–20 prostovoljcev je veliko bolj učinkovita, kot če bi vsak človek sam delal na svojem projektu. Neko delo, za katerega bi posameznik potreboval morda mesec dni in več, mi lahko skupaj storimo v nekaj dneh.

V letošnjem letu so se skupaj z lokalnim prebivalstvom dogovorili za sodelovanje na način, da najprej domačini sami povedo, kateri so tisti projekti, ki bi se jih radi lotili s pomočjo prostovoljcev TPI, nato pa v TPI presodijo, če so to projekti, ki prispevajo k dobrobiti širše lokalne skupnosti, oziroma če so razvojno naravnani. Izpostavila sta primer domačina, ki želi obnoviti svojo staro zapuščeno domačijo, eno najlepših starih domačij v Sloveniji. Namenil bi jo za potrebe turizma, kar bi koristilo širši skupnosti, saj bi v kraj pritegnili obiskovalce.

Drug primer v bližini je majhna cerkev, ki je zelo lepa in arhitekturno zanimiva, vendar je zaraščena in v nevarnosti, da se počasi poruši, saj je nihče ne vzdržuje in ne skrbi za njeno okolico. Z občino in lokalno skupnostjo se dogovarjajo, da bi obnovo in nadaljnje vzdrževanje prevzel TPI, s čimer bi prispevali k skrbi za lokalno kulturno dediščino.

V TPI želijo skozi delovne akcije širiti izkušnjo trajnostnega bivanja in (so)delovanja z lokalnimi skupnostmi ter z lastnim zgledom dokazati, da je takšen način lahko zelo uspešen pri razvoju posameznih krajev in širšega območja. Pomembno jim je tudi, da vsak posameznik, ki se pridruži kot prostovoljec, dobi izkušnjo trajnostnega bivanja. Imajo dobro organiziran urnik: zjutraj se posvetujejo, potem pričnejo z delom, ki traja okrog 5 ur dnevno, sledi skupno kosilo in druženje ter še kakšno delo po potrebi. Skupaj ustvarjajo skupnost, ki ni fiksna v strukturi svojih prebivalcev, temveč prebivalci prihajajo in odhajajo. Med njimi se spletajo vezi, izmenjujejo znanja, veščine in izkušnje, skupaj se družijo in ustvarjajo harmonično okolje sobivanja in dela obenem. Pravijo, da so precej skromni, saj se človek skozi takšno izkušnjo zave, da v materialnem smislu ne potrebuje veliko za zadovoljstvo, skozi sodelovanje in sobivanje pa občutijo, kar v resnici potrebujejo – družbo in delo, ki omogoča (skupno) rast in napredek, tako na nivoju posameznika kot skupnosti same.

Sadove svojega dela občutijo hitro, kar daje velik občutek zadovoljstva, npr. ko vidiš izraz sreče in hvaležnosti domačina, ki mu pomagaš pri delu, ali pa zadovoljstvo ostarelega domačina, ki mu zgolj prekoplješ veliko njivo, ker sam ne zmore več tolikšnega dela. V znak hvaležnosti so pogosto povabljeni na kosilo ali kozarec domačega vina. Skozi druženje in delo se ustvarja medsebojno povezovanje, zaupanje, solidarnost in dobra volja, in to je res poseben občutek skupnosti in dobrote.

Delo s prostovoljci

Tako Petra kot Janez sta delovala kot prostovoljca v ekovaseh po svetu in tako pridobila vpogled v način sobivanja, ki ju je močno pritegnil. Pred osmimi leti sta dalj časa bivala v Indiji, v ekovasi Sadhana Forest, ki je del širše skupnosti Auroville. To ni stalna skupnost, temveč skupnost prostovoljcev, ki delujejo na področju trajnostnega razvoja regije in ohranjanja okolja. Ko sta se vrnila v Slovenijo, je počasi dozorela ideja, da takšno skupnost ustanovita tudi tu. Istro sta izbrala zaradi njene lepote, klime in potenciala, ki ga predstavlja, saj je tu mnogo prostora in zapuščenih vasi, kjer je mogoče organizirati tak projekt. Zaledje Istre je v nekaterih predelih precej prazno, z velikim deležem ostarelega prebivalstva. Mlada,

delovna in zagnana sila z vizijo je tisto, kar ti kraji po njunem mnenju potrebujejo, da zopet zaživijo v duhu trajnostnega razvoja.

Sprva sta nameravala bivati v načrtovani ekovasi, skozi izkušnje pa sta prišla do ugotovitve, da jima bolj ustreza koncept ekovasi kot prostovoljskega centra, kot ga imajo v vasi Hrvoje in ki se je izkazal kot zelo uspešen. Svojo pot vidita v sodelovanju med domačini in prostovoljci, ki z njuno koordinacijo pomagajo pri obnovi in razvoju obstoječih skupnosti v prostoru.

Veliko ljudi jih obišče, da bi izkusili način delovanja v skupnosti in sodelovanje z lokalno skupnostjo, saj v tem vidijo pot oživljanja sodelovanja med skupnostmi. Menita, da ni vedno potrebno ustanavljati novih skupnosti, lahko zgolj izkoristimo endogene potencialne, ki so v vsaki skupnosti, in s tem dosežemo razvoj in blaginjo vseh vpletenih. Izkušnje, ki jih prostovoljci dobijo pri njih, številni nato uporabijo kot izhodišče za razvoj v svojem lokalnem okolju.

V TPI biva 15–20 prostovoljcev hkrati, v sezoni jih lahko pride tudi več in spijo zunaj v šotorih. Delo se vedno najde, tako na posestvu TPI kot tudi v obliki pomoči lokalnemu prebivalstvu. Zaenkrat sezona za delo traja od maja do novembra, v zimski sezoni pa so prevedeli čas za seminarje, delavnice in izobraževanja, ki se bodo odvijala v skupnem objektu. Na ta način je celo leto zasedeno z različnimi dejavnostmi. Letos pozimi bodo skupaj z nekaterimi prostovoljci, ki tu bivajo dalj časa, najeli hišo v vasi. Sredstva za najem in bivanje je omogočila uspešna prijava na enem od evropskih razpisov. V tem času se nameravajo lotiti iskanja projektov, ki so trajnostno in lokalno naravnani in jih bodo lahko izvedli v poletni sezoni. Načrtujejo obnovo bivše šole v vasi, ki bi služila potrebe izvajanja izobraževanj in bivanja. S tem bi povečali kapacitete za različne dogodke. Šolo jim je občina odstopila v uporabo z namenom, da jo obnovijo in v njej organiziramo dogodke, ki bodo v korist lokalni skupnosti.

Prostovoljci so pri svojem delu popolnoma avtonomni. Vsak dan po zajtrku imajo srečanje, ki ga imenujejo *Morning circle* (»jutranji krog«), kjer koordinator dela predstavi, kar je potrebno narediti in kako, potem pa se vsak sam odloči, kaj bo delal tisti dan, v kaj hoče vložiti svoj čas, znanje in energijo. Na ta način ohranjajo veselje do dela, saj je delo stvar izbire in ne prisile. Določeno število ur na dan kot prostovoljec je potrebno delati, vendar nimajo težav z nedelavnimi prostovoljci, saj ljudje želijo sodelovati in prispevati po svojih močeh. Sproti pridobivajo znanja in se učijo vsakršnega dela. Če kateri od domačinov pokliče za pomoč, lahko takoj zberejo ekipo dvajsetih prostovoljcev in se lotijo projekta. S svojim delom, znanjem in časom prispevajo k razvoju skupnosti. Sodelovanje omogoča stroškovno in časovno mnogo učinkovitejše delo, kot če bi vsak posameznik moral sam poskrbeti za celoten projekt (na primer obnove nekega objekta). Na ta način so uresničili že marsikakšen projekt, ki poprej ni imel možnosti za zagon.

Prostovoljci načeloma bivajo v skupnosti najmanj mesec dni. To je minimalno obdobje, da imajo vsi kar največ od skupnega dela in življenja, saj se v prvem tednu ali dveh privajajo

na novo okolje, na delo in na skupno življenje, šele potem pa se začnejo dogajati spremembe v človeku. Mnogi ostanejo dlje časa, leto in več. Vsak, ki se pridruži naši skupnosti prostovoljcev, se kmalu zave odgovornosti, ki jo nosi kot posameznik in kot del skupnosti, saj je od vsakega posameznika odvisno, kako uspešna in učinkovita bo celotna skupnost. Če se posameznik res prepusti življenju v skupnosti, je poleg tega tudi medsebojno druženje bolj izpolnjujoče. Takšna izkušnja je velika priložnost za osebno rast. Vsako leto prejmejo več prijav ljudi, ki si želijo pridružiti in doživeti to izkušnjo. Tisti, ki pridejo k njim kot prostovoljci, so večinoma popotniki, pustolovci po naravi; pripravljeni so pomagati drugim in delovati skupaj, zato je druženje in delo res pravi užitek. Vsak nov človek, ki pride, prinese s seboj novo navdušenje, elan, znanja in veščine.

Zasebnost

Veliko ljudi je po naravi individualistov, a jim način življenja v klasični družbi ne odgovarja, saj je v številnih pogledih omejujoč. Ko se preselijo v ekovas, pa se lahko srečajo s še bolj strogimi in specifičnimi pravili, in marsikoga lahko to zelo negativno preseneti. Res pa je, da v ekovaseh prebivalci skupaj kreirajo vse dogovore, in če si del tega, tudi vidiš smisel v njih, za razliko od splošne družbe, kjer hitro dobiš občutek, da ti je nekaj vsiljeno in nimaš vpliva na to. Ljudje želijo imeti tudi v ekovaseh zasebnost. Za to pa potrebuješ lastno bivalno enoto, ki potegne za sabo lastnino. Ko je v skupnosti zasebna lastnina, se zopet zakomplicira, in pravila morajo biti jasno postavljena. Bivanje v ekovasi tako pomeni skupek veliko pravil, da skupnost lahko usklajeno deluje in je uspešna.

Socialni procesi v ekovaseh so zares dobro premišljeni, saj pri bivanju večjega števila posameznikov na istem mestu neizogibno nastajajo številni konflikti, ki jih rešujejo s pomočjo komunikacijskih veščin. Te so opredeljene v številnih knjigah, najlažje pa se je tega procesa naučiti skozi bivanje v ekovasi. Zato je po njunem mnenju pri zastavljanju koncepta ekovasi pomembna odprta razprava o tem, ali naj bo vsak posameznik, družina oz. par lastnik svojega objekta, ali pa naj bo vse v skupni lasti. Povezovanje in sodelovanje med prebivalci ekovasi se mora vzpostavljati, ko je potreba po tem, sicer lahko druženje v skupnosti postane občutek obveze.

Janez zase pravi, da namesto v poglobljene medosebne odnose na ravni skupnosti svojo energijo raje vложи v skupno delo in druženje ter poglobljene odnose na ravni družine. To mu zadostuje in v tem vidi številne prednosti. Rad je svoboden in individualen. Sta pa pripravljena podpreti projekt ekovas Močunigi v bližini vasi Hrvoje, ki bo morda vzpostavljena v prihodnosti.

Razlika med sodobnimi in tradicionalnimi skupnostmi

Kot glavno razliko sta izpostavila dejstvo, da se v ekovaseh združujejo ljudje s podobnimi nazori, vrednotami in načinom razmišljanja, ki je v večini primerov v skladu z naravo in skladu z drugimi. Tradicionalne skupnosti pa so skupine, kjer bivajo na istem prostoru ljudje

s popolnoma različnimi potrebami, skupna pa jim je (bila) predvsem potreba po pomoči in sodelovanju pri kmečkih opravilih. V tradicionalnih vaseh na podeželju so bili ljudje odvisni od dela na zemlji, in ko je prišel čas žetve, se je v delo vključilo širše sorodstvo in sovaščani, saj sicer niso zmogli vsega postoriti v času, ki jim je bil na voljo zaradi vremenskih razmer. V ekovaseh je tudi več pravil o skupnem bivanju, medtem ko v današnjih vaseh ali tradicionalnih skupnostih ni (bilo) jasno napisanih pravil. Morda so obstajala nenapisana in takšna, ki so bila določena z moralo in razvitostjo takratne družbe, načeloma pa si lahko na svoji zemlji delal, kar si želel. Vse ekovasi pa imajo jasen in zapisan manifest, ki služi kot temelj vizije, poleg tega pa še pravila delovanja, ki so namenjena sledenju skupaj dogovorjenim ciljem ter temu, da se v skupnosti izognejo morebitnim težavam pri subjektivni interpretaciji. Tudi nekatere tradicionalne vasi so uspešno delovale v slogi.

Tradicionalne skupnosti v vaseh so sobivale zaradi potrebe po sodelovanju – ker ni bilo dovolj mehanizacije za delo na kmetiji, je bilo potrebnih veliko posameznikov, ki so delali skupaj, torej so tradicionalne skupnosti prav tako sobivale iz bolj pragmatičnih razlogov in manj zaradi skupnih ciljev.

Proces odločanja

V ekovaseh sta način in proces odločanja zelo pomemben vidik skupnosti. Vsaka ekovas ima pri tem svoj pristop, ponekod uporabljajo princip konsenza, odločitev sprejmejo v primeru, da se vsi strinjajo, spet v drugih pa izvolijo tiste, ki – potem ko ima vsak možnost, da izrazi svoje mnenje – odločajo v imenu vseh. V vsaki ekovasi, tako kot v širši družbi, obstajajo posamezniki, ki se bolj dejavno udeležujejo v procesih odločanja, in takšni, ki se manj. Pomembno pri tem je, da ima vsak možnost, da se njegov glas sliši in da je tudi upoštevan. Vse ekovasi imajo tudi dobro premišljen in zato uspešen način reševanja problemov. Socialni procesi v ekovaseh so zelo kompleksni in zahtevni, zato je odgovornost vsakega člana, da je pripravljen biti del teh procesov, sicer je bolje, da se v to ne spušča. V skupnostih, kjer so medsebojni odnosi tako pomemben del sobivanja, se je težko izogniti interakcijam. Te pa vedno prinesejo potencialne probleme, ki jih je treba reševati, zato je takšno življenje bolj naporno, a hkrati ponuja več priložnosti za osebno rast.

Cilji in vizija za prihodnost

Izkušnje, ki sta jih dobila po svetu kot prostovoljca, so bile močna podlaga za željo po spremembi v svojem življenju. Kot otroka sta oba odrasčala v povprečnih družinah, kjer so starši, utrujeni od službe, hodili pozno domov, kjer pa jih je zopet čakalo delo. Zato so skupaj preživeli manj kakovostnega časa. Ne želita živeti življenja, v katerem je človek vsakodnevno izžet od celodnevnega dela v službi in posledično ostane malo časa zase, za družino in prijatelje. Čas je naše največje bogastvo, ki ga imamo danes, pravita. Takšno življenje, kot ga imajo sedaj, ko veliko dela naredijo zunaj, občutita kot veliko bolj izpolnjujoče.

Njun cilj je ponuditi možnost povprečnim posameznikom, tistim, ki jim ekologija in sodelovanje v osnovi nista temeljni vodili v življenju, da izkusijo drugačen način življenja, bolj povezan, sodelujoč in za dobrobit širše skupnosti.

Njun dolgoročni cilj je, da bi po vsej Sloveniji – povsod tam, kjer nekako zamira razvoj in se prebivalstvo odseljuje ter ugaša življenje manjših skupnosti, ki so nekoč živele v mnogih oddaljenih krajih – pomagala ustanavljati podobne prostovoljske centre, kot je njihov, ki bi delovali kot generator razvoja lokalnih skupnosti. To pa je odvisno od tega, če bo pri nas dovolj posameznikov, ki bodo znali na ta način pripeljati projekt v prostor. To ni samo delovni projekt, ampak je način življenja.

b) Nara Petrovič, Trajnostni park Istra

Skupnost

Nara izpostavlja opredelitev skupnosti Scotta Pecka, ki v svoji knjigi *The Different Drum* loči med organizacijo in skupnostjo. Bistveno je, kako se lotevamo reševanja trenj in sporov, kako razčiščujemo napetosti, kako se usklajujemo, na kakšnih temeljih gradimo. Organizacije ustvarijo hierarhije in pravila, s katerimi zagotovijo učinkovitost, posamezniki pa so za reševanje »podtalnih« dinamik prepuščeni sami sebi. Ti procesi niso namensko del dogajanja v organizaciji, ampak se zgodijo na pobudo članov organizacije v prostem času – če so člani dovolj zreli in pripravljeni na kaj takega. V nasprotnem primeru morajo organizacije nenehno menjavati člane, kajti prisila k redu prej ali slej vodi v eksplozijo in posledično v kaos. Da do tega ne bi prišlo, se morajo posamezniki udeležiti pravilom, in če tega ne zmorejo, morajo organizacijo zapustiti. Organizacija skupine je torej neizogibna, saj s pravili in prepovedmi ohranja red in mir.

Skupnost, na drugi strani, vključuje posameznika kot celovito osebnost in si vzame čas in energijo za razreševanje podtalnih dinamik – ustvarja prostor za odprto komunikacijo, za izražanje čustev, za zagotavljanje transparentnosti na ravni namenov in ciljev – individualno in skupno. Ekološka naselja gradijo na sodobnih spoznanjih psihologije in sociologije, v enaki meri pa tudi na tradicionalni modrosti starih kultur. Skupnost rešuje zaplete tako, da se spusti na raven medosebnih dinamik, in sicer skozi štiri faze: *lažna skupnost*, *kaos*, *praznjenje* in *pristna skupnost*. Ko se dinamike uredijo, se to pozna tudi na ravni ureditve vsakdanjega življenja in skupnega dela (na ravni organizacije).

Podobnosti in razlike med tradicionalnimi skupnostmi in skupnostmi v obliki ekovasi

Tradicionalnih skupnosti v slovenskem okolju tako rekoč ni več. Sklenjene skupine, ki veliko večino potreb zagotovijo lokalno in potem še regionalno, so stvar preteklosti. Tradicionalno kmetijstvo, obrtništvo, življenje ipd. so v zatonu ali pa so v pretežni meri že izgubljeni. Ogromno vasi je zgolj spalnih naselij, ljudje gravitirajo v mesta in iz njih

prinašajo le denar – ne puščajo za seboj sledi v obliki žive kulturne dediščine. Kot pravi Gustav Mahler: »Tradicija ne pomeni varovati pepel, temveč predajati naprej ogenj.«

Tradicionalne skupnosti, ki še obstajajo po svetu, imajo živo skupnostno identiteto – vedò, kaj so kot skupina. V večini primerov gradijo identiteto na iracionalnem, na značilnih oblačilih, okrasnih, vzorcih, oblikah gradnje, pesmih, zgodbah, na vražah, religiji. Ostanke tega najdemo tudi v naši kulturi, saj se prav na podlagi tradicije in običajev ločujemo od drugih. Da bi se ločili od drugih in bili s tem edinstveni v svoji identiteti, moramo biti drugačni. A ker smo si kot ljudje vendarle strašno podobni, si moramo izmisliti razlike, jih ustvariti umetno.

»Tradicionalne« skupnosti pri nas bi lahko opisal kot mešanico navad dveh ali treh generacij nazaj in sodobnih pritikin (traktor, radio, TV, mobitel, internet, pesticidi, hibridi ...), v osnovi so potrošniške in netrajnostne.

Ekološka naselja ne stremijo k tovrstnem razlikovanju, pa vendar do tega pride samo od sebe, saj vendarle tudi v ekovasi prinašamo ogromno iz obstoječe kulture. Tako so nekatera ekološka naselja bolj duhovno usmerjena, druga pa bolj neposredno ekološka, tretja so mešanica enega in drugega, četrta so povsem pragmatična – brez spuščanja v duhovne sfere (ezoteriko, iracionalno).

Ekološka naselja si s sodobno družbo delijo dejstvo, da so v mnogih primerih umetno ustanovljena. Tradicionalne skupnosti so vse vzniknile spontano, zaradi potrebe, začele so se v določenem okolju na podlagi danosti, ljudje so se povezovali in združevali okrog osrednjega skupnega prostora, in tako se je zgodila rast socialnega okolja. V preprostih družbah je bilo okolje majhno in strnjeno, v kompleksnejših družbah je zraslo vse do ravni mest in držav – pri tem je bila nujna konkretna struktura in organizacija.

Po drugi strani ekološka naselja vsaj delno vznikajo in ostajajo majhna ali pa uporabljajo »umetne« pristope, kako graditi na prednostih majhnosti. Thom Hartmann in Winnin Pereira sta znanstvenika, ki pišeta o tradicionalnih skupnostih kot o skupnostih, ki si znajo postaviti meje in ostajajo znotraj okvirov ekosistema, medtem ko mlade kulture (vse od Egipčanov, Majev, Sumercev, Rimljanov, Grkov itd.) hitro zrastejo, a tudi propadejo, saj niso samovzdržne. Stare kulture soobstajajo ob njih že vso zgodovino in ohranjajo tradicijo postavljanja mej samemu sebi. V tem smislu so ekološka naselja osnovni nosilci trajnosti v sodobni družbi – ne le okoljsko, temveč tudi socialno.

Nove ekološke skupnosti se odmikajo od potrošništva in iščejo pot dlje kot dve do tri generacije nazaj – radovedne so in zanimajo jih rešitve, ki delujejo. Prepletajo se z drugimi skupnostmi, saj se ne bojijo sprememb, so odprte. Uporabljajo sodobne tehnologije, a na izvirne načine. Postavljajo si meje pri uporabi vode, elektrike, transporta, pri prehrani (vegetarijanstvo) ipd.

Globalna politika se ubada z vprašanji preživetja vrste in išče rešitve. Na ravni ekoloških naselij so vse rešitve že tu – mnoge so že zelo raziskane in implementirane z izredno

pozitivnimi rezultati. Ekološka naselja so večinoma eksperimentalni prostori, v katerih je Nara doživel marsikaj izjemnega. Ključni dejavnik, ki po njegovem pritegne ljudi, je opazno izboljšanje kakovosti življenja. V zameno pa naj bo posameznik pripravljen izpustiti balast, ki ga imamo za neizogibnega. Radi govorijo o prostovoljni preprostosti (razkošni preprostosti).

Ključno pa je ravno znanje o tem, kako kakovostno sobivati, kako se izluščiti iz starih dogem in živeti smotrno. Dvom je temelj vere in zaupanja – kajti človek, ki se oklepa prepričanj in živi dogmatsko, ne bo dopustil ničesar drugečnega, tudi če je še tako razumno in koristno. Vera je zaupanje, da je lahko nekaj tudi drugače, kot je človek prepričan, in poskus živeti na doslej nepreizkušen način – ker je to smotrno in razumno.

Izkušnje z bivanjem v ekovaseh

Večina ustanoviteljev ekoloških skupnosti v tujini je potrebovala kar nekaj let, da postavi temelje in doseže zagon. Zato ni nič čudnega, da tudi pri nas stvari tečejo počasneje, kot smo sprva mislili.

Ekološka naselja so si izredno različna. V Damanhurju me je fasciniralo to, da se zavežejo vedno za določen čas – za leto ali dve. Tudi poročijo se na ta način. Ko se zavežeš za določen čas, moraš vztrajati do konca! Potem lahko bodisi obnoviš zavezo ali pa jo prekineš – brez slabe vesti in občutka krivde. Drugo, kar so tam ugotovili, je, da skupine dobro delujejo, če je ljudi med 16 in 32. Ko osnovna skupina v skupnosti preraste 32 ljudi, se razdeli na dve skupini, ki spet raste od 16 do 32. S tem zagotavljajo, da so osnovne celice skupnosti ravno prav velike, da se ljudje poznajo, da so si dovolj podobni, skladni ipd.

Schloss Tempelhof je zelo urejen in je v obstoječem gradu zrasel hitro. Tam je Naro fasciniral prenos znanj in dobrih praks iz drugih ekonaselij, ki so jih udeleženci obiskali oz. bivali v njih. S tem je skupnost tudi malce umetna – saj je šele na začetku. V Krišnovi dolini na Madžarskem je fascinantno, kako visoko samooskrbo imajo ter kako preprosto in zadovoljno sobivajo. V Nikaragvi me je očaralo znanje in praktična uporaba permakulture. V Sieben Linden in Findhornu mi je všeč, kako velik vpliv imajo na družbo preko kakovostnih izobraževalnih programov, ki so tudi mene globoko preobrazili in zaznamovali. Findhorn mi je bil že prevelik in v zadnjih fazah poselitve že povsem konvencionalen oz. zelo malo drugačen od običajnih vasi. To meni osebno ni bilo všeč, vem pa, da je običajnim obiskovalcem to bolj sprejemljivo.

Ponekod starejši člani godrnjajo, če so predaleč od mesta, kajti potem zmanjka priložnosti za socialno življenje – ko se enkrat naveličaš vsega, kar ti ponuja relativno majhno ekološko naselje. Velika oddaljenost od urbanih središč je dvorezna – prinese mir in čistost, po drugi strani pa tudi odrezanost od sveta. V Sloveniji, ker je majhna, je nevarnost za to praktično neobstoječa.

Prednosti in pomanjkljivosti življenja v ekovasi

Prednosti življenja v vasi Nara vidi v povezanosti, lokalnosti, učljivosti, prilagodljivosti, agilnosti, prožnosti, pripravljenosti na spremembe, inovativnosti, skromnosti, celovitosti, humanizmu, ekologiji, trajnosti, svobodi, integriteti, zdravju, znanju, osebni zrelosti, čistosti, kakovostnem bivalnem okolju, veliki aktivnosti, socialni varnosti, izvrstni hrani, vseživljenjskem učenju, kakovostnem prostoru za odraščanje otrok.

Pomanjkljivosti pa so po njegovem mnenju mladost gibanja, ki za sabo potegne naivnost in idealizem, (še vedno precejšnja) marginaliziranost, gmotno negotovost oz. nestabilnost, nerazumljenost; težnja k radikalnosti, amaterski politični aktivizem (poslanstvo brez kompetenc), nerazumevanje realnosti sveta, počasnost (pri odločanju in izvedbi – zavoljo težnje po doseganju konsenza), iz česar izhaja frustracija, v primeru neustreznega reševanja tega problema pa posledično pride do umika v individualnost. Skupnost se na ta način lahko ujame v past, v katero se je ujela sodobna družba. Izbranci odločajo v imenu večine, večina pa se čuti izključeno, nerazumljeno, neslišano – brez dejanskega vpliva na dogajanje v skupnosti in na njeno identiteto. Skupnosti, ki se tega zavedajo, uporabljajo različne pristope, da se tem nevarnostim izognejo oz. jih »pozdravijo«. Past so lahko močne duhovne prvine, ki lahko ekološko naselje popeljejo v smeri kulta.

c) Domen Zupan, Zavod Ekovas.si

Izkušnje iz življenja v ekovasi

Domen je mesec dni preživel na šolanju o trajnostnem razvoju v eni večjih in starejših ekoloških vasi – Findhornu na Škotskem. Ekovas Findhorn je precej aktivna tako v lokalnem kot v mednarodnem okolju. Prikazuje življenje z manj viri v trajnostnem sobivanju tako z ljudmi kot z naravo. Prav zaradi celostnega pristopa je za skupnost značilna visoka kakovost življenja. Pozornost posvečajo vsem platem življenja, še posebej pa sodelovanju med ljudmi. Ljudje smo socialna bitja, a daljše sobivanje in tesnejši medsebojni stiki kljub istim ciljem in vrednotam predstavljajo vsakodnevni izziv. Ureditev v Findhornu je zelo demokratična, tudi po finančni plati, saj so dohodki vseh ljudi, ki skrbijo za delovanje ekovasi, enaki, ni razlikovanja glede na vrsto dela. Organizirajo veliko skupnih dejavnosti, od meditacije do vaj petja, plesa. Na območju celotne vasi imajo pešci in kolesarji prednost pred avtomobili. Ustanovili so svojo waldorfsko šolo, kamor hodijo tudi otroci iz okoliških vasi. Imajo lastno vetrno elektrarno s pomočjo katere proizvedejo tudi presežke energije, ki jo oddajajo v omrežje. Odpadne vode se čistijo v rastlinski čistilni napravi. Zanimivost v Findhornu je lastna denarna valuta, ki spodbuja lokalno izmenjavo, sprejemajo pa jo tudi pri veliko podjetjih, trgovinah in lokalih izven vasi. Njihov denar je vezan na funt in ga je za funt mogoče tudi zamenjati. Manjšina prebivalcev Findhorna dela zunaj vasi, večina pa v vasi – med njimi številni umetniki, obrtniki, svetovalci za področje izobraževanja, ... Dela ne zmanjka.

Kot prostovoljec je Domen med drugim bival v ekovasi Lammas v Walesu, Angliji, kjer so gradili hišo za mlado družino. V tej ekovasi se je zbralo devet mladih družin, vsaka je prispevala 20 tisoč funtov za nakup skupnega zemljišča. Potem so s skupnimi močmi, znanji in veščinami ter s pomočjo prostovoljcev postopoma zgradili vsaki družini svojo hišo. Za material za eno hišo so porabili največ 3.000 funtov, skupno je torej ena družina plačala 23 tisoč funtov za svoj dom, kar je izjemno malo v primerjavi s tržnimi cenami hiš. Ključ je ravno v sodelovanju. Denar ni edini vir, s katerim je mogoče poskrbeti za kakovostno življenje. Mlada ekova Lammas v Walesu je dober dokaz, kaj je mogoče doseči z medsebojno pomočjo. Za gradnjo z naravnimi materiali je potreben en sam mojster, ki vodi delo, vsega ostalega pa se je mogoče naučiti skupaj in sproti. Po besedah Domna je prispevati k nastajanju skupnosti na ta način zares neverjeten občutek. V Walesu imajo strogo politiko, kar zadeva posege v kmetijska zemljišča. A po izkušnji z ekovasjo Lammas so sprejeli zakon, ki dovoljuje izjeme za projekte, ki nimajo vplivov na okolje oziroma so ti vplivi minimalni, kot je v primeru ekovasi.

Koncept ekovasi

Ekova je drugo poimenovanje za trajnostni način življenja, ki ga lahko uresničujemo v različnih okoljih. Zajema celosten pristop, ki se ne konča pri varčevanju z energijo in ločevanju odpadkov, ampak gre še dlje, predvsem v smeri večje povezanosti in skrbi za soljudi in naravo. Iskanje takšnih rešitev in uvajanje sprememb je lažje v povezanem okolju podobno mislečih. Sprva je šlo morda res bolj za iskanje odmika in svobodnejšega načina življenja, danes pa so ekovasi (pogosto tudi visokotehnološko) inovativna okolja, trajnostne raziskovalne skupnosti, ki so predane odkrivanju novih načinov sobivanja ljudi in narave. Čeprav jih povezanost s pridelavo zdrave hrane največkrat umešča v vaško okolje, pa so v svetu pogoste tudi mestne ali primestne ekovasi.

Najpomembnejši del ekovasi po Domnovem mnenju predstavlja skupnost. Bivanje v skupnosti pomeni tesnejše, bolj povezano življenje skupine ljudi, kar prinaša številne izzive na osebni in skupnostni ravni. Večina naših prednikov je živela v ekovaseh, a takrat so se ljudje povezovali zaradi potrebe, zdaj pa bivanje v skupnosti pomeni zavestno izbiro: živeti z drugimi, ki o kakovosti življenja in prihodnosti razmišljajo podobno – trajnostno in v skladu z naravo. Pri odločitvi za življenje v ekovasi je potrebna močna volja in jasna predstava o tem, kaj takšno življenje pomeni za posameznika. Velikokrat se pripeti, da skupine, ki se povežejo z namenom sobivanja, razpadejo že v prvem ali drugem letu obstoja, saj premalo pozornosti posvetijo socialnim procesom v skupnosti. Veliko je dela z nakupom ali najemom zemljišč, gradnjo objektov, vzpostavljanjem permakulturnih vrtov ipd., vendar je skupnost temelj obstoja vsake ekovasi, zato je potrebno v prvi vrsti vlagati v procese zbliževanja, druženja, usklajevanja ipd.

Ekovasi so bile v začetku pogosto posledica bega od družbe in sistema. Danes pa so ta naselja zelo povezana z lokalnim okoljem in močna središča okoljskih inovacij, odprta za ljudi. S podporo lokalnemu okolju in osredotočenostjo na tukajšnje potenciale se lažje in uspešnejše

povezujejo med seboj. Po Domnovem mnenju je to bistvo ekovasi: če ljudje stopijo skupaj, se lahko doseže marsikaj. Ta princip je v ekovaseh dobro uveljavljen in zelo uspešen. To niso samo trajnostna naselja, ampak so v prvi vrsti dokaz harmoničnega sobivanja skupnosti.

Razliko med tradicionalnimi skupnostmi in konceptom ekovasi Domen vidi v tem, da gre pri slednjem za prostovoljno odločitev posameznikov za takšno življenje, pri tradicionalnih vaseh, kot jih poznamo pri nas, pa je šlo bolj za nujo gospodarne izrabe virov in sodelovanje. Ekovasi običajno družijo močna skupna ideja in vizija, kljub razlikam med posamezniki, ki so lahko še vedno zelo velike. Za vsak projekt velja, da je skupna pot neke skupine ljudi, in ni čarobne formule ali čudežnega prijema za uspeh, temveč samo skupna odločenost in pot zorenja v skrbi za skupno dobro in dobrobit posameznika. Razlog za odhod kakšnega posameznika iz ekovasi v nastajanju je npr. pogosto v dejstvu, da se proces vzpostavljanja skupnosti odvija prepočasi in da mnogi nimajo ne potrpljenja ne veččin, da bi pospešili te procese.

Domen izpostavlja naslednje tri vidike ekovasi:

- **Skrb za ljudi**, ki je vsekakor med največjimi izzivi (različnost človeških karakterjev, sestavljanje skupin, načini odločanja, upravljanje, razreševanje konfliktov) in je pomembna tako na individualni ravni kot na ravni skupnosti. Spodbuja se samostojnost, sodelovanje in podpora drug drugemu.
- **Pravični deleži**, ki so stičišče skrbi za naravo in skrbi za ljudi. Naravo in okolje delimo z drugimi živimi bitji in s prihodnjimi rodovi. To pomeni omejevanje porabe naravnih virov in dostop vsakemu do osnovnih sredstev za življenje: čisto vodo, čist zrak, hrano, zavetišče, pomenljivo delo in socialni kontakt. V ta namen moramo raziskovati pot k novi socialni ekonomiji, ki omogoča trajnostno in pomenljivejše delo, ki služi ljudem, skupnostim in planetu. Skozi trajnostno kmetovanje in proizvodnjo hrane se iščejo načini, kako zadovoljiti potrebe brez ogrožanja zdravja naravnih sistemov.
- **Skrb za naravo**, ki pomeni, da mora naše življenje temeljiti na naravnih sistemih. Naravni procesi so v obliki sklenjenih krogov – rezultat enega procesa je vhodni material za drugega, brez oziroma z minimalnimi odpadki. Na tak način v ekovaseh pogosto pristopijo k gradnji objektov, s spoštovanjem do lokalnih posebnosti in tradicij.

Prednosti in izzivi življenja v ekovasi

Domen veliko prednost skupnosti vidi pri otrocih – ti imajo tam družbo, starši si delijo vsakodnevno skrb, imajo lastne alternativne vzgojne institucije, na primer gozdni vrtec in waldorfsko šolo, večja je ponudba za nego duha in telesa (številne meditacije, vadbe, masaže, terapije), imajo dostop do tradicionalnih alternativnih oblik zdravljenja. So odlični primeri dobih praks polnejšega življenja v trajnostnih okvirjih. Največji izziv pa vsekakor predstavljajo medosebni odnosi. Zanimiv je odgovor ustanovitelja ekovasi Damanhur na

vprašanje, kaj je najpomembnejše za uspeh skupnosti: »Finančna neodvisnost vsakega posameznika.« To po njegovem mnenju kaže na potrebo po zrelosti ljudi, ki se priključujejo v skupnosti.

d) Anton Pugelj, Zadruga Mokri Potok.

Sprva je bil koncept skupnosti v Mokrem Potoku mišljen kot večja medsebojna povezanost, nato pa so na podlagi lastnih in tujih izkušenj ugotovili, da je temeljnega pomena za vse individualna svoboda, in jo posledično postavili pred ostale potrebe (na primer potrebo po druženju). Po besedah Antona Puglja želijo obuditi tradicijo družine kot osnovne celice in se približati življenju v tradicionalni skupnosti, z nekaj izboljšavami. V skupno bivanje torej vnašajo individualno svobodo kot osrednjo kvaliteto. Njihov namen ni dogovarjanje o skupnem, razen pri najnujnejšem. Osebo svobodo in osebni prostor postavljajo na prvo mesto. Posedujejo skupno in zasebno lastnino, ki pa je dodeljena. Zemlja je v lasti Zadruga Mokri Potok, v katero je vsak član vložil sredstva, s katerimi so odkupili zemljišče od občine. Lastnina je točno določena. Skupnih površin ni, s čimer se želijo izogniti morebitnim konfliktom. Vsaka družina živi in gospodari na svoji zemlji, kot je bilo značilno za rodovna posestva v preteklosti. Posestvo prehaja iz roda v rod, ker ni skupno, ampak je v privatni lasti (preko Zadruga). V primeru, da si družina želi biti lastnica zemlje mimo zadruga, je to možno, želijo pa, da skupne stvari urejajo enotno in v dogovoru preko zadruga. Prioriteta pri gradnji ekovasi je najprej zagotoviti individualne objekte. Individualno posestvo ima prednost pred skupnostjo, skupen objekt in skupne aktivnosti so v drugem planu.

Kot skupnost se zavedajo, da poudarjanje osebne svobode lahko predstavlja nevarnost, da se skupnost sploh ne vzpostavi, temveč nastane zgolj oblika sobivanja ljudi na ožjem prostoru, medtem ko med njimi ni tesnejših stikov. Pri tem se sprašuje, ali se lahko vseeno opredelijo kot skupnost. Poleg sobivanja v istem prostoru jih povezujejo enaka načela bivanja (trajnostnost) in filozofija življenja. Vsak od članov ima svoje interese in svoje predstave o tem, kako si želi živeti na tem odmaknjenem območju, a s sodelovanjem lahko dosežejo več, hitreje in uspešneje. Sodelovanje razumejo kot sredstvo za večjo uspešnost posameznika. Delijo si skupna načela, kot so na primer pripadnost ekološkemu načinu življenja, permakultura, naravna gradnja, ekološka prehrana, in želijo s svojim delovanjem postaviti pilotni projekt samozadostnosti. Imajo lastno vodno zajetje, vsaka hiša pa bo imela tudi svojo elektrarno na obnovljive vire energije.

Spoštujejo tradicijo (lokalno in etnično) in ji želijo slediti. V tradicionalnih skupnostih so se ljudje povezovali iz praktičnih vidikov – da so si med seboj pomagali. V Mokrem Potoku bo vsaka družina ima enega predstavnika, ki je glavni v hiši in predstavlja glas družine. Ko se sprejemajo pomembne odločitve, ima vsaka družina en glas, in sicer zato, da družine z veliko otroki ne more preglasovati drugih družin, ki jih imajo manj. Želijo enakopravnost vseh družin med sabo, ne glede na njihovo številčnost. V tradicionalnih družbah pa so bile močnejše in vplivnejše tiste družine, ki so imele največ lastnine oz. sredstev. Tega si ne

želijo, saj živijo v družbi, ki spodbuja enakopravnost vseh ljudi. Včasih so imeli v vasi lipo in okrog nje kamne namesto sedežev, in vsak kamen je simboliziral eno družino. Dogodek, kjer so se skupaj odločali o zadevah vasi, se je imenoval srenja. Tradicijo vaške srenje pod lipo želijo obuditi tudi v ekovasi Mokri Potok. V njihovi skupnosti so posamezniki vseh starosti, medgeneracijske razlike so po Pugljevem mnenju njihova prednost. Starejši kot si, več vzorcev bremeni tvoj um, velikokrat imamo starejši potrebo, da moramo vse v naprej predvideti, na drugi strani pa so mladi, ki so zagnani in včasih tudi zaletavi.

Staroslovanske skupnosti so temeljile na delitvi skupnih dobrin in na skupni obdelavi zemlje, šele kasneje so se družine obrnile vsaka k sebi. Včasih ni bilo potrebe po ločeni lastnini. Življenje v mestu človeku ne omogoča načina življenja, kjer je vse skupno. Sobivanje ima večji potencial za medsebojno sodelovanje, medtem ko v mestih vsak posameznik deluje zase in sodelovanje za napredek na osebnem nivoju ni nujno potrebno. Poleg tega je mestih vsa infrastruktura že vzpostavljena, vse je že na voljo za takojšnjo uporabo, in ljudem načeloma ni treba sodelovati za višjo kakovost življenja. Namen skupnosti Mokri Potok pa omogočiti višjo kakovost bivanja vsake posamezne družine. Duhovni vidik v njihovi skupnosti je pomemben, razumejo ga kot naravnost za dobrobit živih bitij in zavedanje, da smo ljudje zgolj delček nečesa skupnega, večjega, in ne edini in najbolj pomemben del.

Pugelj je z Naro Petrovičem obiskal številne ekovasi po svetu. Zanimal ga je vidik organiziranosti, pri čemer so spoznali tako manj kot tudi bolj povezane skupnosti, ki so bile uspešne v svojem delovanju in razvoju. Po njegovem mnenju ni univerzalnih pravil sobivanja, saj so dogovori stvar odločitev skupine, ki oblikuje skupnost. Te pa se s spreminjanjem sestave članstva lahko tudi spreminjajo. Meni, da povezanosti skupnosti ni možno doseči opredelitvijo pravil vnaprej. Skupnost skozi sobivanje raste in se razvija, na ta način pa se sproti izražajo potrebe vsakega posameznika, ki jih lahko nato z dogovorom opredelijo v pravilih, načelih skupnega in individualnega delovanja. Vnaprej postavljena pravila razume kot omejitev posameznika v njegovem razvoju. Ne vidijo smisla v vnaprejšnjem dogovarjanju o skupnih stvareh, raje jih rešujejo sproti, ko je potrebno. V tem vidijo svobodo, ki je ena njihovih načel skupnega sobivanja.

Čutijo medsebojno spoštovanje in zaupanje, ki so ga zgradili skozi številna leta, od prve ideje o Mokrem Potoku do danes. Vzpostavili pa so nekakšna varovala, za katera še ne vedo, kako bi jih formalno opredelili. V primeru, da katera od družin ne deluje v smeri trajnostnega delovanja, ki je skupni temelj, ji je zemlja lahko tudi odvzeta in jo zadruga izplača. Vsaka družina je dolžna v določenem času postaviti svoj objekt, saj jih k temu vežejo zakonska določila, poleg tega pa so dolžni vzdrževati svojo zemljo. Dovoljujejo širši manevrski prostor, znotraj določenega okvira, ki pa se ga lahko sproti spreminja z dogovorom med vsemi člani. Skozi izkušnje so spoznali, da so za skupno bivanje nujno potrebne dobre veščine medsebojne komunikacije. Za zdaj še ne bivajo na posestvu, a se zavedajo, da bo takrat, ko se bo tam odvijalo več aktivnosti in ko bodo dejansko zaživel skupaj, med njimi več interakcij in s tem tudi potencialnih nesporazumov. V Mokrem Potoku si želijo ravnotežje med individualnostjo, ki je značilna za mesta, in povezanost skupnosti, ki je

tradicionalno značilna za vaške skupnosti. Marsikatera slovenska vas že deluje kot uspešna manjša skupnost. Osebnost je naklonjen močnejši povezavi v skupnosti, medtem ko so nekateri drugi bolj naklonjeni večji meri individualizma. Slabost individualizma vidi v manjši povezanosti skupnosti, saj se vsak lahko umakne, če mu kaj ne odgovarja, zato so določeni problemi in trenja, ki se pojavljajo že sedaj, odrinjeni na stran, ker jih ni zares nujno rešiti. To je po njegovem druga plat svobode, ki jo zagovarjajo.

Zanima jih koncept sobivanja, ki bi ga lahko prenesli tudi na širšo družbo oziroma na druge oblike skupnosti, na primer na obstoječe lokalne skupnosti, kjer bivajo skupaj ljudje »z vseh vetrov«. Vsak ima svojo zemljo, svoja načela, delo, so pa vedno stvari, ki so skupne – tudi mesto ima npr. skupno infrastrukturo in komunalne službe, ki skrbijo za vzdrževanje. V mestih smo odtujeni od realnosti, vse nam je »dano«, za vse je poskrbljeno. Ljudje se na primer jezijo zaradi stroška odvoza smeti, ob tem pa ne razumejo, da namesto njih z odpadki upravlja služba, zato da njim ni treba, da je za vse odpadke v mestu poskrbljeno na isti način in da je prebivalcem zagotovljen odvoz in predelava odpadkov, sicer bi se kopali v njih. Vendar je za to potrebno odšteti denar in tu se vse konča. Ljudje niso pripravljeni prevzeti odgovornosti za rabo infrastrukture in urejanje skupnih zadev, kot na primer odpadkov. Prebivalci v mestih niso vključeni v procese, zato so od njih odtujeni in se ne poistovetijo z njimi, kot tudi ne z okolico, s someščani ipd. Nič kaj drugače ni v primestnih in vaških skupnostih, saj te dejansko ne delujejo kot skupnosti, temveč kot skupek ljudi, ki biva v istem prostoru. Vključeni pa so zgolj preko plačevanja stroškov številnih storitev, ki jih namesto njih opravijo druge službe. Ljudje postanejo nekonstruktivni – vedno najdejo razlog za pritožbo in kritiko, malokdaj pa se izražajo skozi konstruktivne pripombe, s katerimi se šele ustvari potencial za pogovor. Ne zavedajo se konkretnih problemov, ker niso aktivno vključeni v procese njihovega reševanja. So odtujeni od vsega in od vseh.

V manjših enotah se je lažje poistovetiti z odgovornostjo, ki jo prinaša življenje – koliko vode porabiš, od kod bo prišla, kako boš pridobil energijo za segrevanje vode in elektriko, kdo bo poskrbel za odpadke itd. Življenje je tako veliko bolj realno, saj imaš vse »pred nosom« in se ne moreš skriti pred kupi smeti, ki jih proizvedeš, temveč morda raje razmisliš, ali boš porabil toliko embalaže, če boš moral potem iskati tudi način, kako se jo »znebiti«, na trajnostni način seveda. Meni, da takšno življenje v človeku prebudi več zavesti o odtisu, ki ga pušča v okolju.

Kar si prizadevajo doseči, ni nič novega. Tradicionalne skupnosti so preživele v veliko drugih državah, se prilagodile sodobnemu času in danes uspešno delujejo, predvsem pa imajo skupno zgodovino, običaje, tradicijo in vrednote, stare več stoletij. Ekovasi pa so mlade skupnosti, ki obujajo tradicionalna načela sobivanja in jih združujejo s sodobnimi pogledi (na primer trajnostnim življenjem in odprto komunikacijo med člani).

V slovenskem prostoru je prišlo do prekinitve tradicije. Pugelj ta pojav povezuje z načinom življenja, ki je bil s preživetvenega vzgiba nagnjen k delovanju, da je raje vsak poskrbel zase. Ko je bilo treba pomagati, smo si pomagali, vendar pa samo v nujnih situacijah. Bivati skupaj v harmoniji drug z drugim pa je nekaj, česar se nismo (še) dobro naučili. Slovenci smo vedno

imeli »gospodarja« in malo avtonomije, vasi so bile med seboj skregane ali odtujene. Vedno so bili tuji sistemi, ki so nam jih vsilili »od zgoraj«. Avtoriteta nam je nekaj tujega, zato imamo še danes težave z njenim sprejemanjem. Zanimivo, kako drugačen vtis v človeku puščajo prav tako stare tradicionalne vasi zunaj v tujini, ki imajo drugačno zgodovino in zato tudi danes delujejo bolj povezano. Ne povsod, seveda. Za nas pa je značilen strah, dvom in zapiranje vase, kjer se počutimo varne.

Razlog, da so izbrali lokacijo na Kočevskem, je bil ta, da bivanje v tako odmaknjenem okolju, ki je zelo prepuščeno naravi, obkroženo z divjimi zvermi, predstavlja večji izziv za posameznika, zato se ta zato nagnosko obrača k sočloveku po sodelovanje, pomoč in druženje. V mestih, kjer je dovolj zabave in vsega, kar nam krade pozornost, je lahko biti individualist. V okolju, kot je Mokri Potok, ko imaš na voljo zgolj nekaj sovaščanov za druženje in pomoč, se ljudje bolj povežejo med seboj, saj drug drugemu omogočajo podporo. Kdo drug bo poskrbel za tvoje okolje, če ne ti sam oziroma skupaj s sovaščani? V tem primeru se lažje prilagajaš drug drugemu. Na primorskem je življenje bolj prijetno, klima je ugodnejša, vse, kar posadiš, zraste, ker ima zadosti sonca, več je možnosti turizma, morje in oddih sta blizu, v Mokrem Potoku pa je vlaga, mraz, sneg dolgo ostane, tu so divje zveri, klopi, veliko dežja, gosta in bujna vegetacija ... Živali so vsepovsod, volkovi zavijajo v neposredni bližini, dva medveda se tepeta na robu vasi, to je njihov vsakdan. Bolj se zavedaš, da nisi edini v prehranski verigi. Težje razmere povežejo ljudi med seboj. Ni pa takšno življenje za vsakogar – pri njih je bilo v začetku pet družin, in ena je odstopila ravno zaradi življenjskih razmer, saj niso bili vajeni takšne divjine, ki jim je začela vzbujati strah. Prostor želijo obvladati, ga zaznamovati, tudi živalim želijo dati možnost in čas, da se navadijo na sobivanje z novimi prebivalci. Pri tem čutijo spoštovanje do narave in drugih živih bitij in si ne domišljajo, da so edini in najbolj pomembni v prostoru.

Odnos z okoliškimi skupnostmi

Najbližje naselje je Kočevska Reka. To je posebna skupnost, najbolj nazoren primer skupnosti, ki ne deluje kot skupnost, ker nimajo tradicije bivanja na tem mestu, niti jih ne povezujejo ista načela. Skupno jim je zgolj to, da živijo v istem prostoru. V celotni dolini Kočevske Reke in širše živijo ljudje, ki so se tja naselili šele po drugi svetovni vojni. Vse prejšnje prebivalstvo je bilo izseljeno, njihova kultura uničena, zgodovina nekega življenja in obdobja izbrisana. Potem je prišla vojska, vera je bila prepovedana, kdor je želel priti domov, je moral imeti dovolilnico, med njimi je vladalo veliko nezaupanje, nobenih praznikov in skupnih običajev nimajo. Glavni lokalni praznik je postrojitev vojske. Nezaupanje zaradi preteklih razmer je zasidrano tudi v današnjih prebivalcih. So zaprti in nedostopni za prišleke, raje ugibajo, kot da bi vprašali. So tudi svetli posamezniki, ki pridejo večkrat na obisk in se zanimajo za našo vizijo in ideje, večina pa nam ni naklonjena. V Mokrem Potoku so bili opozorjeni s strani drugih evropskih vasi, kjer so imeli podobne izkušnje z lokalnimi skupnostmi. Zato so nameravali narediti predstavitev svoje vizije krajanom Kočevske Reke, ampak se tega še niso lotili. Na začetku so se raje ukvarjali s

postopki pridobivanja dovoljenj in soglasij. Do vsakega, ki pride na obisk, so prijazni in dostopni, niso pa še pristopili k lokalni skupnosti kot skupina, da bi jim predstavili svoje načrte.

Dolgoročna vizija je, da bi v Kočevski Reki (najbližji lokalni skupnosti) predstavili svoje ugotovitve o prednostih, ki jih prinaša povezana skupnost, temelječe na dejstvih. Vsaka vas naj bi imela svoj praznik, dan, ko se vsi srečajo in povezujejo, družijo. V Kočevski Reki pa sploh imajo skupnih delovnih akcij, skupne vizije, živijo vsak zase. Mokri Potok bi bil lahko vzorčni primer, kako jim v praksi predstaviti življenje v harmoniji. Zavedajo se, da si bodo spoštovanje in zaupanje svojih bližnjih sosedov morali še pridobiti. To bo po mnenju Puglja lažje izvedljivo, ko bodo sami zares živeli v Mokrem Potoku, saj bodo s tem imeli kaj pokazati, namesto da zgolj z besedami opisujejo svojo vizijo. Pri tem poudari, da je na primer karakter primorskega človeka drugačen kot karakter kočevskega človeka. Slednjim se je težko približati, ostajajo zaprti, kronično nezadovoljni in nezaupljivi, ne spoštujejo in ne sprejemajo drugačnosti. Tudi v Trajnostnem parku Istra zaupanje vzpostavili postopoma, ko so v stiku med ekovaščani in prebivalci okoliških vasi slednji videli, kako prvi delujejo; torej ne z besedami, temveč z dejanji. Problem Kočevske Reke Pugelj vidi v tem, da nihče nima svoje zemlje, nihče ne kmetuje, vse je državno, samo eden kmet obdeluje vse. Delajo na žagah, v gozdu, v lokalnem podjetju. Pokrajina je uničena, zaznamovana z dolgoletno zasedbo vojske. Najprej bi morali izvesti agrarno reformo in ljudem dati zemljo. Zemlja je tista, ki človeku daje identiteto, samozavest, temelj. Primer je vas Koprivnik, lepa dolina, vas, ki še živi. Tam je bila farma, kjer so delali vsi domačini. Ko je farma propadla, je posestvo kupilo podjetje iz Kočevja, ljudje, ki tam živijo, pa nimajo te zemlje, nimajo nič, so kot najemniki lastnih domov. Vizija zadruge Mokri Potok je, da s svojim znanjem, izkušnjami in lastnim zgledom pomagajo lokalnim skupnostim, da ponovno zaživijo. Vendar se v skupnosti zavedajo, da bodo večje spoštovanje uživali kot lastniki in kmetovalci, in ne kot zgolj »uradniki« s polnimi kovčki besed. Družina in zemlja sta še vedno temeljni vrednoti.

Z okoliškimi lokalnimi skupnostmi sicer nimajo konfliktov, saj med njimi ne prihaja do interakcij. Razdor vidijo v lokalni in občinski politiki in ter v njihovem odnosu do sprememb. Ko so izvedli projekt, je bila v občini določena politična oblast, zato so sedaj tretirani kot projekt te politične veje in so pogosto kamen spotike občinskih in lokalnih veljakov zaradi njihovih medsebojnih nesoglasij. Opozicija v občini minira njihov projekt, ne zaradi projekta samega, temveč zgolj zato, ker je to projekt vladajoče skupine. Vendar sami ne reagirajo na nobeno provokacijo na njihov račun s strani lokalnih medijev. Razvoj jim ni onemogočen, saj ne delujejo mimo zakona, niso pa zaščiteni pred opravljanjem in blatenjem s strani posameznikov ali določenih skupin.

Delovanje v prihodnosti

V lanskem letu so v Mokrem Potoku gostili večjo skupino iz Belgije in vzpostavili dobro povezavo, s čimer imajo možnost stalnega sonaravnega turizma. Vendar to ni njihov prvotni namen, s tem ne bodo lokalni skupnosti pokazali ničesar. Ne strinjajo se s sodelovanjem s

prostovoljci v tolikšnem obsegu, kot je to v Trajnostnem parku Istra. Središče oz. temelj skupnosti je za njih družina. Najprej si želijo zagotoviti lastne bivalne kapacitete in zaživeti v prostoru ter tako ustvariti trdni skupni temelj. Potem pa se nameravajo povezovati z okoliškimi lokalnimi skupnostmi v širšem območju ter sprejemati turiste in prostovoljce (v manjši meri).

Med seboj so se dogovorili, katera družina ima najboljše časovne in finančne možnosti, da postavi hišo do roka, ki je določen s strani lokalne oblasti. Dve hiši morajo postaviti do določenega datuma in med njimi ni problema, kdo jo bo postavil, saj si zaupajo, da bodo stvari takšne, kot morajo biti. Zaupanje je stvar osebne zrelosti, in med seboj so kar dobro usklajeni. Niso dovolj velika skupina, da bi bilo med njimi veliko raznolikosti in bi bili zato primorani vzpostavljati nenehno komunikacijo in usklajevanje. Pugelj pravi, da imajo srečo, da so se podobni zbrali na kupu. Vendar imajo še dovolj kapacitet, da zapolnijo vas Mokri Potok – tam so na voljo še štiri posestva, v vasi Sadni Hrib pa še vseh osem. Kar zadeva Sadni Hrib, sicer še čakajo na spremembo prostorskih načrtov občine, ki bo vas opredelila kot zazidljivo zemljišče, kot je nekdaj že bilo. Mokri Potok in Sadni Hrib imata svojo veliko jaso, z vasi Sadni Hrib je zelo lep razgled daleč naokoli, ni pa vode. Uporabljali bi deževnico, kakor jo uporabljajo tudi v Mokrem Potoku.

Zavedajo se, da bodo s preselitvijo v vas spremenili tudi način življenja v celoti. Stroški bivanja bodo bistveno nižji, saj bodo v večji meri samozadostni, imeli bodo lastno vodo (deževnico), lasten vir obnovljive energije, ne bodo plačevali komunalnih prispevkov, saj nimajo komunalne infrastrukture, odpadno vodo bodo prečiščevali s čistilno napravo, blato bodo kompostirali ipd. Hrano bodo pridelovali sami. Veliko dela bodo opravljali od doma oziroma delo ne bo vezano na določeno lokacijo, saj njihov namen ni, da bi dnevno migrirali na delovno mesto v oddaljeni kraj. Želijo vzpostaviti sonaravni turizem, saj v njem vidijo mnoge potenciale. Obiskovalci bodo spali v jurti, na seniku, v *tipiju* (indijanskem šotoru), pri družinah, in se aktivno vključevali v tamkajšnje življenje. Živeti v divjini, opazovati živali, spoznavati življenje kmeta, v stiku z naravo in zemljo, to je nekaj, za kar so ljudje danes pripravljeni veliko plačati. Pri njih je velik potencial ohranjenosti naravnega okolja, ki ga želijo »tržiti« na trajnosten način.

4.5 KLJUČNE UGOTOVITVE IZ INTERVJUJEV

Pričevanja intervjuvancev, ki so izkusili življenje v ekovasi in si prizadevajo za ustanavljanje ekoloških skupnosti pri nas, nazorno opišejo kompleksnost življenja v skupnosti. Kljub temu, da ekovasi povezujejo posameznike, ki si delijo življenjsko filozofijo in delujejo v skladu s trajnostnimi načeli bivanja, so socialni stiki tisti, ki bistveno vplivajo na raven medsebojne povezanosti in naklonjenosti. Ljudje smo socialna bitja, ki se razvijamo in rastemo skozi medsebojne odnose, v številnih interakcijah pa se hitro pokažejo tudi nasprotja in nestrinjanja, s katerimi se je potrebno soočiti, če želimo delovati v skupno dobro. Anonimnost in zasebnost posameznika, ki ju zagotavlja sodobno življenje, prinašata nekakšno osvoboditev od pritiskov skupnosti, po drugi strani pa ljudje hrepenimo po socialni

interakciji, tesnejši medsebojni povezanosti ter sodelovanju v smeri doseganja individualnega napredka.

Sogovorniki največji izziv vidijo v iskanju pravega ravnotežja med stopnjo individualne svobode in deljene odgovornosti. V sodobnem času je svoboda posameznika nekaj, kar imamo za samoumevno in čemur se težko odrečemo. Življenje v skupnosti terja določeno mero prilagajanja, ki pa jo zrel posameznik lahko vidi kot priložnost in ne kot omejitev. Kazalnik uspešnosti neke skupnosti je tudi sposobnost komunikacije med člani skupnosti ter sposobnost lastnega zavedanja in izražanja svojih potreb in pogledov. Ta vidik mnoge skupnosti dojemajo kot duhovno komponento, ki deluje kot vezivno tkivo med posamezniki. Skupnosti, ki veliko vlagajo v medsebojno komunikacijo, lažje rešujejo morebitne nesporazume, ki se neizogibno pojavijo ob tesnejših interakcijah med njihovimi prebivalci. Vsi vprašani so poudarili, da naj bo vsak posameznik (če želi pripadati določeni skupnosti), pripravljen na reševanje problemov, ki se v skupnosti pojavijo. Vsaka skupnost naj tudi sprejme dogovor o tem, kakšno naj bo razmerje med individualno svobodo in kolektivno odgovornostjo bo vzpostavljeno.

Mnogi člani skupnosti so negativno presenečeni nad konflikti, ki se sprožijo že ob ustanavljanju in nato med bivanjem v skupnosti. Pogosto se izkaže, da imajo kljub istemu cilju nekatere prav nasprotujoče si poglede na sobivanje, različna stališča, kaj skupnost pravzaprav pomeni, in različne potrebe glede bivanja v skupnosti. Ta nesoglasja se pogosto pokažejo šele po določenem času. Zato so v prenekateri skupnosti spremenili prvotni koncept delovanja, ko so v vsakdanjem življenju bolje spoznali drug drugega in občutili skupno življenje skozi lastno izkušnjo.

Delovanje članov ekovasi je v smeri trajnostnega načina življenja, ki ga želijo z lastnim zgledom širiti na okoliške skupnosti ali pa zgolj delovati kot ozaveščevalni in izobraževalni centri z delavnicami, seminarji in srečanji na temo sonaravnega življenja. To je tudi pogost vir dohodkov skupnosti. Ekovasi omogočajo življenje v stiku in sodelovanju z naravo, kar je danes izkušnja, ki jo želijo doživeti mnogi turisti. To vejo turizma imenujemo sonaravni turizem. Poleg turizma je način sodelovanja v skupno dobro tudi delo s prostovoljci. V zameno za prenočišče, hrano in skromne prispevke lahko podobno misleči posamezniki obiščejo ekovas in v njej preživijo dlje časa, pri tem pa pomagajo pri dnevnih opravilih ali sodelujejo pri različnih projektih skupnosti. Prostovoljstvo je ena od oblik sodelovanja v eko skupnostih, ki se je po pričevanju sogovornikov izkazala za zelo uspešno.

Druga smer delovanja skupnosti je sodelovanje z okoliškimi skupnostmi. Prišleki, ki so si v obstoječem okolju ustvarili novo skupnost, ne želijo delovati kot izolirana enklava, temveč se želijo povezovati z domačini, jim predstaviti svoj način življenja, obenem pa se učiti od njih, saj se zavedajo, da domačini vedno najboljše poznajo lastni prostor. Ekovasi simbolizirajo sodelovanje v smeri skupne rasti in napredka in se zavedajo, da lahko v slogi dosežejo boljše rezultate kot bi jih v odmaknjenosti in odtujenosti od ostalih prebivalcev. Slednji na prišleke sprva pogosto gledajo zviška, saj vse prepogosto prihaja do izkušenj, ko novi prebivalci želijo učiti staroselce o tem, kako naj živijo svoje življenje. Širina zavedanja,

ki jo pogosto premorejo ekovaščani, pa jim omogoča boljši stik z domačini ter posledično večji uspeh in občutek sprejetosti v širši okolici.

Nenazadnje so prebivalci ekovasi aktivni posamezniki, ki si želijo drugačnega življenja od tega, ki ga ponuja družba in obstoječ sistem. Želijo delovati samozadostno in v spoštovanju do narave in okolja, in to znanje ter izkušnje skozi vzor lastnega življenja širiti v vse pore družbe. Pogosto tudi lokalne oblasti prepoznajo prednosti tovrstnih pobud in podprejo projekte ustanavljanja ekovasi, saj prinašajo številne prednosti širši lokalni skupnosti.

5 SKLEP IN RAZPRAVA O POMENU EKOVASI

Andrej Pogačnik je v svojem delu *Urejanje prostora za tretje tisočletje* (2000) zapisal, da bo človek prihodnosti ekološko zaveden posameznik, ljubitelj narave in zdravega načina življenja. Potrošniška zasvojenost bo prenehala biti življenjski vsakdan, človek se bo obrnil nazaj k naravi. Ob smotrnejši rabi naravnih virov in energije se bodo (ponovno) vzpostavile nove, slikovite in biotsko raznovrstne krajine 21. stoletja. Pogačnik poudari, da je pomen bivanja v skupnosti večplasten, saj združuje tako socialno kot prostorsko komponento. V skupnosti si prebivalci razdelijo vsakdanja opravila, skrb za starejše in otroke ter aktivno soodločajo o procesih, povezanih s skupnostjo, pri čemer se med njimi tkejo bolj povezovalne vezi kot med pripadniki neke naključne skupnosti (na primer stanovalcev v stanovanjskem bloku) (Pogačnik, 2000: 22). Pomenu skupnosti, kot ga vidi Pogačnik, pritrjuje Barbič (2005), ki meni, da se življenjska filozofija sodobnega človeka razvija v smeri ohranjanja in varstva naravnega in človekovega okolja ter večjega povezovanja.

Sodobni trendi resda ne potrjujejo takšne vizije, vendar številni primeri dobrih praks in gibanja v smeri večjega zavedanja, želje po povezovanju in odgovornejšega odnosa do okolja potrjujejo, da v človeku obstaja težnja po povezovanju in sodelovanju. Obenem pa imajo (zaenkrat) takšne alternativne pobude premajhen domet in vpliv na osrednje razvojne smeri.

Strukturne spremembe v družbi se izražajo v hitrih spremembah kulturne krajine in v prostorski strukturi podeželskih vasi. Priča smo masovni in nenačrtovani gradnji stanovanjskih hiš v podeželskem prostoru, kjer se ob kmetijskih razvija vse več nekmetskih dejavnosti. Stroka je že v zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja pričela opozarjati na napake, ki se odvijajo v podeželskem prostoru ter na pomen in vlogo tega prostora. Zaradi vse večjega poglobljanja razlik med urbanim in ruralnim prostorom so se pojavile potrebe po bolj enakomernem in uravnoteženem razvoju. Programi prenove vasi, ki jih je pripravila stroka, so med drugim vsebovali tudi povečevanje potenciala za razvoj alternativnih dejavnosti na podeželju. Namenjeni so bili celostnemu razvoju podeželja – obnovi in ohranjanju kulturne dediščine, izboljšanju kakovosti življenja ter povečanju potenciala za razvoj dejavnosti na podeželju. Žal pa v Sloveniji ne obstaja institucija, ki bi poleg načrtovanja zagotavljala tudi celovito izvedbo načrtovanih ukrepov. Prav tako pri politiki urejanja prostora prepogosto prihaja do vidnega pomanjkanja medsektorskega sodelovanja. V slovenskem podeželskem prostoru se tako danes soočamo s slabimi pogoji za zaposlovanje, negativnimi demografskimi trendi, ki jim botrujejo izseljevanje in staranje prebivalstva, povečevanjem dnevnih migracij, neugodno posestno strukturo (razdrobljena posest) ter zaraščanje kmetijskih površin. Zanimiv pristop imajo na Bavarskem v Nemčiji, kjer velik poudarek dajejo pobudam »od spodaj navzgor«, ki prihajajo od posameznikov in organiziranih iniciativ (Prosen, 2007).

Ravno ta vidik razvoja, pobude posameznikov in organiziranih skupin ter številni primeri dobrih praks so tisti, ki lahko premaknejo ustaljeno miselnost, da posameznik nima

zadostnega vpliva pri načrtovanju prostora, v katerem biva. Ekovasi v praksi dokazujejo pomen, ki ga ima trajnostno sobivanje v danes sicer preobremenjenem okolju. Vsakdo si želi visoko stopnjo zasebnosti, uživati prednosti družabnega, a anonimnega mestnega življenja ter bivati v stiku z naravo in v bližini drugih, kar človeku daje občutek varnosti. Manj pogosto pa se ljudje naseljujejo v oddaljene, od drugih naselij izolirane kraje, saj si ne želijo popolne odtujenosti od sočloveka in tolikšnega stika z divjo in neokrnjeno naravo. To pa v prostor vnaša številne konflikte, saj se stopnjuje pritisk (predvsem) na podeželski prostor, ki ponuja oboje – stik z naravo in bližino mestnega ali vsaj vaškega okolja. S tem povezane so tudi številne dnevne migracije v mesta, ki nudijo več možnosti za zaposlitev in zabavo.

Ena od značilnosti slovenskega podeželskega prostora je visoka mera razpršenosti poselitve in majhnost naselij. Za številne Slovence je torej značilen bivanjski ideal v podobi (predimenzionirane) enodružinske hiše z vrtom na mestnem obrobju ali na tistem delu podeželja, ki omogoča hiter dostop z osebnim avtomobilom do urbanega centra. Posledično mnoga podeželska naselja dobivajo urbani videz in postajajo monofunkcionalna spalna naselja v mestu zaposlenih ljudi. Nekatera naselja se vztrajno širijo in poselitev v mnogih primerih nekritično spreminja zgodovinsko strukturo obstoječih vasi in posega na zemljišča, ki bi bila primernejša za drugo obliko rabe. Če je nekdanja obstajala mreža majhnih, v mnogih pogledih samozadostnih naselij in posameznih samotnih kmetij na težje dostopnih območjih, se danes v prostoru odvija trend, ki mu manjka celovitejši in bolj skladen pristop v načrtovanju širšega prostora. Veliko število občin in njihova avtonomnost pri odločanju o nekaterih temeljnih vprašanjih prostorskega načrtovanja ne prispevata k bolj homogeni prostorski strukturi podeželskega prostora. Nekdaj so vasi rastle v skladu s smotrno izrabo prostora, ohranjanjem zemljišč za pridelavo, njihova struktura pa je izražala spoštovanje do naravnih danosti. Danes pa smo priča prepogosti nenačrtovani rasti naselij, ki jo narekujejo tržne razmere in individualne potrebe posameznika, ki nimajo veliko skupnega z zavedanjem o celovitejši sliki razvoja nekega prostora. Naselja dobivajo uniformirano podobo z velikimi nakupovalnimi centri na obrobju, načrtovanje zelenih površin se umika potrebam kapitala, zazidalne površine pa imajo pri organizaciji rabe prostora pogosto prednost. Človek se umika od narave in njenih danosti, v njej išče le občasno uteho, ko je utrujen od lastne odtujenosti, poleg tega pa je mačehovski odnos do lastnega okolja tisti, ki še dodatno kazi prostor in zanemara njegove potenciale.

Dejstvo je, da tako v mestih kot tudi v podeželskih vaseh ljudje stremijo k združevanju v obliki družabnih dogodkov, društev in organizacij. Prednost sodobnega časa je, da si človek sam izbira, kateri skupini ali skupnosti želi pripadati glede na lastne interese, cilje in vrednote. Današnji čas prinaša številne možnosti in dostopnost informacij, ki širijo zavedanje ter povečujejo občutek odgovornosti do okolja, v katerem živimo, in do narave same.

Ekovasi so oblika združevanja in manifestacija načina življenja, ki želi slediti spoštovanju narave in njene *nosilne sposobnosti*.⁶ V skladu s tem je tudi delovanje v ekovaseh usmerjeno v trajnostno sobivanje. Bivanje v skupnosti prinaša številne prednosti in olajša marsikateri vidik življenja, saj se odgovornosti porazdelijo med vse pripadnike skupnosti. Obenem pa prinaša izzive, s katerimi se ljudem, ki živijo v mestnem ali tradicionalnem vaškem okolju, ni treba soočati. Med drugim je za učinkovito in uspešno delovanje skupnosti izrednega pomena konstruktivna medsebojna komunikacija. Ta predstavlja temeljno veščino in način delovanja, s pomočjo katere skupnost ohranja svojo vitalnost. Jasna komunikacija pomeni tudi sposobnost prilagajanja in sklepanja kompromisov ter osredotočenost na skupno dobro ob upoštevanju in izražanju posameznikovih potreb in stališč. Ljudje smo socialna bitja, ki težimo k medsebojnemu povezovanju v različnih oblikah, in skupnost je oblika povezanosti, ki pred človeka neizogibno prinaša številne izzive. Vendar lahko skupina, ki ustanavlja določeno ekovas sklone najrazličnejše skupne dogovore. Ti so popolnoma svobodna izbira bodočih pripadnikov skupnosti in jih je po potrebi vedno možno spreminjati glede na ovire, na katere naleti skupnost. Prednost takšnih skupnosti je torej visoka mera odprtosti in elastičnosti, ključna za soočanje s številnimi izzivi sodobnega časa, ki jih bivanje v skupnosti še dodatno okrepi.

Sonaravno sobivanje je temelj življenja ekovaške skupnosti, ki (na videz) terja odpoved nekaterim simbolom udobja. Ti se kažejo v določenih bivalnih praksah, ki so povezane z naravnimi danostmi, ter v nenehnem medsebojnem usklajevanju, da lahko skupnost deluje čim bolj homogeno v smeri skupnih ciljev. Za sodobnega posameznika, ki je vaju določene stopnje individualne svobode, lahko bivanje v ekovasi s številnimi pravili predstavlja obliko pritiska, zato marsikdo – kljub istim vrednotam in interesom – v sobivanju sčasoma ne vidi več smisla.

Kljub iskrenim namenom vsem posameznikom bivanje v skupnosti ne ustreza, saj ta način od človeka terja zmožnost bolj dolgoročne vizije življenja. Na poti uspešnega delovanja skupnosti leži mnogo ovir, ki pa jih je mogoče odpraviti z visoko mero zaupanja in dobro vzpostavljeno komunikacijo med člani ter z zmožnostjo vsakega posameznika, da se lahko v določenih situacijah prilagodi skupini oziroma skupnemu cilju.

5.1 RAZPRAVA: POMEN EKOVASI ZA RAZVOJ ODMAKNJENIH OBMOČIJ

Rezultat diplomske naloge je predstavitev sodobnih in klasičnih pogledov na pojem skupnosti, ki skupaj s podrobnejšimi opisi značilnosti in analizo sobivanjskih skupnosti prikažejo raznovrstne vidike skupnosti. Ravno zaradi številnih prednosti, ki jih predstavljajo sobivanjske skupnosti za človeka in okolje, se odpira vprašanje, ali ekovasi lahko predstavljajo uspešen model razvoja. V Sloveniji poznamo veliko območij (kot na primer območje Kočevske Reke, kjer se nahaja lokacija bodoče ekovasi Mokri Potok, ter nekateri

⁶ Okoljska nosilna zmogljivost (ang. *environmental carrying capacity*) je zmogljivost narave oz. okolja, da prenese določeno stopnjo obremenjevanja, ki ga stori človek s svojim ravnanjem v okolju in ki ne poruši naravnega ravnovesja in ne povzroči sprememb kakovosti v naravi (Plut, 2010).

bolj odmaknjeni predeli Istre), ki predstavljajo velik potencial ravno zaradi svoje neokrnjenosti in odmaknjenosti od preostalega okolja, obenem pa skrivajo številna pričevanja o nekdanji kulturni dediščini in lokalnih tradicijah.

Ekovasi delujejo na samozadosten način, zato niso odvisne od bližine drugih naselij. Odmaknjenost od urbanih centrov in vaških naselbin je v sodobnem času prej ovira kot prednost, v primeru ekovasi pa predstavlja številne priložnosti.

Ekovas je tudi družbena skupnost, zato človek ne živi odmaknjenega in osamljenega življenja, temveč biva v družanju z drugimi, podobno mislečimi. Vsem je skupna skrb za okolje in želja po socialni interakciji, poleg tega pa ekovasi simbolizirajo vrednote, ki danes (ponovno) pridobivajo na pomenu – mir, tišino, zdravo naravno okolje, čist zrak, stik z naravo, sonaravni turizem, družino, sožitje, solidarnost, sodelovanje ipd.

Načrtovanje razvoja v prostoru ima v konceptu trajnostnega razvoja posebno vlogo. Prostor je omejen razvojni vir in pomemben kazalnik splošne blaginje in kakovosti bivanja. Človek za vse svoje dejavnosti, ne glede na to, ali potekajo na prostem ali v grajenih prostorih, uporablja in zaseda prostor. Prostorsko omejene skupnosti živijo od drugačnih dejavnosti kot tiste, ki obvladujejo razsežna območja. Na razvoj dejavnosti v prostoru vplivajo naravni dejavniki, kot so plodnost zemljišč, vrsta podnebja, nosilnost tal ipd. Kot posamezniki in skupnost v konceptu trajnostnega razvoja smo soodgovorni, da premislimo o našem načinu življenja ter o razvoju in njegovih družbenih posledicah. Skladno s tem bi morali pri svojem vsakodnevem ravnanju in sprejemanju odločitev ustvarjati pogoje za višjo splošno kakovost bivanja danes in v prihodnje. Posamezniki, ki so dobro opremljeni z znanjem in veščinami za sodelovanje v trajnostnem razvoju, so pomembni soustvarjalci prostora (Simoneti in Zavodnik Lamovšek, 2009: 9–11).

Slovenija je prostorsko zelo razgibana dežela, in v času, ko še niso obstajale velike kmetijske korporacije, so bile številne osamljene kmetije in majhne kmečke vasi razdrobljene po širokem prostoru. Širjenje urbanizacije in opuščanje kmetovanja pa je nekdanj obljudene kraje prepustilo objemu narave. Ekovas je oblika naselja, ki predstavlja potencial, da takšno stanje s pridom izkoristi in v prostoru ponovno obudi prisotnost človeka in njegovega delovanja v skladu z naravnimi danostmi in kulturno dediščino.

Kulturna krajina je naša skupna dediščina in vrednota. Tradicionalni načini kmetijske in gozdarske rabe, ki so se razvili v tesnem prepletu z naravnimi pogoji, so del naše kulturne identitete, ki jo ogrožajo opuščanje tradicionalnih načinov obdelave (njive, vinogradi) in rabe prostora (paša, košnja) ter predvsem novogradnje. Nekateri vidijo rešitev v tem, da bi del odgovornosti za vzdrževanje in nego kulturne krajine v novih razmerah prevzel turizem, ki je v gospodarskem smislu daleč najbolj odvisen od njene kakovosti in privlačnosti. Nasprotniki trdijo, da je treba pod pritiski razvoja popustiti in dovoliti, da raba v prostoru zariše nove vzorce (Simoneti in Zavodnik Lamovšek, 2009: 23).

Nekatere dejavnosti (predvsem kmetijstvo) so v celoti odvisne od naravnih danosti. V našem prostoru se s trendom urbanizacije podeželja močno zmanjšuje potencial prostora za potrebe

kmetijstva in s tem za zagotavljanje zadostne mere samooskrbe. Mnogim neuporabnim objektom nekdanjih kmetij in zapuščenih naselij je treba določiti novo rabo in s tem omogočiti razvoj dejavnostim, ki sodijo na podeželje (Prosen, 2008: 22).

Kljub vprašljivim prostorskim trendom ohranjena identiteta in potenciali podeželja predstavljajo razvojno prednost, ki pa jo lahko z napačnimi odločitvami prostorske razvojne politike zlahka zapravimo. Območja v bližini večjih središč in ob pomembnejših prometnicah se zaradi intenzivnega razvoja spopadajo s pomanjkanjem prostora, ugašanjem kmetijske dejavnosti, gostim prometom in onesnaženostjo. Obenem pa se odmaknjena, prometno slabo dostopna in infrastrukturno pomanjkljivo opremljena podeželska območja soočajo z nazadovanjem števila prebivalcev in njihovim staranjem, z opuščanjem kmetijstva in posledičnim širjenjem gozdnih površin ter s propadanjem kulturne pokrajine. Cilji prostorskega načrtovanja so jasni in zastavljeni v smeri enakomernega in skladnega razvoja vseh območij, v praksi pa vse prepegosto ni tako. Več sredstev in pozornosti bi bilo potrebno usmeriti v endogene razvojne potenciale posameznih območij in podpreti pobude »od spodaj«.

Stopnjevanje pritiskov na urbano okolje in predvsem širjenje pozidave na rodovitnih kmetijskih površinah pričata o tem, da ljudje za svoje bivanje potrebujemo (kakovosten) prostor, vendar je pri tem pomembno tudi, kakšen odnos imamo do tega prostora. Če ga razumemo zgolj kot sredstvo za lastne potrebe in ob tem ne upoštevamo njegove nosilne zmogljivosti in potreb drugih živih bitij, potem lahko še naprej dopuščamo, da se proces pozidave nekritično širi na območja, ki bi bila primernejša za drugačno rabo. Vprašanje torej ostaja, ali lahko z načrtovanjem prostora za potrebe bivanja tovrstnih skupnosti pripomoremo k revitalizaciji nekaterih območij ter obenem zagotovimo njihov sonaraven razvoj.

6 POVZETEK

Skupnost pomeni povezano skupino ljudi, živečo na določenem kraju. Vsem definicijam in opisom tega pojma je skupno, da človeka opredeljujejo kot socialno bitje, ki lahko nekatere svoje temeljne in globlje potrebe uspešno zadovoljuje le v skupnosti. Tradicionalna skupnost je bila skupina povezanih ljudi, ki so skupaj sobivali zaradi sorodstvenih vezi ali narave dela (kmetovanje). Za posameznika je na eni strani predstavljala občutek varnosti in stabilnosti, na drugi strani pa občutek ujetosti in utesnjenosti, saj individualne potrebe niso bile v ospredju življenjskega sloga ljudi. Modernizacija življenja, ki se je v prostorskem pogledu manifestirala v obliki širjenja urbanega prostora, je prinesla številne prednosti, kot so raznolikost družbe, hitrejša manifestacija sprememb, večje možnosti izbire, višja stopnja zasebnosti in anonimnosti posameznika ter bolj dinamična oblika življenja. Slabosti takšnega življenja pa se, kot ugotavlja Wirth (1938), izražajo predvsem na ravni socialnih stikov med ljudmi, ki so postali ohlapnejši, površinski in manj pogosti, zmanjšuje se pomen tradicije, družine in sorodstvenih vezi, s tem pa se spreminja tudi stopnja varnosti in povezanosti, ki ju je užival posameznik v tradicionalnih skupnostih.

Tönnies (1999: 93) ugotavlja, da je družba množica posameznikov, katerih življenja se med seboj prepletajo, kljub temu pa ti posamezniki ostajajo neodvisni drug od drugega. V skupnosti pa so posamezniki med seboj tesno povezani – v sodobnem času jih povezujejo podobni interesi, cilji in vrednote. Vsak posameznik si sam izbere skupnost, ki ji želi pripadati, nič ni določeno vnaprej.

Sodobne sobivanjske skupnosti ponovno obujajo nekatere značilnosti tradicionalnih skupnosti, le da stopajo v korak s današnjimi potrebami individualiziranega posameznika. Krepijo medgeneracijsko solidarnost, socialno varnost, druženje in sodelovanje. Individualizem sodobne dobe je v človeku pustil globoke posledice pomanjkanja samozavedanja. Del tega zavedanja je tudi dejstvo, da je bil človek od nekdaj bitje skupnosti, šele potem si je poiskal zasebni prostor. Danes se ljudje pogosto zapirajo pred drugimi v svoje intimne koticke, vendarle pa socialni stiki ostajajo ena temeljnih človekovih potreb. V tradicionalnih skupnostih je bilo druženje med sovaščani del vsakdanjika, skupaj so delali, praznovali in sestankovali v obliki (ne)formalnih srečanj. Zaradi tesnejših sorodstvenih stikov in večjega neformalnega nadzora v teh skupnostih je tedanja skupnost sicer zagotavljala večji občutek varnosti, ki pa se je s pojavom urbanizacije izgubil.

Ekovasi kot sodobna oblika sobivanjskih skupnosti s svojim delovanjem podpirajo sonaraven trajnostni razvoj. So oblika namenskih skupnosti v prostoru, ki združujejo idejo trajnostnosti v obliki različno velikih skupin medsebojno povezanih prebivalcev. Pred tridesetimi leti pojem ekovas še ni obstajal, kljub temu pa so obstajale skupnosti, ki so težile k večji povezanosti z naravo. Trajnostni vidik in do okolja odgovornejši odnos sta značilnosti širšega zavedanja sodobnega človeka o njegovem vplivu na okolje. Danes je slehernemu posamezniku dostopna velika količina informacij in raziskav, ki dokazujejo – tako pozitiven kot negativen – vpliv človekovega delovanja in bivanja na okolje. Zavedanje, da smo ljudje

le delček sveta, ki ga ne moremo podrežati zgolj sebi in ga uporabljati na način, ki obremenjuje druge dele življenja na planetu (živa bitja, naravne vire), je jasno viden v mnogih pobudah in željah po življenju v skladu z naravo in s sočlovekom.

Po klasični predstavi je ekovas naselje hiš, v katerih bivajo posamezniki in družine, ki delujejo kot skupnost v odgovornem odnosu do okolja. Ekovas je mnogo več kot le trajnostno bivališče. Koncept trajnostnega sobivanja je zasnovan na treh temeljih: na skrbi za ljudi, na enakopravnosti ter na skrbi za naravo. Vsi deli so med seboj povezani v celostno sobivanje. Spodbujanje samooskrbe, sodelovanja in pomoči drug drugemu ter poseganje v naravo v okviru *nosilne kapacitete okolja** ipd. so principi delovanja, ki povezujejo človeka in naravo oz. subjekt (človek) in objekt (prostor) bivanja. Ekovasi so oblika sobivanja, ki temelji na povezovanju med ljudmi in obujanju povezave med človekom in naravo. Če človek ravna z naravo skrbno in preudarno, sta zagotovljena dobrobit tako človeka kot narave oziroma kultiviranega okolja. Ekovasi so trajnostna oblika bivanja človeka, ki jo lahko opredelimo kot harmoničen odnos med človekom in naravo.

Vznikanje novih oblik skupnosti, med njimi tudi ekovasi, dokazuje človekovo potrebo po združevanju in sodelovanju. Prednosti sodobnega življenja so v svobodni izbiri o tem, kateri skupini želi posameznik pripadati. Sobivanjske skupnosti pomenijo korak naprej v odgovornejšem odnosu do okolja ter vračanje človeka k naravi in k sočloveku. Sobivanje prinaša številne izzive, s katerimi se morata soočati posameznik v skupnosti ter skupnost kot celota. Pri tem obstajajo številne tehnike in pristopi, ki pripomorejo k uspešnemu odpravljanju ovir na poti do skupnega sožitja.

7 VIRI

- Andersson S. 1972. Structure, identity and scale. V: Krajinsko planiranje. Ogrin, D (ur.). Ljubljana, Biotehniška fakulteta: 53–66
- Auroville.org, 2016
<http://www.auroville.org/> (12. 8. 2016)
- Bahovec I. 2005. Skupnosti: Teorije, oblike, pomeni. Ljubljana, Založba Sophia: 253 str.
- Barbič A. 1991. Prihodnost slovenskega podeželja. Prostor, prebivalci, gospodarske dejavnosti. Geografski vestnik, 64: 228–230
- Barbič A. 1993. (Samo)obnavljanje kmečkega sloja v Sloveniji. Sodobno kmetijstvo, 26, 5: 209–217
- Barbič A. 2000. Kmetica in kmečka družina v tranziciji. Teoretična razmišljanja in empirične ugotovitve. Družboslovne razprave, Slovensko sociološko društvo, 34: 97–125
- Barbič A. 2005. Izzivi in priložnosti podeželja. Ljubljana, FDV: 343 str.
- Bauman Z. 2001. Community. Seeking safety in an insecure world. Cambridge, Polity Press: 159 str.
- Beck U. 2001. Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno. Ljubljana, Založba Krtina, zbirka Temeljna dela: 364 str.
- Bergant M. 1981. Družina – zakon – ljubezen na razpotjih. Ljubljana, Zavod SR Slovenije za šolstvo: 236 str.
- Bodenstedt A.A. 1981. The challenge of Agricultural Mechanization to Rural Sociology. Sociologia Ruralis, Van Gorcum, 1: 43–56
- Bookchin M. 1990. Remaking society: pathways to a green future. Boston, South End Press: 224 str.
- Bookchin M. 2005. Libertarni municipalizem. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, 33: 17–30
- Brown G., Brown B.B., Pekrins D.D. 2004. New housing as neighbourhood revitalisation. Place attachment and confidence among residents, Environment and behaviour, 36/6: 749–775
- Cascadecohousing.com, 2016
<http://www.cascadecohousing.com/> (12. 8. 2016)

- Castells M. 1983. The city and the grassroots. Berkeley and Los Angeles, University of California Press: 450 str.
- Castells M. 1996. The Rise of the Network Society (The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume 1), Blackwell Publishers, Inc: 556 str.
- Damanhur.org, 2016
<http://www.damanhur.org/> (12. 8. 2016)
- Dawson J. 2005. Ecovillages – New Frontiers for Sustainability, Green Books, The CREATE Center, Bristol, UK: 104 str.
- Delanty G. 2003. Community. London, Routledge: 227 str.
- Destovnik I. 2002. Moč šibkih: Ženske v času kmečkega gospodarjenja. Celovec/Klagenfurt, Založba Drava: 239 str.
- Dobič B. 2013. Preoblikovanje razvrednotene krajine v vrtno mesto na primeru širitve Maribora proti Pragerskem. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 141 str.
- Dragoš S., Leskošek V. 2003. Družbena neenakost in socialni kapital. Zbirka Politike, Ljubljana, Mirovni inštitut: 91 str.
- Drozg V. 1995. Morfologija vaških naselij v Sloveniji. Inštitut Antona Melika, Geografica Slovenica, 27: 183 str.
- Drozg V. 1990. Prihodnost za našo preteklost – o urejanju podeželskih naselij. Geografica Slovenica, Geografski Inštitut Antona Melika, 21: 319–331
- Durkheim E. 2014. The division of labour in society. Lukes S. (ur.). New York, Free Press: 363 str.
- Durrett C., McCamant K., Hertzman E. 1994. Cohousing: a contemporary approach to housing ourselves. 2nd Edition, Hong Kong: 288 str.
- Earthsong.org, 2016
<http://www.earthsong.org.nz/> (12. 8. 2016)
- Etzioni A. 1993. The Spirit of Community. The reinvention of American Society. New York, Crown Publishers: 323 str.
- Etzioni A. 1997. The new golden rule. Community and morality in a democratic society. London: Profile books, Ltd: 314 str.
- Filipović M. 2007. Družbena kohezija in soseska v pozni moderni. Ljubljana, FDV: 187 str.
- Flere S. 1999. Sociologija. Univerza v Mariboru, Pravna fakuleta: 301 str.

- Forrest R., Kearns A. 2001. Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban Studies*, 35(10): 1745–1763
- Gasson R., Errington A. 1993. *The Farm Family Business*. Wallingford, Cab International: 290 str.
- Gergen K.J. 1991. *The saturated self*. New York, Basic books: 296 str.
- Giddens A. 1984/2003. *The constitution of society*. Berkley in Los Angeles, University of California press: 417 str.
- Giddens A. 1995. *Emile Durkheim. Selected writings*. Cambridge, New York, Melbourne, Cambridge University Press: 282 str.
- Giddens A. 1999. *Runaway world*. London, Profile books: 142 str.
- Gilchrist A. 2004. *The well connected community*. Bristol, The policy press: 248 str.
- Gilman R. 1991. *The Eco-village Challenge*. Context Institute, In *Context: Living Together, Sustainable Community Development*, 29: 10–17
<http://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/> (12. 8. 2016)
- Goldsmith M. 1998. *Global community and communities of choice*. V: *The community of the future*. Hesselbein F., Goldsmith M., Beckhard R., Schubert R., (ur.). San Francisco, Jossey-Bass Publishers: 101–114
- Granovetter M. 1973. The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78: 1360–1380
- Guardia J., Pol E. 2002. A critical study of theoretical models of sustainability through structural equation systems. *Environment and behaviour*, 34:137–149
- Guest A.M. 2000. The mediate community. The nature of local and extralocal ties within the metropolis. *Urban Affairs Review*, 35: 603–627
- Hauptman G., Komotar M. 2010. *Otroci in mladostniki v sodobni družbi*. Ljubljana, Zavod IRC. Višješolski strokovni program Organizator socialne mreže: 93 str.
- Henning C., Lieberg M. 1996. Strong or weak ties? Neighbourhood networks in a new perspective. *Scandinavian Housing and planning research*, 13: 3–26
- Hladnik J. 2002. *Politika urejanja prostora Republike Slovenije*. Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Urad RS za prostorsko planiranje, Ljubljana: 14 str.
- Hollick M., Connely C. 1998. *Sustainable Communities: Lessons from Aspiring Eco-villages*. Praxis Education, Australia: 94 str.

- Howard E. 1902. Garden cities of To–Morrow. London: Swan Sonnenschein & Co., Ltd.: 195 str.
<https://ia802606.us.archive.org/6/items/gardencitiestom00howagoog/gardencitiestom00howagoog.pdf> (12. 8. 2016)
- Jackson H. 1998. What is an Ecovillage? Working paper of the Gaia Trust Education Seminar, Thy, Denmark: 15 str.
- Jeriček H. 2004. Skupnost, izziv osamljenosti. (Ne)trivialni socialni sistemi. Raziskovanje in delovanje v skupnosti. Ljubljana, Založništvo Jutro: 253 str.
- Jong W., Roth C., Fatoumata B.K., Seema B. 2005. Ageing in Insecurity: Case Studies on Social Security and Gender in India and Burkina Faso. Vieillir dans l'insecurite: Securite sociale et genre en Inde et au Burkina Faso. Etudes de cas. Munster: LIT Verlag: 394 str.
- Joubert K.A., Alfred R. 2007. Beyond you and me. Inspirations and Wisdom for Building Community. The Social Key of the EDE. UK, Permanent Publications: 306 str.
- Kim J., Kaplan R. 2004. Physical and psychological factors in a sense of community. New urbanist Kentlands and nearby Orchard Village. Environment and behaviour. 36: 313–340
- Kladnik D. 1999. Leksikon geografije podeželja. Ljubljana, Inštitut za geografijo: 318 str.
- Klemenčič V. 1991. Slovenija in Slovenci danes ter jutri v luči socialne geografije. Inštitut Antona Melika, Geografica Slovenica, 23: 37–58
- Klemenčič V. 2002. Procesi deagrarizacije in urbanizacije slovenskega podeželja. Dela, 17: 7–21
- Knežević Hočevan D. 2010. Dom in delo na kmetijah: raziskava odnosov med generacijami in spoloma. Ljubljana, Založba ZRC SAZU: 160 str.
- Kopač A. 2005. Od brezpogojne k pogojevani državi blaginje – spremembe znotraj koncepta državljanstva. Družboslovne razprave, 21, 49/50: 54–64
- Kos D. 1994. Neformalne prostorske niše. Teorija in praksa, 31: 48–54
- Kos D. 2002. Sociološke podobe Ljubljane. Ljubljana, FDV: 112 str.
- Kovač M., Pugelj T., Kopina M. 2012. Idejna zasnova ekoloških vasi Mokri potok in Sadni hrib, Ljubljana: 19 str.
- Kutin M. 2009. Kakovost bivanja in njena dinamika rasti. Vloga načrtovanja na primeru sobivajnske skupnosti. AR : arhitektura, raziskave, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, 2: 70–77

- Lasch C. 1979. The Culture of Narcissism. American life in an age of diminishing expectations. W.W.Norton and Company, London: 151 str.
- Leaf Christian D. 2007. Finding Community. New Society Publishers. Canada: 264 str.
- Leyden K.M. 2003. Social Capital and the Built Environment: The importance of Walkable Neighbourhoods. American Journal of Public Health, 93: 1546–1551
- Licklider J.C.R., Taylor R.W. 1968. The Computer as a Communication Device. Science and Technology, 4: 21–40
- Litfin K.T. 2014. Ecovillages: Lessons for Sustainable Community. Polity Press: 223 str.
- Lockwood D. 1999. Civic integration and social cohesion. V: Capitalism and social cohesion. Essays on exclusion and integration. Gough I., Olofsson G. (ur.). London, Marmillan press ltd, 5: 63–86
- Loughran K. 2003. The idea of community, social policy and self. Belfast: AJP Publications: 226 str.
- Machum S. 2005. The Persistence of Family Farming in the Wake of Agrobusiness: A New Brunswick, Canada Case Study. Journal of Comparative Family Studies, 36: 377–390
- Makarovič M. 1985. Razmerje vaščanov Kostanja do dela in poklica, 2: 1229–1979
- Makarovič M. 1996. Medsebojna pomoč, medsebojni stiki in povezave na podeželju. Ljubljana: Anthropos, 28: 126–138
- McMillan D.W., Chavis D.M. 1986. Sense of community: a definition and theory. American Journal of Community Psychology, 14: 6–23
- Medved P. 2015. Avtonomna trajnostna soseska – družbeno-bivanjski urbani model 21.stoletja? Teorija in praksa, 52: 1–2
- Meltzer G. 2005. Sustainable community: Learning from the cohousing model. ZDA, Trafford: 190 str.
- Mlinar Z. 1973. Sociologija lokalnih skupnosti. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo: 467 str.
- Mlinar Z. 1979. Prostorsko združevanje. V: Uvod v sociologijo. Druga knjiga. Jambrek P.(ur). Ljubljana, DDN Univerzum, 32: 38–67
- Mlinar Z. 2008. Življenjsko okolje v globalni informacijski dobi. Prostorsko-časovna organizacija bivanja, Ljubljana, FDV in SAZU: 504 str.

Mokri-potok.si, 2016

<http://www.mokri-potok.si/> (12. 8. 2016)

Moser G., Ratiu E., Fleury-Bahi G. 2002. Appropriation and interpersonal relationships: From dwelling to city through the neighbourhood. *Environment and behaviour*, 43: 122–136

Natek M. 1991. Prebivalstvo hribovskih kmetij na Pohorju. Inštitut Antona Melika. *Geografica Slovenica*, 23: 279–296

Netting R. McC. 1993. *Smallholders, Householders: Farm Families and the Ecology of Intensive, Sustainable Agriculture*. Stanford, California: Stanford University Press: 389 str.

Ogljični odtis. 2009. Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj

<http://www.umanotera.org/kaj-delamo/trajne-vsebine-projekti-kampanje/ogljicni-odtis> (12. 8. 2016)

Census – Auroville population. 2016. Auroville, The City of Dawn (16. maj 2016).

<http://www.auroville.org/contents/3329> (12. 8. 2016)

Pahl R.E. 1991. The research of social cohesion: From Durkheim to European commission. *European Journal of sociology*, 32: 345–360

Parkistra.com, 2016

<http://parkistra.com/> (12. 8. 2016)

Petrovič N., Kovač M. 2008. Slovenske rodovne vasi. 16 str.

<http://www.soustvarjanje.si/request.php?29> (12. 8. 2016)

Petrovič N. 2012. Ekološka naselja in trajnostna kultura bivanja. Priročen esejistično–dnevniški koktajl z recepti za rešitev sveta. Grosuplje, Založba Žarek: 251 str.

Pinterič L., Černič-Istenič M., Vrtačnik J. 2006. Kmečka družina na prehodu od tradicionalnosti k postmodernosti. *Acta agriculturae Slovenica*, 88: 101–116

Plut D. 2010. *Geografija sonaravnega razvoja*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete: 256 str.

Pogačnik A. 2000. Urejanje prostora za tretje tisočletje. Študentska založba, Knjižna zbirka Scripta: 180 str.

Pol E. 2002. The theoretical background of the city–identity–sustainability network. *Environment and behaviour*, 34: 8–25

Pol E., Castrechini A. 2002. City–identity–sustainability research network. Final words. *Environment and behaviour*, 34: 150–160

- Poredoš K. 2009. Geografski vidiki razvoja sonaravnih mest: Waitakere, Nova Zelandija. Dipl.del. Univ. v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo: 148 str.
- Potočnik Slavič I. 2010. Endogeni razvojni potenciali slovenskega podeželja. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta: 132 str.
- Požeš M. 1990. Razvoj podeželskih naselij v občini Koper. Inštitut Antona Melika. Geografica Slovenica: 106 str.
- Prochansky H.M., Fabian A.K., Kaminoff R. 1983. Place identity: physical world socialization on the self. *Journal of Environment Psychology*, 3: 57–83
- Prosen A. 1993. Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Katedra za prostorsko planiranje na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 180 str.
- Prosen A. 2007. Planiranje podeželskega prostora – utopija ali realnost? *Geografski vestnik*, 51: 304–320
- Prosen A. 2008. Nasilna urbanizacija slovenskega podeželja. *Časopisni tednik Delo – Sobotna priloga*, (12.12.2008): 22
- Putnam R.D. 1993. Making democracy work. Civic traditions in modern Italy. New Jersey, Princeton university press: 280 str.
- Ravbar M. 1991. Socialno–geografski dejavniki suburbanizacije v Sloveniji. Inštitut Antona Melika, *Geografica Slovenica*, 23: 109–124
- Ravbar M. 1992. Suburbanizacija v Sloveniji. Ljubljana: Filozofska fakulteta (doktorska disertacija): 325 str.
- Rener T. 2007. Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih. *IB revija*, 2: 40–49
- Repovš G. 2000. Opredelitev pojma socialna resničnost z vidika interakcije posameznika z okoljem. Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Društvo psihologov Slovenije, *Psihološka obzorja*, 9: 89–104
- Rudlin D., Falk N. 2009. Sustainable Urban Neighbourhood. Building the 21st century home. Architectural Press: 317 str.
- Selbourne D. 1994. The principle of Duty. London, Sinclair Stevenson: 320 str.
- Sennet R. 1977. The Fall of Public Man. New York, Knopf: 386 str.
- Simmel G. 1901/2000. Izbrani spisi o kulturi. Ljubljana, *Studia humanitatis*: 422 str.
- Simoneti M., Zavodnik Lamovšek A. 2009. Prostor za vsakdanjo rabo. Ljubljana, Ministrstvo RS za okolje in prostor: 53 str.

- Sirk K., Bevc N. 2010. Družbeni vidiki sobivanjskih skupnosti. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, FDV: 47 str.
- Stephan M. 2005. Democracy in our backyards. A study of community involvement in administrative decision making. *Environment and behaviour*, 37: 662–682
- Strassoldo R. 1990. Lokalna pripadnost in globalna uvrstitev. *Družboslovne razprave*. 7: 64–76
- Svetelj T. 2010. Komunitarizem. *Vzgoja – revija za učitelje, vzgojitelje in starše*, 12, 47: 6–7
- Svetlik I., Kos D., Boh K., Zrimšek Z. 1988. Neformalno delo. Ljubljana, Delavska enotnost: 203 str.
- Šuvar S. 1988. Sociologija sela. Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Školska knjiga: 567 str.
- The World Commission Report on Environment and Development: Our Common Future. 1987. Oxford University Press: 300 str.
- Tocqueville A. 1955. *The Old Regime and the French Revolution.*, Anchor Books, New York: 320 str.
- Tönnies F. 1999. Skupnost in družba. Temeljni pojmi čiste sociologije. Ljubljana, FDV: 346 str.
- Torri-superiore.org, 2016
<http://www.torri-superiore.org/> (12. 8. 2016)
- Trček F. 1995. Virtualne skupnosti: igre onkraj teritorialnih meja. Ljubljana, Teorija in praksa, 32: 7–8
- Ule M. 1999. Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno–psihološke študije. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče: 344 str.
- Ule M., in Kuhar M. 2003. Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni. Ljubljana, FDV: 156 str.
- Ule M. 2004. Socialna psihologija. Ljubljana, FDV, Zbirka Psihologija vsakdanjega življenja: 453 str.
- Uršič M. 2005. Integracija urbanega sistema Slovenije: hierarhično ali nehierarhično omrežje? Doktorska dizertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, FDV: 550 str.
- Valera S., Guardia J. 2002. Urban social identity and sustainability. Barcelona's Olympic village. *Environment and behaviour*, 34: 54–66

Vauban.de, 2016

<http://vauban.de/> (12. 8. 2016)

Villa M. 1999. Born to be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmer's Life Courses. *Sociologia Ruralis*, 39: 328–342

Wheatly M.J., Kellner–Rogers M. 1998. The paradox and promise of community. V: *The community of the future*– F. Hesselbein, M. Goldsmith, R. Beckhar (ur.). San Francisco, Jossey–Bass Publishers: 10 str.

Williams J. 2005. Designing Neighbourhood for Social Interaction: The Case of Cohousing. *Journal of Urban Design*, 10: 195–227

Wirth L. 1938. Urbanism as a way of life. The University of Chicago Press, *American Journal of Sociology*, 44: 1–24

Young A.F., Russel A., Powers J.R. 2004. The sense of belonging to a neighbourhood: can it be measured and is it related to health and well being of older women? *Social science and medicine*, 59: 2627–2637

ZEGG.de, 2016

<http://www.zegg.de/en/> (12. 8. 2016)

ZAHVALA

V prvi vrsti bi se rada zahvalila svojemu mentorju, **izr. prof. dr. Dragu Kosu**, za strokovno podporo in usmeritve, čas, odzivnost in razumevanje.

Iskreno se zahvaljujem tudi:

recenzentki **doc. Darji Matjašec** ter predsednici **doc. mag. Mateji Kregar Tršar** za odzivnost in strokovno mnenje,

Tomažu Podboju za dostopnost in pomoč pri vseh vprašanjih v povezavi s študijem in postopkom diplomske naloge,

dr. Karmen Stopar za natančen pregled in prijazno pomoč pri oblikovanju besedila,

prof. dr. Davorinu Gazvodi in **prof. dr. Ani Kučan** za pomoč in spodbudo pri dokončanju dolgoletnega študija,

Tadeju Turnšku za hitro lektoriranje in izdatno pomoč pri oblikovanju besedila,

ter nenazadnje

svoji družini, ki mi je z izdatno pomočjo omogočila, da sem študij pripeljala do konca.